

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060202

DOM
2019-12-11
Stockholm

Mål nr
M 6644-18

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldom 2018-06-05 i mål nr M 1957-17, se bilaga A

PARTER

Klagande

Skanska Industrial Solutions AB, 556793-1638

Ombud: 1. Miljöjuristen EP WSP Sverige AB,

2. KW

Skanska Industrial Solutions AB

3. Bolagsjuristen BW

Skanska Industrial Solutions AB

Motparter

1. EL

2. PL

3. MN

Ombud för 3: Advokaten AL och jur.kand. KA Advokatbyrå

4. Länsstyrelsen i Skåne län

SAKEN

Ansökan om tillstånd till utökad täktverksamhet, asfalttillverkning samt grundvattenbortledning på fastigheterna XXX m.fl. i Kristianstads kommun

Dok.Id 1530705

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50
E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt:

Under rubriken Tillstånd ska punkt B 1 ha följande lydelse.

genom pumpning från täkten leda bort allt till täkten inläckande yt- och grundvatten, samt

Villkoren 3, 6 och 8 avseende miljöfarlig verksamhet ska ha följande lydelse.

3. Avverkning av skog och avbanning av vegetationstäckor ska anpassas efter uttagstakten och får inte vara större än vad som fordras för att bedriva täktverksamhet under tre år.

6. Avbanning, borrarbete, sprängning, skutknackning samt asfalkrossning får inte bedrivas under lör-, sön- och helgdagar eller mellan kl. 18.00-07.00 måndag-fredag. För annan krossning ska sistnämnda tidsintervall vara kl. 22.00-07.00. Förkrossen ska vara inbyggd och placerad på täktbotten.

8. Buller från verksamhetsområdet, inklusive buller från transportfordon och arbetsmaskiner, ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än

50 dB(A) dagtid, helgfri måndag-fredag kl. (07.00-18.00)

40 dB(A) nattetid, samtliga dygn kl. 22.00-07.00

45 dB(A) övrig tid.

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dB (A) får inte utföras nattetid (kl. 22.00-07.00).

Kontroll av buller ska ske så snart det har skett förändringar i verksamheten som

kan medföra ökade bullernivåer, samt efter tillsynsmyndighetens begäran, dock minst en gång vart femte år.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten faktiskt pågår.

2. Vad Mark- och miljööverdomstolen har förordnat avseende verkställighet av mark- och miljödomstolens dom i beslut den 12 september 2018 ska fortsätta att gälla.

3. Skanska Industrial Solutions AB ska ersätta MN för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 16 625 kr avseende arbete jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN M.M.

Skanska Industrial Solutions AB (Skanska), **EL**, **PL** och **MN** har överklagat mark- och miljödomstolens deldom. Mark- och miljööverdomstolen har i beslut den 12 september 2018 gett Skanska, men inte övriga, prövningstillstånd. EL, PL och MN är därmed motparter i målet.

Skanska har yrkat att mark- och miljödomstolens deldom ska ändras enligt följande:

Tillståndspunkt B 1

I första hand att punkten ändras till följande lydelse:

1. "genom pumpning från täkten leda bort allt till täkten inläckande yt- och grundvatten".

I andra hand att punkten ändras till följande lydelse:

1. "genom pumpning från täkten leda bort inläckande yt- och grundvatten till en sammanlagd mängd av, i genomsnitt över en rullande femårsperiod, 415 000 m³/år".

Villkor 3, miljöfarlig verksamhet

I första hand att villkor 3 upphävs och i andra hand att villkoret ändras till följande lydelse:

3. "Avverkning av skog och avbanning av vegetationstäckor ska anpassas efter uttagstakten och får inte vara större än vad som fordras för att bedriva täktverksamhet under fem år".

Villkor 6, miljöfarlig verksamhet

Att villkoret ändras till följande lydelse:

6. "Avbanning, borrarbete, sprängning, skutknackning, samt asfaltskrossning (för återvinning av asfalt) får inte bedrivas under lör-, sön- och helgdagar eller mellan kl. 18.00-06.00 måndag-fredag. För annan krossning ska sistnämnda tidsintervall vara kl. 22.00-06.00".

Villkor 8, miljöfarlig verksamhet

I första hand att villkoret ändras till följande lydelse:

8. ”Buller från verksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas och får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än nedanstående värden.

50 dB(A) vardagar utom lördagar kl. 06.00-18.00

45 dB(A) lördagar, söndagar och helgdagar kl. 06.00-18.00

45 dB(A) kvällstid kl. 18.00-22.00

40 dB(A) nattetid kl. 22.00-06.00

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dB (A) får inte utföras nattetid (kl. 22.00-06.00).

Kontroll av buller ska ske så snart det har skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer, samt efter tillsynsmyndighetens begäran.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten faktiskt pågår.”

I andra hand att villkoret ändras till följande lydelse:

8. ”Buller från verksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas och får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än nedanstående värden.

50 dB(A) vardagar utom lördagar kl. 06.00-18.00

45 dB(A) lördagar, söndagar och helgdagar kl. 06.00-18.00

45 dB(A) kvällstid kl. 18.00-22.00

40 dB(A) nattetid kl. 22.00-06.00

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dB (A) får inte utföras nattetid (kl. 22.00-06.00).

Kontroll av buller ska ske så snart det har skett förändringar i verksamheten, som kan medföra ökade bullernivåer, samt efter tillsynsmyndighetens begäran, dock minst en gång vart femte år.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten faktiskt pågår”.

EL och **PL** har motsatt sig Skanskas yrkanden om ändringar.

MN har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras i enlighet med Skanskas yrkanden och för egen del framställt yrkande om ersättning för rättegångskostnader i målet med 16 625 kr.

Länsstyrelsen i Skåne län har tillstyrkt Skanskas yrkande om ändring av tillståndspunkt B 1 i enlighet med bolagets förstahandsyrkande. Länsstyrelsen har motsatt sig Skanskas förstahandsyrkande att villkor 3 ska upphävas och överlämnat till domstolen att bestämma tidsintervallet för avverkning och avbaning. Länsstyrelsen har även motsatt sig ändring av villkor 6 och villkor 8.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Skanska har anfört i huvudsak följande:

Tillståndspunkt B 1

I den överklagade domen har begränsningen av bortlett vatten angetts innefatta såväl bortledande av yt- som grundvatten till maximalt 415 000 m³ per år. En större vattenbortledning under år då nederbörden överstiger medelnederbörden innebär inte någon större grundvattensänkning eftersom nivåsenkningen av grundvatten regleras av villkor 4 avseende vattenverksamheten. Bortledning av en större mängd vatten från takten är således främst kopplad till större nederbörd. Skanska kan tillfälligt fördröja

flödena i fördröjningsmagasinet så att inte temporära höga flöden uppkommer och därmed undvika negativa konsekvenser p.g.a höga flöden nedströms. En begränsning finns genom villkor 2 i tillståndet till vattenverksamhet där den momentana utpumpningen av vatten från täktområdet inte får överstiga 20 l/s. Den av mark- och miljödomstolen beslutade maximala årliga mängden yt- och grundvatten som får bortledas innebär en begränsning för Skanska avseende förhållanden som bolaget inte råder över.

Villkor 3, miljöfarlig verksamhet, avverkning och avbaning

Att återkommande varje år behöva anlita en extern skogsavverkare för mindre områden innebär en fördyrad och komplicerad produktionsprocess som inte är motiverad. Det behöver finnas en möjlighet att avbana och avverka ett större område än det som behövs för ett års produktion för att få en effektiv hantering av avbaningsmassorna.

I första hand bör det helt lämnas till Skanska att planera produktionen så länge gällande villkor avseende buller etc. kan innehållas. Tillgången till upplagsytor och marknadens behov av material etc. bör därutöver vara styrande för produktionen. I domskälen anges att grunden för villkoret är risk för bullerstörning men i den bullerutredning som getts in med ansökan har man utgått från att träden är avverkade och att det är kalmark mellan verksamhetsområdet och beräkningspunkten. De bullernivåer som Skanska har yrkat kan innehållas oaktat om skogen är avverkad eller inte. Det är därför inte rimligt att begränsa produktionsprocessen på det sätt som mark- och miljödomstolen har angett genom villkor 3. Om Mark- och miljööverdomstolen ändå finner att det behövs en begränsning av storleken på de ytor som får avverkas och avbanas så yrkar Skanska i andra hand att villkor 3 begränsas till en förväntad årsproduktion om fem år.

Villkor 6, arbetstid, miljöfarlig verksamhet

Av den tabell som getts in till Mark- och miljööverdomstolen framgår att förkrossen inte är den dominerande bullerkällan i omgivningen. Begränsningen att förkrossning endast får bedrivas dagtid är därför uppenbarligen oskälig. Det krossteg som ger mest

bidrag till omgivningsbullret (förutom asfaltkrossen för återvinning) är tredjestegskrossen, då den är placerad på en högre marknivå norr om det nuvarande brytningsområdet.

I Naturvårdsverkets "Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller" (rapport 6538, april 2015), anges riktvärden för buller dagtid, kl. 06.00-18.00. Riktvärdet för buller dagtid är enligt vägledningen 50 dB(A) ekvivalent ljudnivå vid bl.a. bostäder. Riktvärdena är avsedda att användas som utgångspunkt och vägledning för den bedömning som ska göras i varje enskilt fall. I Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 april 2018 i mål nr M 9015-17 anges att Naturvårdsverkets arbetstider ska gälla. Skanskas yrkande innehåller även ett förtydligande att med asfaltkrossen avses den kross som nyttjas för krossning av asfalt för återvinning.

Villkor 8, buller, miljöfarlig verksamhet

I Naturvårdsverkets riktlinjer för externt industribuller anges att om en verksamhets buller karakteriseras av ofta återkommande impulser som vid nitningsarbete, lossning av metallskrot och liknande eller innehåller ljud med tydligt hörbara tonkomponenter bör riktvärdena sänkas med 5 dBA.

Mark- och miljödomstolen har, trots praxis från Mark- och miljööverdomstolen i domar den 11 november 2015 i mål nr M 3742-15 och den 16 april 2018 i mål nr 6236-17, dragit egna slutsatser om att skutknackning är ett arbetsmoment som typiskt sett orsakar impulsljud. Domstolen har därför sänkt begränsningsvärdet med 5 dBA under de perioder som skutknackning pågår. Skanska har i Mark- och miljööverdomstolen låtit utföra en kompletterande utredning för att bedöma om buller från arbetsmomentet skutknackning i den aktuella tåkten kan uppfattas som ofta återkommande impulsljud. För utredningen valdes positioner för skutknackningen med hänsyn till att få så lite skärmning som möjligt till mätplatserna. I utredningen görs bedömningen att bullret från skutknackaren inte innehöll "ofta återkommande impulsljud" enligt "Mätmetod för immissionsmätning av externt industribuller" (NV Meddelande 6/1984). Den av mark- och miljödomstolen angivna begränsningen till 45 dB(A) vid skutknackning dagtid helgfri måndag-fredag, är därför inte miljömässigt motiverad, dvs. begränsningen är uppenbarligen oskälig.

EL och PL har anfört i huvudsak följande:

Grundvattensänkningen innebär att deras kräftdamm kommer att torrläggas vilket kommer att påverka deras boendemiljö avsevärt. Skutknackning, stendamm i luften, arbetstiderna och övrigt buller är mycket störande för dem då deras bostad ligger mindre än 300 meter från tälkten. Avverkning och avbaning ska ske i tidsintervaller eftersom vegetationen hindrar ljud och binder dammet från stenbrottet. Enligt deras uppfattning är nattetid mellan 22:00 – 07:00 och då vill de ha lugn och ro för nattsömn. Vad gäller skutknackning medför den en av de värsta bullernivåerna där 45 dBA är vad man maximalt kan utstå i sin hemmiljö. Att sänka nivån med 5 dBA är därför ett rimligt krav.

MN har anfört i huvudsak följande:

Konsekvenser av en större bortledning av yt- och grundvatten från tälkten än vad mark- och miljödomstolen föreskrivit är inte utredda och presenterade inom ramen för ansökan. Enligt tidigare tillstånd för verksamheten fick mängden bortlett vatten i genomsnitt uppgå till 190 000 m³/år, varav 95 000 m³ grundvatten, räknat som ett rullande medelvärde för de fem senaste åren och maximalt 210 000 m³/år. Mark- och miljödomstolens tillstånd innebär således en stor ökning jämfört med vad som tidigare gällt för verksamheten. För det fall den av mark- och miljödomstolen föreskrivna begränsningen tas bort eller omvandlas till ett rullande femårsmedelvärde i enlighet med något av Skanskas yrkanden, skulle bortledningen endast begränsas av det villkor som anger att den momentana utpumpningen inte får överstiga 20 l/s. Flera av de negativa effekter som stora grundvattenuttag kan medföra riskerar att uppstå redan under första året och kan oftast inte kompenseras under kommande fyra år.

Hans fastigheter angränsar direkt eller ligger i nära anslutning till aktuell tält. Inom fastigheterna bedrivs sedan flera generationer tillbaka ett aktivt skogsbruk. För trädbestånden är vattenförhållandena av stor vikt och skogsmarkerna runt tälkten har idag väl avvägda dikessystem. Skog anpassar sig långsamt till förändringar och förutom sämre tillväxt innebär torrare marker större risk för skadedjursangrepp då

trädens motståndskraft försämrats. Underlaget i målet visar inte att större mängder vatten än vad som tillståndsgivits i mark- och miljödomstolens dom kan bortledas utan att negativa konsekvenser för omgivningarna uppkommer.

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande:

Tillståndet ger bolaget möjlighet att bryta berg och morän i ytterligare 30 år. Under denna tid ska verksamheten samexistera med närboende utan att orsaka oacceptabla olägenheter. Enligt bolaget skulle det få en konkurrensnackdel om nattetid föreskrivs i villkor 6 enligt mark- och miljödomstolens dom. Detta argument är inte relevant eftersom utgångspunkten för tillståndsprövningen är att ta hänsyn till de specifika förutsättningarna i varje enskild prövning och den olägenhet som riskerar att uppkomma. I detta fall måste dessutom beaktas att det är befintliga bostadshus som, om en ändring sker av villkoren, riskerar att påverkas av buller vid andra tider och med andra bullernivåer. Vid ny bebyggelse där de boende t.ex. har tillgång till en ljuddämpad sida och ljudmiljön inomhus får anses vara god kan en annan bedömning vara aktuell. Bolaget har inte redovisat att det skulle medföra orimliga merkostnader att fortsatt reglera verksamheten med en nattetid kl. 22:00 - 07:00. I bolagets bullerprognos sammanfattas bl.a. att åtgärder behövs för att klara riktvärdet dagtid (50 dBA) vid inledande brytning i det södra och västra området och bullervallar rekommenderas i både norr och söder om asfaltskrossen för att klara riktvärdet dagtid. Resultatet av bolagets bullerutredning ger skäl att begränsa det buller som verksamheten ger upphov till och det är viktigt att detta regleras i tillståndet.

Länsstyrelsen anser att det är viktigt att det sker en regelbunden kontroll av att verksamheten innehåller de bullerbegränsningar som regleras i tillståndet, eftersom ljudbilden varierar beroende på var i tälten brytning sker. Kontrollintervallet ska inte ändras men mätning kan även ske genom så kallad immissionsmätning.

I bolagets miljökonsekvensbeskrivning redovisas att skutknackning endast utförs en liten del av den totala arbetstiden. Länsstyrelsen anser således att det borde vara möjligt för bolaget att genom planering av verksamheten eller med relevanta skyddsåtgärder klara 45 dBA vid skutknackning.

REMISSYTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Sveriges geologiska undersökning har tillstyrkt att Skanskas yrkande avseende tillståndspunkt B 1 ändras i enlighet med bolagets första- eller andrahandsyrkande.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun (nämnden) har anfört i huvudsak följande:

Nämnden anser beträffande villkor 6 att inte är lämpligt att förkrossning får bedrivas under ett större antal timmar än övrig bullrande verksamhet. Förkrossning är en av de mest bulleralstrande delarna av verksamheten och en utökning av denna del riskerar att ge upphov till störningar för närboende.

I Naturvårdsverkets riktlinjer för externt industribuller anges att i det fall buller från en verksamhet karaktäriseras av ofta återkommande impulser eller innehåller ljud med tydligt hörbara tonkomponenter bör riktvärdena sänkas med 5 dBA. Skutknackning är att betrakta som ett impulsartat ljud och det är, inte minst med tanke på det korta avståndet till närboende, rimligt att värdet i villkor 8 sänks med 5 dBA för detta arbetsmoment.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Skanska har i Mark- och miljööverdomstolen gett in kompletterande bullerutredning.

Tillståndspunkt B 1

Skanska har i första hand yrkat att den begränsning i mark- och miljödomstolens tillstånd gällande mängden yt- och grundvatten som årligen får ledas bort om maximalt 415 000 m³ ska tas bort. Bolaget har anfört att mängden motsvarar vad Skanska har beräknat som ett årligt genomsnitt för hur mycket yt- och grundvatten som kommer att läcka in och behöva bortledas vilket innebär att de år då nederbörden överstiger årsmedelvärdet kommer värdet med nödvändighet att överskridas.

I villkoren för tillstånd till vattenverksamhet regleras maximal utpumpning av vatten från täktområdet genom villkor 2 där den momentana utpumpningen begränsas till 20 l/s. Maximal avsänkning av grundvattennivån regleras genom villkor 4 – grundvattennivån får inte avsänkas till ett större djup än +18,5 meter (RH2000) inom brytområdet. Såväl länsstyrelsen som nämnden har ansett att dessa villkor är tillräckliga och att något specifikt villkor som reglerar mängden vatten som bortleds inte behövs. Mark- och miljööverdomstolen gör samma bedömning att de angivna villkoren är tillräckliga och att mängden vatten som årligen får bortledas från täkten inte behöver regleras särskilt. Skanskas förstahandsyrkande avseende denna tillståndspunkt ska därför bifallas.

Villkor 3, miljöfarlig verksamhet

Skanskas förstahandsyrkande i denna del innebär att det ska lämnas till bolaget att disponera över hur stora områden som ska avverkas och avbanas samt i vilken takt detta ska ske. För det fall det skulle anses nödvändigt med en begränsning yrkar Skanska i andra hand att villkoret begränsas till en förväntad årsproduktion om fem år. Skanska har anfört att på grund av skiftande kvalitet i berggrunden och för att hushålla med materialet kommer bergproduktion att behöva bedrivas på flera brytfronter samtidigt. Det uppställda villkoret om ett år utgör därför en betydande begränsning av verksamheten som innebär att det inte går att bedriva en effektiv produktion.

Länsstyrelsen anser att det är rimligt att reglera hur avverkning och avbaning ska genomföras samt att avverkningen ska ske successivt och anpassas efter uttagstakten. Nämnden har samma uppfattning och anför att det varken ur naturvårds- eller bullersynpunkt är lämpligt att avverka och avbana stora områden många år innan brytning är aktuell.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att utvidgningen av täktverksamheten främst kommer att ske i den sydvästra delen av fastigheten XXX och på fastigheten YYY som är belägen omedelbart väster om XXX. Av utredningen i målet framgår att båda dessa områden är bevuxna med skogsvegetation av varierande karaktär och omfattning. Mark- och miljööverdomstolen instämmer i mark- och miljödomstolens bedömning att denna skogsvegetation utgör ett skydd mot

såväl buller som damning. Skogsvegetation som uppnått viss höjd har även en funktion som insynsskydd. Det finns därmed skäl för att avverkning och avbaning inom täktområdet bör regleras genom villkor. Skanskas förstahandsyrkande kan därför inte vinna bifall.

Skanska har redogjort för de svårigheter och effektivitetsförluster som skulle drabba verksamheten vid en återkommande avverkning och avbaning av områden motsvarande en årsproduktion. Mark- och miljööverdomstolen, som inte finner anledning att ifrågasätta Skanskas uppgifter, anser att avverkning och avbaning i större omfattning än vad som är nödvändigt för brytningen bör undvikas. Detta innebär emellertid inte att avverkning och avbaning alltid måste anpassas efter en årlig uttagstakt utan bolaget bör få göra en individuell bedömning. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att Skanskas yrkande kan bifallas delvis och att en rimlig bortre gräns för de ytor som får avverkas och avbanas ska bestämmas till högst tre års drift av täktverksamheten. Villkoret ska ändras i enlighet med detta.

Villkor 6, miljöfarlig verksamhet

Skanska har yrkat att villkor 6 för täktverksamheten ska ändras så att förkrossning undantas från tidsbegränsningen dagtid, att vad som avses med asfaltskrossen förtydligas samt att de aktuella arbetsperioderna ska utgå från kl. 06.00 i stället för kl. 07.00. Bolaget har anfört att förkrossen i tåkten kommer att vara placerad på täktbotten så att den är omgiven av skyddande bergväggar och att den kommer att vara inbyggd vilket innebär att den är väl ljuddämpad.

Av ingiven bullerutredning framgår angående bullerbidraget från de olika momenten, att förkrossen inte är någon dominerande bullerkälla p.g.a. sin placering nere i tåkten. Med hänsyn till detta och eftersom den är inbyggd kan Skanskas yrkande att förkrossning ska undantas från tidsbegränsningen bifallas. Det bör dock uttryckligen anges i villkoret att förkrossen ska vara inbyggd och placerad på täktbotten.

Skanska har beträffande yrkandet att arbetstiden för natt ska bestämmas till 06.00 i stället för 07.00 hänvisat till Naturvårdsverkets riktlinjer "Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller" (rapport 6538). Bolaget har anfört att det förhållandet att

gränsen har satts till kl. 07.00 med motivering att nu gällande tillstånd har den begränsningen innebär att alla befintliga pågående verksamheter får en konkurrensnackdel jämfört med verksamheter som nyetableras. Det kan knappast ha varit avsikten med ändringen av riktlinjerna. Skanska har också hänvisat till Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 april 2018 i mål nr M 9015-17.

Länsstyrelsen har motsatt sig att tid för natt ändras och anfört att avståndet från tåkten till de närmste bostadshusen i norr, söder och öster endast är ca 300 meter. Nämnden har angett att arbetstiderna bör ligga på samma nivå som för andra tåktverksamheter i kommunen, vilket innebär att arbetstiden för dessa arbetsmoment bör regleras till vardagar kl. 07.00-18.00.

I Naturvårdsverkets vägledning anges riktvärden för buller dagtid under tidsintervallet kl. 06.00-18.00. Av vägledningen framgår att riktvärdena för buller är avsedda att användas som utgångspunkt och vägledning för den bedömning som ska göras i varje enskilt fall. Vidare anges att nivåerna i normalfallet bör vara vägledande för bedömning av om buller utgör en olägenhet men att det kan finnas skäl att tillämpa andra nivåer, såväl högre som lägre, liksom andra tider.

Mark- och miljööverdomstolen har i det av bolaget åberopade avgörandet i mål nr M 9015-17 bedömt i det enskilda fallet, med utgångspunkt i Naturvårdsverkets vägledning, att bl.a. förkrossning fick bedrivas från kl. 06.00. Detta kan inte tolkas som att avgörandet generellt fastställer att det är Naturvårdsverkets arbetstider som ska gälla. Det ska göras en bedömning i varje enskilt fall, med vägledningens riktvärden och tider som utgångspunkt (jfr. Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 februari 2016 i mål nr 4949-15).

Mark- och miljööverdomstolen delar mark- och miljödomstolens bedömning som länsstyrelsen och nämnden också förespråkar. Det finns i närområdet, ca 300 m från tåkten, ett antal bostäder. Det tidigare tillståndet, som gällt sedan 2004, har haft föreskriven nattetid till och med kl. 07.00. Detta innebär att de som bor i de närliggande bostäderna, om en ändring sker av villkoret, skulle påverkas av buller vid

andra tider än vad de är vana vid. Det har inte framkommit tillräckliga skäl för att i detta fall ändra arbetstiden för de aktuella momenten till kl. 06.00.

Det finns inte heller skäl att i villkoret förtydliga vad som avses med asfaltskrossen. Skanskas yrkanden i dessa delar ska därmed avslås.

Villkor 8, miljöfarlig verksamhet

Skanska har yrkat att villkoret, som reglerar buller från täktområdet inklusive buller från transportfordon och arbetsmaskiner, ska ändras så att nattetid övergår till dagtid kl. 06.00 i stället för 07.00 samt att bullerreduceringen om 5 dB(A) vid skutknackning upphävs. Vidare har yrkats att kravet på kontroll av bullernivåer ska ändras.

Beträffande yrkandet om ändring av nattetid gör Mark- och miljööverdomstolen ingen annan bedömning än det som domstolen har gjort beträffande villkor 6. Skanskas yrkande ska således avslås i denna del.

Beträffande buller vid skutknackning har Skanska anfört att Mark- och miljööverdomstolen i dom den 11 november 2015 i mål nr M 3742-15 har ansett att bl.a. skutknackning inte utgör ljud av sådan impulskaraktär som medför att gränsvärden för buller ska sänkas. Vidare har åberopats Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 april 2018 i mål nr M 6236-17 där det framgår att frågan om impulsljud förekommer till följd av skutknackning och om detta ska medföra en sänkning av bullernivån med 5 dB(A) vid en täkt, beror på flera faktorer. Mark- och miljööverdomstolen bedömde i det fallet att det kan vara svårt att göra generella uttalanden om vilka typer av verksamheter som kan ge upphov till ljud med impulskaraktär, hörbara tonkomponenter eller annars särskilt störningsframkallande ljudkaraktärer.

Länsstyrelsen har motsatt sig att villkoret avseende skutknackning ändras med anledning av det korta avståndet till närboende och att det typiskt sett föreligger en risk att impulsljud upplevs vid skutknackning. Nämnden har angett att skutknackning är att betrakta som ett impulsartat ljud och att det, inte minst med tanke på det korta avståndet till närboende, är rimligt att riktvärdet sänks med 5 dB(A) för detta arbetsmoment.

I varje mål ska en individuell bedömning göras och avgörande är hur ljudet kommer att uppfattas vid de närliggande bostäderna. Hur ljudet uppfattas beror bl.a. på avståndet till ljudkällan. Skanska har gett in en kompletterande utredning som visar att momentet skutknackning i detta fall inte uppfattas som impulsjud. Detta innebär att den i villkoret föreskrivna sänkningen med 5 dB(A) hänförlig till skutknackning kan tas bort och Skanskas yrkande bifallas i denna del.

Skanska har anfört att mark- och miljödomstolens villkor att kontroll av buller ska ske minst vart tredje år, vid förändringar som kan medföra ökade bullernivåer eller vid förflyttning av bullerkällor och utvidgning av täktområdet är oskäligt. Skanska motsätter sig inte kontroll av buller genom närfältsmätningar eller att beräkningar sker men anför att sådana kontroller bör ske först när det har skett någon förändring i verksamheten som kan medföra mer än obetydligt ökat buller eller när sådan kontroll är befogad. Om Mark- och miljööverdomstolen ändå finner det befogad med en regelbunden kontroll så bör tidsintervallet för kontroller vara vart femte år, enligt bolagets andrahandsyrkande.

Nämnden har tillstyrkt bolagets yrkande och anfört att övriga täktverksamheter i kommunen utför bullermätningar då verksamheten ändras, vid klagomål eller vid andra tillfällen då tillsynsmyndigheten anser det vara lämpligt. Vidare har nämnden anfört att eftersom täktverksamheter är föränderliga vad gäller plats och nivå för brytning, placering av krossar etc., är det svårt att säkerställa att bullermätningar vid ett visst fastslaget intervall ger en rättvisande bild av bullersituationen. Det bör därför överlåtas till tillsynsmyndigheten att avgöra när sådana omständigheter föreligger att en bullermätning bör göras.

Mark- och miljööverdomstolen delar bedömningen att kontroller i första hand ska knytas till förändringar i verksamheten som medför ökat buller och till kontroller som sker inom ramen för länsstyrelsens tillsyn. Det är dock påkallat att även ange en bortre tidsgräns. Denna gräns kan bestämmas infalla efter fem år i enlighet med Skanskas andrahandsyrkande.

Villkoret i övrigt, om hur kontroll och uppföljning av ljudnivån ska genomföras, kan utformas i enlighet med Skanskas yrkande.

Rättegångskostnader m.m.

Skanska har medgett det yrkande om ersättning för rättegångskostnader som MN framställt i målet vilket ska bifallas.

Mark- och miljööverdomstolen har efter yrkande från bolaget i beslut den 12 september 2018 meddelat s.k. verkställighetsförordnande. Det bör anges i domslutet att detta ska fortsätta att gälla.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2020-01-08

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Fredrik Ludwigs och Roger Wikström, referent, tekniska rådet Ingrid Johansson samt tf. hovrättsassessorn Erik Stålhammar.

Föredragande har varit Carlos Leal.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
4:2

Mål nr: M 1957-17

Rättelse/komplettering

Deldom, 2018-06-05

Rättelse, 2018-06-21

Beslut av: rådmannen Urban Lund

Med stöd av 17 kap. 15 § rättegångsbalken ändrar mark- och miljödomstolen villkor 20 (se sid. 5 i domen) avseende halt för ämnet PAH-L till 0,6 mg/kg TS. Vidare ändrar domstolen uppgiften (se sid. 42 i domen) avseende halt för ämnet PaH-L på samma sätt, dvs. till 0,6 mg/kg TS.

Rättelsen sker till följd av rättens skrivfel.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2018-06-05
meddelad i
Växjö

Mål nr M 1957-17

SÖKANDE

Skanska Industrial Solutions AB

Ombud:

1. Miljöjurist EP, WSP
2. Projektutvecklare KW, Skanska Industrial Solutions AB

SAKEN

Ansökan om tillstånd till utökad täktverksamhet, asfalttillverkning samt grundvattenbortledning på fastigheterna XXX m.fl. Kristianstads kommun.

Avrinningsområde: 88 N: 6211726,58 E: 437154,14

DOMSLUT

Tillstånd

A. Mark- och miljödomstolen lämnar Skanska Industrial Solutions AB tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken att på fastigheterna XXX, ZZZ och YYY Kristianstads kommun,

1. bedriva täkt med ett totalt uttag av 25 000 000 ton berg och 1 000 000 ton morän, och ett årligt uttag av sammanlagt högst 1 000 000 ton berg och morän,
2. tillverka högst 250 000 ton asfalt per år, samt
3. årligen ta emot och inför återvinning lagra sammanlagt högst 150 000 ton av följande avfallstyper

17 01 01	betong
17 03 02	asfalt utan stenkolsstära och som inte är farligt avfall
17 05 04	jord och sten som inte är farligt avfall

Dok.Id 430531

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81	Kungsgatan 8	0470-560 100	0470-253 46	måndag – fredag
351 03 Växjö		E-post: mmd.vaxjo@dom.se		08:00–16:00
		www.vaxjotingsratt.domstol.se		

B. Mark- och miljödomstolen lämnar Skanska Industrial Solutions AB tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken att på ovannämnda fastigheter

1. genom pumpning från tåkten leda bort inläckande yt- och grundvatten intill en sammanlagd mängd av maximalt 415 000 m³/år varav 332 000 m³/år grundvatten, samt
2. utföra och bibehålla de anläggningar; dammar, brunnar och ledningar m.m. som erfordras för vattenverksamhetens bedrivande.

Tidsbegränsning

Tillstånden gäller 30 år räknat från dagen för lagakraftvunnen dom.

Villkor för tillstånd till miljöfarlig verksamhet

För tillståndet till miljöfarlig verksamhet gäller följande villkor.

1. Verksamheten – inbegripet åtgärder för att minska utsläppen till vatten och luft samt andra störningar från verksamheten – ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Skanska Industrial Solutions AB uppgivit eller åtagit sig i målet, om inte annat framgår av denna dom.
2. Uttag av berg eller morän får inte ske utanför den på exploateringsplanen (domsbilaga 1) markerade gränsen för brytningsområde. Övrig verksamhet får inte ske utanför den på exploateringsplanen markerade gränsen för verksamhetsområde. Aktuellt brytnings- och verksamhetsområde ska märkas ut i terrängen med väl synliga och varaktiga markeringar.
3. Avverkning av skog och avbanning av vegetationstäckor ska anpassas efter uttagstakten och får inte vara större än vad som fordras för att bedriva täktverksamhet under ett år.
4. Uttag får inte ske under nivån + 20 meter över havet (RH2000) inom brytområdet.
5. All sprängning ska föregås av varningssignal.
6. Avbanning, borrarbete, sprängning, skutknackning, förkrossning samt asfaltskrossning får inte bedrivas under lör-, sön- och helgdagar eller mellan kl. 18.00-07.00 måndag-fredag. För annan krossning ska sistnämnda tidsintervall vara kl. 22.00-07.00.

7. Utlastning, transporter och asfaltsproduktion får inte bedrivas under lör-
sön- och helgdagar. Om beställaren är staten eller en kommun och denne
ställt dokumenterade krav på leveranstidpunkt, får nämnda arbetsmoment
utföras utan hinder av begränsningen i första meningen.
8. Buller från verksamhetsområdet, inklusive buller från transportfordon och
arbetsmaskiner, ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalent
ljudnivå utomhus vid bostäder än
50 dB (A), (vid skutknackning 45 dB (A)) dagtid, helgfri
måndag-fredag (kl. 07.00-18.00)
40 dB (A) nattetid, samtliga dygn (kl. 22.00-07.00)
45 dB (A) övrig tid.
Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer
över 55 dB (A) får inte utföras nattetid (kl. 22.00-07.00).
Kontroll av buller ska ske minst en gång vart tredje år med hjälp av mätning
och beräkning vid barmarksförhållanden. Dessutom ska, vid tidpunkter som
tillsynsmyndigheten bestämmer, kontroll alltid göras vid förändringar i
verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer eller vid förflyttning av
bullerkällor och utvidgning av täktområdet. Ekvivalentvärdena ska beräknas
för de tidsperioder som anges ovan, dock endast då verksamhet faktiskt
pågår. I det fall olika drifttillstånd (flera simultana arbetsmoment)
förekommer ska den ekvivalenta ljudnivån bestämmas för varje sådant
tillstånd.
9. Markvibrationer från sprängning - definierade som högsta
svängningshastighet i vertikalled - får inte överstiga 4 mm/s vid bostadshus
vid mer än 10 procent av sprängningarna per år. Vibrationerna får aldrig
överstiga 6 mm/s vid bostadshus. Vibrationerna ska mätas som toppvärde i
sockel på bottenvåning. Mätningarna ska utföras med metod som anges i
kontrollprogram.
10. Luftstöt våg från sprängning, mätt genom frifältsmätning, får vid bostadshus
inte överstiga 100 Pa vid mer än 10 procent av sprängningarna per år.
Stöt vågen får aldrig överstiga 150 Pa vid bostadshus. Mätningarna ska
utföras med metod som anges i kontrollprogram.

11. Den luft som släpps ut från asfaltsverket ska passera stoftavskiljare så dimensionerad och underhållen att stofthalten i utgående luft från den enskilda brännaren inte överstiger 20 mg/Nm³.
12. Den luft som släpps ut från finkrossen ska passera stoftavskiljare så dimensionerad och underhållen att stofthalten i utgående luft inte överstiger 20 mg/Nm³.
13. Mängden avfall som lagras samtidigt får inte överstiga 150 000 ton.
14. Lagringstiden för ett enskilt avfallsparti får inte överstiga tre år.
15. Innehållet av PAH i den asfalt som tas emot får inte överstiga 70 mg/kg TS (70 ppm).
16. Det ska finnas skriftliga rutiner för mottagningskontroll och dokumentation av inkomna avfallsmassor. Dokumentationen ska minst avse ursprung (producent och plats), typ (avfallskod) och mängd samt uppgifter som styrker att massorna inte utgör farligt avfall. Även mängden återvunna massor ska journalföras.
17. Samtliga ytor som används för lagring av externa massor och asfalt, med undantag för hantering på ytan i täktbotten, ska senast två år efter det att tillståndet tagits i anspråk, vara hårdgjorda.
18. Kemiska produkter och farligt avfall, med undantag för bitumen, ska förvaras i täta behållare som är märka med innehåll, samt på, för aktuella ämnen ogenomsläpplig, invallad yta. Lagringsytan ska vara utformad så att nederbörd inte ansamlas. Uppsamlingsvolymen inom en lagringsyta ska minst motsvara den största behållarens volym plus tio procent av övriga behållares volym.
19. Oljehantering inklusive tankning av fordon och maskiner får endast ske på tät yta. Uppställningsplatser för hjulgående arbetsmaskiner ska vara utformade så att oljespill och läckage inte kan förorena omgivningen. Alternativt kan enstaka parkerade fordon förses med skydd för uppsamling av spill. Absorptionsmedel ska finnas lätt tillgängligt och användas vid behov.

20. Innehållet av föroreningar i de massor som används för anläggningsändamål eller efterbehandling inom verksamhetsområdet får inte överstiga följande halter.

Ämne	Halt mg/kg TS	Utlakning CO L/S =0,1 l/kg mg/l	Utlakning L/S = 10 l/kg mg/kg
Arsenik	10	0,01	0,09
Bly	20	0,05	0,2
Kadmium	0,2	0,01	0,02
Koppar	40	0,2	0,8
Krom tot	40	0,2	1
Kvicksilver	0,1	0,001	0,01
Nickel	35	0,1	0,4
Zink	120	1	4
Klorid	-	80	130
Sulfat	-	70	200
PAH-L	0,06	-	-
PAH-M	2	-	-
PAH-H	0,5	-	-

21. Aktuellt kontrollprogram, med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod, ska finnas.
22. Senast tre år innan täktverksamheten beräknas upphöra ska verksamhetsutövaren inge ett förslag till slutlig efterbehandlingsplan till tillsynsmyndigheten. Efterbehandlingen ska avse såväl själva täktområdet som avstädning av verksamhetsområdet. Efterbehandlingen ska utföras enligt planen, såvida inte tillsynsmyndigheten bestämt annat och vara avslutad inom den tid som tillståndet gäller.

Om verksamheten oplanerat upphör ska efterbehandling ske.

Delegerade frågor

Mark- och miljödomstolen överlåter åt ansvarig tillsynsmyndighet att vid behov fastställa ytterligare villkor beträffande

- Åtgärder för att motverka damning
- Stenkast från sprängning
- Luktstörningar från asfaltstillverkning
- Saltning
- Kontroll
- Efterbehandling

Uppskjuten fråga

Mark- och miljödomstolen skjuter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om vilka villkor som ska gälla för utsläpp av vatten till recipient. Bolaget ska under en provotid kartlägga potentiella föroreningskällor och utreda tekniska och ekonomiska möjligheter att, bl.a. genom praktiska försök i reningsanläggningen, begränsa utsläppen av suspenderat material, olja, kväve samt de metaller och organiska ämnen som kan antas förekomma med hänsyn till de typer av avfall som tas emot. Ambitionsnivån i utredningen bör i fråga om kväve, suspenderade ämnen och olja vara de begränsningsvärden som länsstyrelsen yrkat i målet, samt beträffande metaller de halter som används vid bedömning av vattenförekomsternas status.

Resultatet av utredningen jämte förslag till villkor ska inges till mark- och miljödomstolen senast fyra år efter det att tillståndet har tagits i anspråk. Bolaget ska omgående efter det att provotiden inletts anmäla detta till domstolen.

Intill dess domstolen förordnar annat ska följande provisoriska föreskrifter gälla.

P1. Bortledning av vatten från verksamhetsområdet ska ske via sedimentationsdamm försedd med oljeavskiljning.

P2. Innehållet av föroreningar i utgående vatten får som årsmedelvärde av minst sex representativa provtillfällen inte överstiga följande begränsningsvärden.

Parameter	Halt mg/l
Tot-kväve	10
Susp	15
Oljeindex	1

Villkor för tillstånd till vattenverksamhet

För tillståndet till vattenverksamhet gäller följande villkor.

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Skanska Industrial Solutions AB uppgivit eller åtagit sig i målet, om inte annat framgår av denna dom.
2. Den momentana utpumpningen av vatten från täktområdet får inte överstiga 20 l/s.
3. Den bortledda vattenvolymen ska mätas med flödesmätare eller summerande gångtidsmätare. Nederbörden ska beräknas utifrån tillgängliga uppgifter från SMHI:s närmaste mätstation. Resultaten ska journalföras månadsvis. Skanska Industrial Solutions AB ska årligen till tillsynsmyndigheten rapportera beräknad mängd bortledd yt- respektive grundvatten baserat på resultaten av ovanstående mätningar samt temperatur.
4. Grundvattennivån får inte avsänkas till ett större djup än +18,5 meter över havet (RH2000) inom brytområdet.
5. Så länge bortledning sker ska bolaget minst fyra gånger per år med fasta intervall, en gång per kvartal, kontrollera grundvattennivåerna i observationsrören K1-K9 (intill dess brytning sker) samt i brunn XX, YY och ZZ, VV samt WW.
6. Om det inom den tid som medgivits för anmälan av oförutsedd skada uppstår akut vattenbrist i enskild vattentäkt inom det redovisade influensområdet för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller för näringsverksamhet, med undantag av vatten för bevattning, ska det åligga Skanska Industrial Solutions AB att omgående

efter anmodan från fastighetens ägare anordna med provisoriska tillhandahållande av vatten för ovan angivet ändamål intill dess vattenförsörjning kan anordnas permanent.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Ekonomisk säkerhet

Tillståndet till miljöfarlig verksamhet får inte tas i anspråk förrän bolaget ställt säkerhet om 4 900 000 kronor för kostnader för avstädning och efterbehandling av verksamhetsområdet. Säkerheten prövas av mark- och miljödomstolen efter ansökan av bolaget. Säkerheten ska förvaras hos Länsstyrelsen i Skåne län.

Igångsättningstid

Den tillståndgivna miljöfarliga verksamheten ska, vid risk att tillståndet förfaller, ha satts igång senast inom två (2) år efter det att domen vunnit laga kraft, såvitt avser täkt utanför det område eller under de nivåer som omfattas av länsstyrelsen beslut om tillstånd den 24 juni 2004, med ändringstillstånd den 27 mars 2008, den 17 februari 2011 och den 31 oktober 2013.

Arbetstid

Den genom denna dom tillståndgivna arbetena att anlägga dammar, brunnar och ledningar m.m. för vattenverksamhet ska, vid risk att tillståndet förfaller, vara utförda inom tio (10) år efter det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 13 § tredje stycket miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska för att få tas upp till prövning framställas till mark- och miljödomstolen inom tjugo (20) år från utgången av den ovan angivna arbetstiden.

Ersättning för skada

Mark- och miljödomstolen förpliktar Skanska Industrial Solutions AB att till ägarna av fastigheten ZZQ, Kristianstads kommun, utge ersättning om ett tusen (1 000) kronor.

Ersättning för eventuell värdeminskning/skador på fastigheter

Mark- och miljödomstolen avslår EL och PL yrkande om inlösen av fastighet vad gäller den delen av målet som avser olägenheter till följd av tillstånd till vattenverksamhet. Domstolen avslår vidare AB, JH, ED, BG och MN yrkanden om ersättning för värdeminskning/skador vad gäller den delen av målet som avser olägenheter till följd av tillstånd till vattenverksamhet.

Mark- och miljödomstolen avvisar EL, PL, AB, JH, ED, BG och MN yrkande om ersättning/inlösen av fastighet vad gäller den delen av målet som avser olägenheter till följd av tillstånd till den miljöfarliga verksamheten.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar den tidigare beslutade avgiften för målets prövning till av bolaget medgivna 25 500 kronor. Bolaget ska senast den 1 juli 2018 inbetala resterande belopp (3 500 kr) till mark- och miljödomstolen.

Rättegångskostnader

Skanska Industrial Solutions AB förpliktas att till MN betala ersättning för rättegångskostnader med totalt 180 439,50 kronor (inklusive mervärdsskatt), varav 170 000 kr avser ombudsarvode. På det totala beloppet utgår ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker. Av det totala beloppet avser 36 087,90 kr mervärdesskatt.

Verkställighet

Mark- och miljödomstolen avslår Skanska Industrial Solutions ABs yrkande om omedelbar verkställighet.

BAKGRUND

Inom aktuellt område i Kristianstads kommun har täktverksamhet bedrivits i mer än 50 år. Nu bedrivs täkt av berg och morän av Skanska Industrial Solutions AB (Skanska). Inom verksamhetsområdet bedrivs även asfaltstillverkning. Föreliggande ansökan innebär en utökning av verksamheten.

TIDIGARE BESLUT*Miljöfarlig verksamhet*

Länsstyrelsen i Skåne län har genom beslut den 24 juni 2004 lämnat Skanska Sverige AB tillstånd till täktverksamhet enligt miljöbalken på fastigheterna VVV, QQQ och XXX, Kristianstads kommun. Tillståndet omfattar ett uttag av högst 700 000 ton berg per år, med ett totalt uttag av 10 000 000 ton berg. Tillståndet gäller till och med den 31 december 2024.

Miljöprövningsdelegationen inom Länsstyrelsen i Skåne län (MPD) har genom beslut den 27 mars 2008 lämnat bolaget ändringstillstånd för täkt av berg intill en sammanlagd mängd av 12 400 000 ton, samt ändrat brytningsområdet till att även omfatta fastigheten ZZZ.

MPD har genom beslut den 12 november 2009 meddelat slutliga villkor för utsläpp av vatten från täktverksamheten.

MPD har genom beslut den 17 februari 2011 lämnat Skanska Asfalt och Betong AB tillstånd enligt miljöbalken till täkt av morän. Tillståndet omfattar ett uttag av högst 75 000 ton morän per år, med ett totalt uttag av 200 000 ton morän.

MPD har genom beslut samma dag givit bolaget ändringstillstånd (i förhållande till 2004 års grundtillstånd) att utöka verksamhetsområdet.

MPD har genom beslut den 31 oktober 2013 lämnat Skanska Asphalt och Betong AB ändringstillstånd att öka årsproduktion om maximalt 850 000 ton berg under tre år av återstående tillståndstid.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun har genom beslut den 21 januari 2011 godtagit en anmälan från Skanska Asphalt och Betong AB om att tillföra 100 000 moränmassor till täktområdet för krossning och behandling.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun har genom beslut den 7 februari 2012 godtagit en anmälan från Skanska Asphalt och Betong AB om att tillverka cirka 150 000 ton asfalt och krossa 8 000 ton återvunnen asfalt per år på fastigheten XXX i Kristianstads kommun.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun har genom beslut den 12 december 2014 godtagit en anmälan från Skanska Asphalt och Betong AB om att byta nuvarande gasolbrännare till kombibrännare för gasol och träpulver och i samband därmed uppföra två silos för träpulver.

Vattenverksamhet

Miljödomstolen har genom dom den 3 juni 2005 lämnat Skanska Sverige AB tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken att på fastigheterna VVV, WWW och XXX, Kristianstads kommun, bortleda maximalt 210 000 m³ överskottsvatten per år, varav 95 000 m³ grundvatten, genom pumpning och att avsänka grundvattennivån inom täkten till en lägsta nivå om +37 m (RH70).

Mark- och miljödomstolen har genom dom den 29 februari 2012 medgivit att ovannämnda tillstånd även ska omfatta fastigheten ZZZ.

ANSÖKAN**Yrkanden**

Skanska Industrial Solutions AB (Skanska) yrkar att mark- och miljödomstolen meddelar tillstånd till ansökt verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken bestående i

- att under 30 år bedriva täkt med ett totalt uttag av 25 000 000 ton berg och 1 000 000 ton morän inom det område som anges i till ansökan bifogad täktplan,
- att under tillståndstiden ta ut högst* 1 miljon ton berg och morän årligen,
- att bedriva asfaltstillverkning med en maximal årlig produktion av 250 000 ton asfalt, samt
- att lagra, som en del i att samla in, hantera och återvinna, maximalt 150 000 ton asfalt, jord- och schaktmassor, entreprenadberg och betong per år.

*Bolaget har vid huvudförhandlingen uppgivit att 1 miljon ton avser summan berg och morän.

Vidare yrkar Skanska att mark- och miljödomstolen meddelar tillstånd till ansökt verksamhet enligt 11 kap. miljöbalken bestående i

- att avsänka grundvattennivån under brytningstiden till lägst nivå +18,5 meter över havet (RH2000) inom brytområdet,
- att bortleda allt till täkten inläckande yt- och grundvatten till recipient,
- att i övrigt utföra och bibehålla de anläggningar; dammar, brunnar och ledningar m.m. som erfordras för verksamhetens bedrivande, allt i enlighet med vad som framgår av ansökan och tillhörande bilagor, samt
- att ersättning till fastighetsägaren för energibortfall från brunn på fastighet ZZQ, fastställs till ett för allt för all framtid 1 000 kr.

Skanska hemställer även att mark- och miljödomstolen

- bestämmer tiden enligt 22 kap. 25 § miljöbalken, inom vilken igångsättning av utökningen av verksamheten ska ha skett, till två år räknat från dagen för lagakraftvunnet tillstånd,

- fastställer arbetstiden för vattenverksamheten till tio år från den dag tillståndet tas i anspråk,
- bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada på grund av vattenverksamheten till tjugo år räknat från utgången av arbetstiden,
- förordnar att meddelat tillstånd får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft enligt 22 kap. 28 § miljöbalken, så kallat verkställighetsförordnande,
- föreskriver villkor i enlighet med Skanskas förslag, samt
- godkänner den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen.

Förslag till villkor

Skanska föreslår att tillståndet förenas med följande villkor för att förhindra eller minska effekterna för människors hälsa och miljön.

1. Om inte annat följer av övriga villkor ska verksamheten bedrivas i huvudsak i enlighet med vad Skanska har angivit i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i målet.
2. Verksamhets- och brytningsområdet ska märkas ut i området på väl synligt sätt och med varaktiga markeringar under hela verksamhetstiden.
3. Arbetsmomenten i tåkten ska bedrivas så att bullernivåerna i villkor 4 uppfylls. Arbetsmomenten borring, sprängning och asfaltkrossning får endast bedrivas helgfria vardagar kl. 06-18. Utlastning, transporter och asfaltproduktion får bedrivas helgfria vardagar.

I samband med större projekt när Trafikverket, övriga myndigheter eller kommuner är beställare och ställer krav på tidpunkt när leverans ska ske får verksamhet* bedrivas andra tider. Tillsynsmyndigheten ska informeras vid sådana tillfällen.

*Bolaget har vid huvudförhandlingen uppgivit att endast utlastning, transporter och asfaltproduktion avses. Bolaget uppgav vidare att det är svårt att säga hur ofta undantaget kan behöva tillämpas. Det kan handla om 10-15 gånger per år men det kan också vara år då undantaget inte behöver tillämpas alls.

4. Buller från verksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas och får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än nedanstående värden.

50 dB (A) vardagar utom lördagar kl. 06.00-18.00

45 dB (A) lördagar, söndagar och helgdagar kl. 06.00-18.00

45 dB (A) kvällstid kl. 18.00-22.00

40 dB (A) nattetid kl. 22.00-06.00

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dB (A) får inte utföras nattetid kl. 22.00-06.00.

Kontroll av buller ska ske så snart det har skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer, samt efter tillsynsmyndighetens begäran.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten faktiskt pågår.

5. Markvibrationer till följd av sprängning, definierade som högsta svängningshastighet i vertikalled, mätt enligt gällande Svensk Standard SS 460 48 66, får inte överstiga 4 mm/s vid bostadshus vid mer än 10 procent av sprängningarna per år och då uppgå till högst 6 mm/s.
Vibrationerna ska mätas som toppvärde i sockel på bottenvåning. Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.
6. Luftstöt våg till följd av sprängning, mätt genom frifältsmätning, får vid bostadshus inte överstiga 100 Pa vid mer än 10 % av mättillfällena per år och då högst 150 Pa. Mätningarna ska utföras enligt gällande Svensk Standard SS 02 52 10. Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.
7. Åtgärder såsom, men inte begränsat till, vattenbegjutning av in- och utfartsväg samt upplag, ska vidtas för att minimera spridning av damm från täkten och täktverksamhetens samtliga moment.
8. Bortledning av vatten från täkten ska ske via sedimentationsdamm, försedd med oljeavskiljning, till recipient. Vatten som avleds till recipienten ska kontrolleras inom ramen för kontrollprogrammet med avseende på suspenderat material, kväve och oljeindex.

9. Den bortledda vattenvolymen ska mätas med flödesmätare eller summerande gångtidsmätare och resultaten ska journalföras och hållas tillgänglig för tillsynsmyndigheten efter anmodan.
10. Senast tre år innan täktverksamheten beräknas upphöra ska verksamhetsutövaren inge en slutlig efterbehandlingsplan till tillsynsmyndigheten, upprättad i samråd med markägare och tillsynsmyndighet. Efterbehandlingsåtgärder ska vara slutförda så snart det kan ske i enlighet med fastställd efterbehandlingsplan. Området ska i efterbehandlingsplanen utformas så att olycksrisker minimeras.
11. Det ska finnas ett kontrollprogram för verksamheten. Förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk.
12. Utsläpp av stoft till luft från asfaltverket ska ske via stoftavskiljare så att stofthalten i utgående luft från asfaltverket inte överstiger 20 mg/m^3 normal torr gas. Det angivna värdet ska kontrolleras genom mätning minst en gång per år enligt senaste svenska standarder. Mätning ska omfatta utsläpp från båda brännarna.
13. Utsläpp av stoft till luft från finkrossen ska ske via stoftavskiljare så att stofthalten i utgående luft från finkrossen inte överstiger 20 mg/m^3 normal torr gas. Det angivna värdet ska kontrolleras genom mätning minst en gång per år enligt senaste svenska standarder.
14. Om det inom den tid som medgivits för anmälan av oförutsedd skada uppstår akut vattenbrist i enskild vattentäkt inom det redovisade influensområdet för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller för näringsverksamhet, med undantag av vatten för bevattning, ska det åligga Skanska, om det inte är uppenbart att bristen inte hänför sig till Skanskas vattenbortledning, att omgående efter anmodan från fastighetens ägare anordna med provisoriskt tillhandahållande av vatten för ovan avgivet ändamål intill dess vattenförsörjning kan anordnas permanent. Uppkommer i övrigt skada på vattentillgång som inte ska avhjälpas enligt vad ovan angivits, ankommer det på Skanska att bedöma huruvida skadan orsakats av åtgärder vidtagna av Skanska och om åtgärder ska vidtas av Skanska.

15. Följande avfallstyper får tas emot och hanteras vid anläggningen.

<i>Avfallskod</i>	<i>Avfallstyper</i>
17 05 04	Jord och sten
17 01 01	Betong
17 03 02	Asfalt utan stenkolstjära

Efter tillsynsmyndighetens godkännande får även andra avfallstyper av motsvarande karaktär tas emot och hanteras.

Mottagningskontroll och dokumentation av inkomna massor ska ske.

Den asfalt som tas emot får inte innehålla stenkolstjära och halterna av PAH ska understiga 70 mg/kg TS (70 ppm).

Halterna i de massor som används för anläggning i det framtida vattenområdet för täktsjön får endast massor med klassningen "Mindre än ringa risk" enligt tabell 4, Naturvårdsverkets handbok, Återvinning av avfall i anläggningsarbeten, 2010:1 nyttjas.

Halterna i de övriga jord- och schaktmassor som tas emot på anläggningen får inte överstiga nivåer för känslig markanvändning (KM) enligt Naturvårdsverkets generella riktvärden för förorenad mark publicerad i juni 2016 eller uppdateringar av denna.

16. Kemikalier inklusive petroleumprodukter och farligt avfall ska förvaras i täta behållare som är märkta med innehåll, samt på tät, invallad yta, som är skyddad från nederbörd. Fordonsbränsle ska förvaras enligt ovan eller i dubbelmantlade tankar. Kemiska produkter som förekommer i fordon och maskiner för den normala driften omfattas inte av ovanstående krav. Förvaring av bitumen är undantaget från ovanstående krav, istället ska utrustning för omhändertagande av bitumenspill finnas tillgängligt.
17. Uppställningsplatser för arbetsmaskiner ska vara utformade så att oljespill och läckage från maskinerna inte kan nå omgivningen. Alternativt ska ett skydd för

uppsamling av spill vara ordnat under parkerade enskilda fordon och maskiner.
Utrustning för sanering av spill ska finnas tillgängligt.

Prövotid

Skanska yrkar att mark- och miljödomstolen enligt 22 kap. 27 § miljöbalken skjuter upp avgörandet av vilka slutliga villkor som ska gälla för utsläpp till vatten under en provotid fram till och med fyra år eller det att tillståndet har tagits i anspråk.

Under provotiden ska bolaget utföra följande utredningar i samråd med tillsynsmyndigheten.

Ul. Skanska ska utreda möjligheterna att vidta effektiva åtgärder för att minska utsläpp av totalkväve, suspenderat material och metaller i form av bly, koppar och kvicksilver, från verksamheten till recipienten. Utredningen ska omfatta följande.

Kartläggning av verksamheten och de anläggningsdelar som orsakar utsläpp av ovanstående ämnen ska ske genom provtagning av in- och utgående vatten till de nya dammsystemen för analys av halter i utgående vatten. Erhållna resultat i analysproverna ska därefter användas för bedömning av om eventuella åtgärder måste vidtas beträffande reningsanläggningarnas funktion och upplag av mottagna schaktmassor samt de nivåer som ska gälla för utgående vatten.

Ekonomisk säkerhet

Enligt 9 kap. 6 a § miljöbalken får tillstånd till täkt endast meddelas om det för uppfyllandet av de villkor som ska gälla för tillståndet ställs säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken. Huvudsyftet med den ekonomiska säkerheten är att täcka kostnaderna för efterbehandling och andra efterbehandlingsåtgärder för det fall verksamheten skulle behöva avslutas i förtid på grund av obestånd eller liknande.

Skanska har uppskattat kostnaden för efterbehandlingen utifrån att täktsjö ska bildas, anläggande av strandkant i den norra delen, släntning av bergväggar och anpassa släntröner till omgivande marker, nedmontering av fasta anläggningar m.m. till ca 4 900 000 kr.

Beskrivning av verksamheten*Orientering*

Bergtäkten är belägen i ett skogsområde på Nävlingeåsens kant, mellan Hässleholm och Kristianstad. Inget område av riksintresse enligt miljöbalken berörs direkt av planerad verksamhet. Täktområdet är beläget ca 10 km väster om Kristianstad strax söder om väg 21 och i Nävlingeåsens nordöstra kant.

Ingen samlad bebyggelse finns i anslutning till täktens planerade verksamhetsområde. Enskilda bostadshus finns dock i närområdet, avståndet mellan det planerade brytningsområdet och närmast belägna bostadshus är ca 300 m.

Planförhållanden och planenlighet

Det aktuella området omfattas inte av detaljplan.

För det planerade området på fastigheten gäller Kristianstads kommun översiktsplan som antogs av kommunfullmäktige den 12 mars 2013. Den har en tidshorisont fram till år 2025. Ingen särskild markanvändning eller rekommendation är angiven för det aktuella verksamhetsområdet.

Referenssystem

De referenssystem som används i denna ansökan med bilagor är för höjd RH2000 och för koordinater Sweref99TM.

Riksintressen och andra skyddade områden

Verksamhetsområdet berör inga områden av riksintresse enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Väg 21, belägen norr om verksamhetsområdet, är av riksintresse för kommunikation - väg, enligt 3 kap. 8 § miljöbalken. Verksamheten kommer inte att innebära någon negativ påverkan på vägen.

Behov av material

Samhällets behov av ballast är stort för att bygga och underhålla infrastruktur samt bygga och underhålla alla slags byggnader. Utvinning av ballast är centralt för utvecklingen och fortlevnad av alla samhällen och städer.

Ökade krav ställs på bergkvaliteten från beställare. Anledningen till dessa ökade krav har bland annat varit att trafikmängden har ökat och att kostnaderna för byggande och underhåll av vägar därmed stigit. Betydelsen av slitstarkt bergmaterial som kan användas vid asfalttillverkning är central för att hålla nere kostnaderna för bl.a. underhåll.

Samtidigt har grustäkter, som står i strid med andra intressen som t.ex. hushållningsprincipen, i mindre utsträckning blivit möjliga att bedriva. Detta har i huvudsak inneburit en kraftigt minskad utvinning av naturgrus. Bergmaterial måste därför ersätta naturgrus i högre omfattning än tidigare. Skanska bedriver ett stort arbete för att minimera användandet av naturgrus och försöker hitta hållbara lösningar med annat ballastmaterial som ersättningsmaterial. Skanska har kommit långt i detta arbete. Genom fortsatt tillstånd till denna täkt kommer ersättningsmaterial till naturgrus fortsatt att utvecklas och kunna tillhandahållas på marknaden.

Verksamheten är belägen i ett län med högre befolkningstäthet än genomsnittet i landet. Berggrunden i regionen består till viss del av yngre sedimentära bergarter med låg hållfasthet vilka är direkt olämpliga för ballastproduktion. Eftersom det är svårt att hitta bergmaterial som lämpar sig för asfalt- och betongtillverkning i regionen försörjer de bergtäkter som finns i denna del av landet större områden och fler invånare än normalt.

Bergtäkten i Önnestad är lokaliserad i en urbergshorst intill väg 21 mellan Kristianstad och Hässleholm. Den ligger i en del av Nävlingeåsen som har en berggrund som avviker från övriga delar av åsen. Berggrunden är av mycket hög kvalitet och har låg radioaktivitet.

Bergkvaliteten i tåkten är god. Bergmateriallets kvalitet innebär att den kan användas till många olika krossprodukter, t.ex.

- Krossprodukter för tillverkning av asfalt och cementbundet grus m.m.
- Krossprodukter till bärlager vid nybyggnad, underhåll och förstärkningsarbeten.
- Krossprodukter till förstärkningslager vid nybyggnad, underhåll och förstärkningsarbeten.
- Krossprodukter till underbyggnader för vägar vid nybyggnad och förstärkningsarbeten.
- Fyllnadsmaterial vid arbeten för hus, anläggningar och industribyggnationer.
- Bankuppbyggnad för spåranläggningar.
- Ballast för viss typ av betongtillverkning material till underhåll av grusvägar, halkbekämpning m.m.
- Järnvägsballast.

Efter en lång period av ökad efterfrågan förväntas nu efterfrågan stabiliseras på en marknad som har haft och fortsatt har ett stort behov av ballast. Den tillståndsgivna volymen utbrutet berg har under den senaste tillståndsperioden varit otillräcklig. För att bergtåkten i Önnestad ska kunna tillgodose det samhälleliga behov som föreligger behöver högsta tillåtna årsproduktion av berg och morän höjas till maximalt 1 miljon ton.

Det genomsnittliga behovet av stenmaterial kan i Sverige generellt antas vara mellan 7 till 10 ton per person och år, baserat Sveriges geologiska undersöknings årliga produktionsstatistik (Grus, sand och krossberg 2014, SGU, 2015:2).

I Kristianstads, Hässleholms och Östra Göinges kommuner var invånarantalet 146 255 år 2014 och 147 666 under 2015. Med det ovan beskrivna medelbehovet skulle det behövas ca 1 - 1,5 miljoner ton stenmaterial i dessa kommuner årligen. Ungefär hälften av dagens efterfrågan kan tillgodoses genom leveranser från

Önnestad. Ansökt mängd ska säkerställa ett framtida behov och efterfrågan vid bl.a. större projekt under vissa perioder. Bergmaterialet används också till produktion av asfalt vars avsättningsområde är större än motsvarande för bergmaterialet. Materialet är överlägset andra material i försörjningsområdet avseende kvalitet och låga radioaktivitetsvärden.

Med svårigheten att finna alternativa etableringar och den unika kvaliteten i täkten är det av största intresse för samhället att verksamheten kan fortgå på ett väl fungerande sätt. För byggande och underhåll av vägar, järnvägar, hus, broar, hamnar och flygplatser är detta material en nödvändighet.

Täkten är vällokaliserad inom försörjningsområdet med korta transporter och möjlighet att köra ut material via större allmänna vägar, t.ex. rv 19 och 21. En stor del av bergmaterialproduktionen i täkten går direkt till asfaltverket som finns inom verksamhetsområdet. Asfaltverkets placering inom verksamhetsområdet bidrar till minimala transportsträckor av råvarumaterial. Asfalt är en produkt som levereras över längre avstånd än krossprodukter. Materialet i täkten har hög slitstyrka vilket ger en asfalt av hög kvalitet.

Täktverksamheten

Brytningsområdet kommer att omfatta cirka 36 ha, och det planerade verksamhetsområdet kommer att uppgå till ca 66 ha. Brytning kommer även att ske på djupet, och plats kommer att bildas för upplag av avbaningsmassor och mottagna schakt- och jordmassor m.m. För arbetet i täkten finns täktplanekartor som visar täktens avgränsning.

Uttag av berg sker inom brytområdet. Verksamhetsområdet kan användas för vägar, upplag, uppställning av maskiner m.m. Vissa terrängjusteringar kan förekomma inom verksamhetsområdet.

Ansökan avser produktion av ca 800 000 ton per år i medeltal med en maximal produktion av 1 miljon ton berg och morän per år vid normalår. Produktionen kan väntas variera från år till år.

Inom verksamhetsområdet finns ett asfaltverk uppställt som är i drift. Asfalttillverkning ingår i ansökan. Asfaltproduktionen kommer normalt att uppgå till 150 000 ton per år med en maximal produktion av 250 000 ton per år. Fräst och riven asfalt kommer att tas emot som råvara vid asfaltproduktionen.

Utöver detta kommer även externa massor, i form av asfalt, betong, schaktmassor, jord och entreprenadberg att hanteras genom återvinning i tälten. Externa schaktmassor, jord och entreprenadberg kan komma att användas för anläggningsändamål inom verksamhetsområdet, t.ex. för uppförande av bullervallar vid behov. Återvunnen asfalt blandas in i asfaltproduktionen och omfattar i snitt ca 10 % av den totalt producerade mängden asfalt. Skanska arbetar kontinuerligt med att öka mängden återvunnen asfalt i tillverkningsprocessen. Den samlade återvinningen planeras att omfatta totalt maximalt 150 000 ton per år. Bolaget har vid huvudförhandlingen uppgivit att maximalt 150 000 ton massor kommer att lagras samtidigt.

Ansökan innebär en utvidgning av brytnings- och verksamhetsområdet åt norr, väst och sydväst. Dessutom ingår fördjupning av tälten med en brytnivå ner till +20 möh.

Asfaltverket är placerat i norra delen av verksamhetsområdet. Endast borraraggregatet kommer att arbeta på bergytan. Maskiner för avbaning kommer även att finnas på ursprunglig marknivå under korta perioder.

Täktverksamheten avses bedrivas såsom den sker idag och omfattar avverkning, avbaning, borrarning, sprängning, krossning, skutknackning, upplagshantering, återvinning, utlastning samt transporter.

Verksamhetens drift planeras huvudsakligen till helgfria vardagar mellan kl. 06.00-22.00 med begränsning för den mest bullrande verksamheten, d.v.s. sprängning, borring och asfaltkrossning, som kommer att utföras mellan kl. 07.00-18.00. Asfalttillverkning startar normalt kl. 04.00 och bedrivs normalt till kl. 16.00 de dagar produktion bedrivs, andra tider kan dock förekomma. Utlastning och uttransporter påbörjas normalt kl. 05.00 helgfria vardagar. Viss verksamhet i form av annan mindre bullrande verksamhet som exempelvis underhåll kan komma att bedrivas andra tider och dagar.

Sevesoanläggning

Planerad verksamhet är klassad som Sevesoverksamhet till följd av hantering av mer än 10 ton sprängmedel i samband med sprängning. Verksamheten faller inom kraven för den lägre kravnivån enligt Sevesolagstiftningen. Normalt används ca 10 ton sprängmedel vid ett sprängtillfälle. Vid enstaka specifika sprängtillfällen används maximalt ca 40 ton. Antalet sprängtillfällen kan variera från år till år. Under 2015 var antalet sprängtillfällen 25 st. Ingen förvaring av sprängmedel kommer att ske inom det planerade verksamhetsområdet. Ett handlingsprogram, i enlighet med 8 § lagen (1999:318) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor, för den planerade verksamheten har upprättats.

Inom verksamhetsområdet har E.ON en gasoltank som också omfattas av den lägre kravnivån enligt Sevesolagstiftningen. E.ON har lämnat in en separat anmälan och handlingsprogram till länsstyrelsen.

Vattenverksamheten

Verksamheten måste bedrivas i torrhet, vilket innebär behov av bortledning av grund- och ytvatten. Som framgår av den hydrogeologiska utredning, Bilaga A1-M4, som gjorts kommer beräknad trycksänkning av grundvattnet att ske främst i djupt och ytligt berg. Avsänkningen sträcker sig som längst i det djupa berggrundvattnet. Trycksänkningen blir störst i nordvästlig-sydöstlig-riktning och minst åt nordost.

Det grund- och överskottsvatten som läcker in kommer att samlas upp i lågpunkt i täktbotten, s.k. pumpgrop, och leds därefter genom pumpning via sedimentationsdammar längs områdets östra kant, till utsläppspunkt nordost om verksamhetsområdet. Bortledningen sker mot mindre vattendrag som i sin tur går vidare mot Bockebäcken som därefter rinner ut i Vinne å som omfattas av miljökvalitetsnormer (MKN) för ytvatten enligt 5 kap. miljöbalken. Inget vatten, varken grund- eller ytvatten, som omfattas av MKN, kommer emellertid att beröras direkt av pågående eller planerad verksamhet. Dagvatten från hårdgjorda ytor norr om brytningsområdet avrinner idag norrut i och samlas i tre utsläppspunkter.

Ytvattenrecipienten kan till följd av täktverksamheten och grundvattenbortledningen belastas med suspenderat material (grumling) och sprängmedelsrester (kväve), samt i viss mån halkbekämpningsmedel (salt). Läckage från arbetsfordon och förvarade kemikalier kan förekomma. Då endast externa massor, där föroreningsrisken kan antas vara ringa, kommer att tas emot för återvinning/mellanlagring bedöms risken för annan förorening av vatten vara marginell.

Kväveutsläppet är principiellt önskat men är relativt litet. Uppkomna kvävehalter (total-kväve) vid utökad verksamhet bedöms hamna klart under gällande utsläppskrav enligt nuvarande kontrollprogram där mängden totalkväve inte som årsmedelvärde får överstiga 10 mg/kg TS eller 15 mg/l som enstaka mätvärde. För att optimera dagens system (för att ta höjd för toppar med hög belastning) kommer bland annat en växtzon med bladvass planteras mellan de båda befintliga dammarna och ytterligare mindre dammar tillskapas uppströms de befintliga för att ytterligare fördröja flödet av utgående vatten.

Låga förväntade halter i utgående vatten bedöms ge små effekter på vattendraget direkt nedströms täkten. Till följd av liten andel av det totala vattnet till Vinne å bedöms verksamheten inte heller medverka till att någon miljökvalitetsnorm överskrids.

I samband med att täkten utvidgas areellt och på djupet kommer avsänkningstratten att utökas kring täkten. Grundvattenytans nivå kommer också efterhand att sänkas med ytterligare ca 20 meter jämfört med lägsta punkten i dag inom brytningsområdet.

Planerad verksamhet, vid full utbredning i yta och på djupet, beräknas innebära en ökning av flödet av det vatten som bortleds från täkten jämfört med de senaste årens medelflöde ut från täkten och även vad som är tillståndsgivet medelflöde. Vattnet från brytningsområdet avleds i nuläget via sedimentationsdammar och dammarna kommer att kompletteras för att få en fördröjning av flödet.

Enligt den hydrogeologiska utredningen kommer bortledning av inläckande grund- och ytvatten att uppgå till i genomsnitt 415 000 m³/år vid fullt utbruten täkt. Då syftet inte är att tillgodogöra sig vattnet och såväl möjligheter som skäl att aktivt begränsa inläckaget saknas, finns inte heller skäl att kvantitativt villkora volymen. Istället är det Skanskas uppfattning att kontroller av eventuella effekter är det som primärt kan tillgodose omgivningens och miljöns intresse.

En brunnsinventering har gjorts inom hela influensområdet för avsänkning av djupt berggrundvatten. 31 brunnar finns inom influensområdet och en prognos av avsänkning för varje enskild brunn har gjorts, varav sex grävda brunnar och en bergborrad brunn löper stor risk för påverkan av vattenförsörjning, se nedan angående ersättningsskyldighet. Eftersom dessa brunnar förutses kunna påverkas menligt av Skanskas avsänkning kommer Skanska att erbjuda berörda fastigheter, där respektive brunn används, att de får borrade brunnar till ett djup som tillförsäkrar vattenförsörjningen för dessa fastighetsägare.

Som framgår av den hydrogeologiska utredningen förväntas inläckaget m.h.t. geologiska förhållanden i övrigt vara stabil och det finns därmed ingen risk att det blir någon menlig påverkan på vattenbalansen i området.

Rådighet

Skanska har erforderlig rådighet då Skanska äger fastigheten där täktverksamheten bedrivs inom vilken avsänkningen av grundvatten kommer att ske.

Båtnad

Påverkan på omgivningen och risken för eventuella skador till följd av den sökta vattenverksamheten är begränsad. Av de utredningar som Skanska låtit utföra framkommer emellertid att vissa brunnar bedöms påverkas negativt avseende vattentillgång.

Verksamheten innebär dock ingen dramatisk avsänkning eller någon större påverkan på vattenbalansen inom influensområdet. Några av de brunnar som bedöms ha störst risk att påverkas negativt är sex grävda brunnar och en bergborrad brunn. Oaktat detta kan Skanska åtgärda de enskilda skador som kan uppstå vid avsänkningen genom att erbjuda berörda fastigheter att borra en ny brunn på respektive fastighet så att de försätts i samma situation som om trycksänkning inte skulle ha skett.

Genom vattenverksamheten möjliggörs att försörjningen av bergmaterial kan tryggas i regionen samtidigt som transportsträckor härmed minskas och uttag av naturgrus kan ersättas med bergkross från täkten.

Nyttan av vattenverksamheten kan i och med att den är en förutsättning för brytningen, anses utgöras av hela brytningsvärdet. Kostnaderna för vattenverksamheten utgörs av avskrivning på pumpar och ledningar samt drift och underhåll av dessa, vilket uppgår till i sammanhanget blygsamma belopp även med beaktande av att nya brunnar borrar. Intäkterna för bergmaterial överstiger vida de kostnader som uppkommer i samband med vattenverksamheten. Det torde därför vara uppenbart att båtnad för vattenverksamheten föreligger och att denna är tillåtlig enligt 11 kap. 6 § miljöbalken.

Ersättning för skada

Som framgår av ovan har en brunnsinventering gjorts inom hela influensområdet för att bedöma eventuell påverkan på omkringliggande brunnar vid avsänkning av djupt berggrundvatten.

31 brunnar finns inom influensområdet och en prognos av avsänkningen för varje enskild brunn har gjorts, varav en borrhälsbrunn och sex grävda brunnar löper stor risk för påverkan av vattenförsörjning.

En av de brunnar som inventerats har borrhälsats för att användas som energibrunn, XZ, brunnen används dock inte i nuläget. Grundvattensänkningen kan påverka brunnen genom att effektutbytet blir mindre, varpå energibrunnens kapacitet kan minska något. Dessa fastighetsägare berörs av verksamheten på det sätt som anges i 9 kap. 2 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Skanska föreslår ekonomisk ersättning till ägaren av energibrunnen med ringa 280 kr i ett för allt under tillståndstiden. Skanska erbjuder berörd fastighetsägare ersättning om 1 000 kr för energiförlust i ett för allt för all framtid.

Skada på enskilda intressen kan mot bakgrund av ovan förväntas uppkomma till följd av den tillståndspliktiga vattenverksamheten. Eftersom dessa brunnar förutses kunna påverkas menligt av Skanskas avsänkning kommer Skanska att erbjuda avhjälpande åtgärder genom att borra nya brunnar på berörda fastigheter till ett djup som tillförsäkrar dricksvatten- och övrig normal vattenförsörjning för berörda fastighetsägare. Skanska avser att borra brunnar för att ersätta åtminstone två av de grävda brunnarna, ZX och XY. För de grävda brunnar som inte används föreslås att ingen ersättningsbrunn borrhälsas. För att säkra vattenförsörjningen i den bergborrade brunnen, YX kommer Skanska i första hand se över möjligheten att fördjupa brunnen. Vattenkvaliteten i de nya brunnarna och fördjupad brunn ska inte försämrats jämfört med nuläget och ska vara godtagbar för enskild vattenförsörjning.

Skanska fullgör mot bakgrund av ovan sitt ansvar enligt 31 kap. 16 § miljöbalken. Nya brunnar kommer att borrar så snart tillståndet vunnit laga kraft.

För fyra bergborrade brunnar och en grävd brunn finns det en måttlig risk för att vattenförsörjningen från brunnarna kommer att påverkas negativt av planerad grundvattenbortledning. För dessa brunnar föreslår Skanska en utökad kontroll. Visar kontrollen att vattenförsörjningen från någon av brunnarna påverkas negativt kommer Skanska avhjälpa detta genom att i första hand fördjupa dem, alternativt vid behov borra ny brunn. Med hänsyn till att Skanska har för avsikt att ersätta de brunnarna som används och som löper stor risk för påverkan samt utöka kontrollen för de brunnar där risken är måttlig för påverkan på vattenförsörjningen bedöms de negativa konsekvenserna med avseende dricksvattenförsörjningen bli små.

Den utökade kontrollen kommer att utföras i enlighet med det förslag till kontrollprogram avseende vatten som bilagts tillståndsansökan.

Om annan skada mot förmodan skulle uppkomma får den hanteras inom ramen för reglerna om oförutsedd skada.

Planerade skyddsåtgärder och åtaganden

Skanska åtar sig följande försiktighetsmått och begränsningar utöver de villkor som föreslås:

På avsnitt med olycksfallsrisker ska stängsel sättas upp eller allmänheten på annat sätt tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.

Kemikalier, petroleumprodukter och farligt avfall ska vara märkta samt förvaras i täta behållare på tät, invallad yta, som är skyddad från nederbörd. Fordonsbränsle ska förvaras enligt ovan eller i dubbelmantlade cisterner, ADR-tankar.

Uppställning av fordon och maskiner över natten eller längre tid ska ske på yta som är beständig mot eventuellt spill av diesel och olja. Detta gäller dock inte larvburna

maskiner. Utrustning för absorbering av spill ska finnas lätt tillgängligt vid bedrivande av verksamhet.

Sprängning sker dagtid och närboende kommer att förvarnas genom anslag på Skanskas anslagstavla befintlig på Skanskas verksamhetsområde.

För att motverka risken för stenkast kommer följande åtgärder att vidtas.

- Salvor riktas från närliggande objekt.
- Tändplanen anpassas gentemot geologin och önskad utslagsriktning.
- Borrplanen anpassas till sprickförhållanden.
- Hålen mäts in.
- Laddningar reduceras vid avvikande borrhål.
- Noggrann avtäckning sker.
- Ljudsignal
- Avlysning av riskområde och uppsikt över detta.
- Särskild hänsyn vid sprängning i närheten av E.ONs gasoltank.

Bolaget kommer att begränsa storleken på den samverkande laddningen för att med säkerhet innehålla riktvärdet 20 mm/s vid teleanläggningar.

Asfaltkrossen ska ställas i skydd av bullervall, i enlighet med vad som anges i bullerutredningen i Bilaga A1-M9, för att minimera spridning av buller för omgivningen.

Bullervallar kommer även att anläggas successivt i verksamhetsområdet där brytning av berg pågår. Vallarna kommer att minska spridningen av buller i omgivningen och skydda från insyn.

Idrottsföreningens friluftsstråk som sträcker sig över verksamhetsområdet avses att anläggas intill verksamhetsområdet där så är terräng-, kultur- och naturmässigt möjligt.

Skanska kommer att vidta de skyddsåtgärder som framgår av det handlingsprogram som upprättats i enlighet med Sevesolagstiftningen.

Skanska åtar sig att vid behov sörja för tillgången på vatten i kräftdamm belägen på fastigheten XYY.

Skanska kommer så snart tillståndet har vunnit laga kraft att borra nya brunnar till ett djup som tillförsäkrar dricksvatten- och övrig normal vattenförsörjning för berörda fastighetsägare till fastigheterna XXY och YXX, i Kristianstads kommun. Bergborrad brunn på fastighet WQW, Kristianstads kommun, kommer i första hand att fördjupas och i andra hand att ersättas med ny djupare borrad brunn så att dricksvatten- och övrig normal vattenförsörjning tillförsäkras fastighetsägaren.

Skanska åtar sig att i samband med anläggande av täta diken och ny dagvattendamm även hårdgöra resterande yta där externa massor med asfalt avses hanteras i den norra delen av verksamhetsområdet.

Skanska åtar sig att recirkulera vatten från pumpgropen genom en mindre damm och efterföljande rotzon som initialt anläggs i nära anslutning till den befintliga pumpgropen, samt låta flödet från pumpbrunnen mynna i en spridarledning istället för direkt i diket.

Skanska åtar sig att även kontrollera metallhalter och att kontrollera flödet i utgående vatten i samband med provtagning och föreslår tillägg till den tidigare föreslagna kontrollen av vatten.

För anläggning i det framtida vattenområdet för täktsjön åtar sig Skanska att endast nyttja massor med klassningen "Mindre än ringa risk" enligt tabell 4, Naturvårdsverkets handbok, Återvinning av avfall i anläggningsarbeten, 2010:1.

Mervärden för naturmiljö uppkommer på lång sikt när täkten avslutas. Skanska åtar sig dock att skapa mervärde även under tillståndstiden. Utöver det värde som befintliga sedimentationsdammar och den planerade dagvattendammen tillför området föreslås följande åtgärder.

De största delytorna som håller klass 3 i naturvärdesinventeringen utgörs av lövsumpskogen i den norra delen av det planerade verksamhetsområdet samt miljöer skapade av täktverksamheten - öppna, solbelysta sand och grusmiljöer med en relativt god örtrikedom (pollen- och nektarkällor) samt möjligheter för grävande insekter att bygga bon i blottad mineraljord. Öppna, solbelysta sand och grusmiljöer enligt ovan kan skapas genom att vallar läggs upp eller grusiga väglänter anläggs. Det är fördelaktigt om vallen/vägen kan anläggas med en sluttning som vetter mot söder (eller SV, SO) och blir solbelyst. Om sidorna är någorlunda branta går igenväxningen lite långsammare och man kan dessutom lätt skrapa lite med en grävskopa om de växer igen helt med gräs och örter, för att åter få fram blottad mineraljord. Skanska åter sig att i samband med anläggande av bruksväg kring täkten skapa öppna grusslänter med varierande lutning.

Endast en del av lövsumpskogen kommer att påverkas av den planerade dagvattendammen. Skanska åtar sig att i samband med att avverkning sker för anläggande av dagvattendammen spara grövre ved som läggs ut som död ved i de delar av lövsumpskogen som inte påverkas av anläggandet av dagvattendammen.

Miljökonsekvensbeskrivning

Naturvårdsverket har tagit fram riktlinjer för bullernivåer från industrier och dessa riktvärden är utgångspunkt för bedömning av bullerstörningarnas omfattning. En bullerutredning, Bilaga A1-M9, har tagits fram som visar beräknad framtida bullerpåverkan, beräknat som värsta fall, i omgivningen till följd av planerad verksamhet. Bullerutredningen visar att beräknade ekvivalenta ljudnivåer innehåller Naturvårdsverkets riktlinjer för samtliga tidsperioder förutsatt att angivna skyddsåtgärder, såsom dämpad bergborr, genomförs. Omgivningspåverkan i form av buller och de negativa effekterna bedöms därför bli små. Impulsljud bedöms inte

förekomma. För det fall impulsljud likväl skulle uppstå är bolaget berett att vidta sådana åtgärder att Naturvårdsverkets riktvärden (5 dB (A) lägre nivå jämfört med vad som yrkas) kan innehållas.

Den pågående och planerade verksamheten innebär att sprängningar behöver ske för att bryta ut berg ur marken. Sprängning i berg orsakar vibrationer i marken och kan även ge upphov till en luftstöt våg. För vibrationer och luftstöt våg till följd av sprängning finns vedertagna riktlinjer med avseende på nivåer i bostadshus, för att minimera störning.

Som underlag för ansökan har Skanska låtit utföra en riskanalys, Bilaga A1-M10, gällande sprängning och av utredningen framgår att det inte föreligger någon risk för skada på närliggande bebyggelse när sprängningarna planeras och genomförs på sådant sätt som beskrivs i utredningen och vibrations- och luftstötsnivåerna kommer att kunna hållas på nivåer så att störningarna minimeras. Någon risk för skada på byggnader finns inte med de låga beräknade vibrations- och luftstöt vågsnivåerna.

Den tillfälliga störning som kan upplevas vid några eller samtliga av de årliga sprängningar som sker, vid närliggande bostadshus bedöms med angivna skyddsåtgärder innebära en liten negativ konsekvens för boende i anslutning till tälkten. I sammanhanget bör även nämnas att de begränsningsvärden som har utarbetats i praxis och som även föreslås gälla här är s.k. komfortvärden och har vare sig negativ påverkan på byggnader eller människor. Komfortvärden är ett värde där man som människa kan uppleva visst obehag men som inte är hälso- eller skadevådliga.

Den planerade verksamheten kan innebära omgivningspåverkan i form av damning. Damning kan uppstå vid flera av de arbetsmoment som sker i tälkten, normalt sker den största damningen från transportvägar och upplag. Skanska arbetar kontinuerligt med åtgärder för att minimera damningspåverkan. Vid torr väderlek vattnas det sprängda berget innan lastning i förkrossen. Borraggregate är försett med uppsugning av damm. Bandtransportörer med dammande material är täckta till

stor del. Omfattande dammkapsling finns i produktionsanläggningen. Även asfaltverket ger upphov till utsläpp till luft vid torkning av stenmaterial. För att minska utsläppet av stoft från asfaltverket finns ett spärrfilter med stoftavskiljningsutrustning installerat efter torktrummorna.

Den dieseldrivna maskinparken samt in- och utgående transporter i övrigt i tåkten ger vid drift upphov till utsläpp av luftföroreningar i form av avgaser. För att minimera utsläppen av luftföroreningar ställs det miljökrav på de fordon, arbetsmaskiner och bränslen som används i tåkten. Den fasta krosslinan drivs med el, vilket bidrar till mindre luftutsläpp lokalt.

För boende på några hundra meters avstånd från tåkten bedöms påverkan i form av damning och avgasutsläpp, med angivna skyddsåtgärder, generellt bli liten. Någon hälsorisk bedöms dock inte förekomma.

Inget område av riksintresse för friluftslivet berörs. Sydost om tåktens verksamhetsområde finns ett större friluftsområde vid Bockeboda, beskrivet i kommunens naturvårdsprogram, som är ett välbesökt friluftsområde bestående av skogsområden av skiftande karaktär.

Mark avses tas i anspråk vid utökad verksamhet och denna mark är idag tillgänglig för allmänheten. Utökningen innebär att del av ett motionsspår behöver flyttas. I övrigt sker ingen ytterligare påtaglig påverkan på friluftslivet jämfört med idag. Någon betydande ökning av bullret förväntas inte, och generellt avtar också bullret med avståndet från tåkten. Ingen särskilt bullrande verksamhet bedrivs på helger då man kan förvänta sig att ett mer aktivt friluftsliv förekommer.

Lokalt bedöms den utökade verksamheten innebära liten och långvarig negativ konsekvens avseende friluftsliv och rekreation.

Befintligt och planerat verksamhetsområde ligger inom huvudavrinningsområdet för Helge Å (www.smhi.se). Bortledning av yt- och grundvatten sker idag i enlighet

med gällande tillstånd. Täktdriften har skapat en avsänkningstratt i berggrundvattnet som sträcker sig några hundra meter åt nordväst och sydost. Kontinuerlig mätning av nivåer i grundvattenobservationsrör i anslutning till täkten visar på ganska stabila nivåer, med normala årsvariationer, de senaste åren i samtliga rör och möjligen en något sjunkande trend i ett av observationsrören.

Bortledningen sker mot mindre vattendrag som i sin tur går vidare mot Bockebäcken som i sin tur rinner ut i Vinne å som omfattas av miljökvalitetsnormer (MKN) för ytvatten enligt 5 kap miljöbalken. Inget vatten, varken grund- eller ytvatten, som omfattas av MKN, berörs direkt av pågående eller planerad verksamhet. Dagvatten från hårdgjorda ytor norr om brytningsområdet avrinner idag norrut i och samlas i tre utsläppspunkter.

I samband med att täkten utvidgas areellt och på djupet kommer avsänkningstratten att utökas kring täkten. Grundvattenytans nivå kommer också efterhand att sänkas med ytterligare ca 20 meter jämfört med lägsta punkten i dag inom brytningsområdet.

Skanska har låtit genomföra en hydrogeologisk utredning, Bilaga A1-M4, som redovisar beräknad trycksänkning av grundvattnet i djupt och ytligt berg. Avsänkningen sträcker sig som längst i det djupa berggrundvattnet. Trycksänkningen blir störst i nordvästlig-sydostlig-riktning och minst åt nordost.

En brunnsinventering har gjorts inom hela influensområdet för avsänkning av trycknivån djupt berggrundvatten. En borrarad brunn och sex grävda brunnar, varav enbart två används idag för vattenförsörjning, löper stor risk för påverkan av vattenförsörjning. En brunn som identifierats är borrarad för att användas som energibrunn, brunnen används inte i nuläget. Grundvattensänkningen kan påverka brunnen genom att effektutbytet blir mindre, varpå energibrunnens kapacitet kan minska något. Skanska avser att ersätta två av de grävda brunnarna med borrarade brunnar och i första hand fördjupa den aktuella bergbollarade dricksvattenbrunnen som berörs samt ersätta ägaren till energibrunnen ekonomiskt. Med hänsyn till att

Skanska har för avsikt att ersätta brunnarna bedöms de negativa konsekvenserna med avseende dricksvattenförsörjningen bli små.

Inom bedömt påverkansområde för ytligt berggrundvatten finns tre dammar och en våtmark. För att undersöka om dessa områden kan påverkas har en beräkning gjorts om trycksänkningen i berg kan medföra en avsänkning av vattennivån i dessa. Enligt beräkningen kan läckaget komma att bli så stort att hela eller delar av våtmarken, närmast sydost om nu gällande brytningsområde, kan komma att torrläggas. Biotopen kan därmed komma att förändras från en våtmarksbiotop till en torrare miljö och vissa arter missgynnas/försvinner lokalt. Enligt den naturvärdesinventering, Bilaga A1-M1, som gjorts hyser våtmarken dock inga höga naturvärden och de negativa konsekvenserna för naturmiljön bedöms därför som små-måttliga.

Planerad verksamhet, vid full utbredning i yta och på djupet, beräknas innebära en ökning av flödet av det vatten som bortleds från tälten jämfört med de senaste årens medelflöde ut från tälten och även vad som är tillståndsgivet medelflöde. Vattnet från brytningsområdet avleds i nuläget via sedimentationsdammarna och dammarna kommer att kompletteras för att få en fördröjning av flödet.

Ytvattenrecipienten kan till följd av täktverksamheten och grundvattenbortledningen belastas med suspenderat material (grumling) och sprängmedelsrester (kväve), samt i viss mån halkbekämpningsmedel (salt).

Kväveutsläppet är principiellt oönskat men är relativt litet. Kvävehalterna bedöms inte komma att överskrida gällande utsläppskrav. För att optimera dagens system (för att ta höjd för toppar med hög belastning) kommer bland annat en växtzon med bladvass planteras mellan de båda befintliga dammarna och ytterligare smådammarna tillskapas uppströms de befintliga. Påverkan på ytvattenrecipienten minimeras därmed.

Låga förväntade halter i utgående vatten bedöms ge små effekter på vattendraget direkt nedströms tåkten. Till följd av liten andel av det totala vattnet till Vinne å bedöms verksamheten inte heller medverka att någon miljö kvalitetsnorm överskrids.

Inget område av riksintresse för naturvård berörs direkt av planerad verksamhet. Ingen del av det planerade verksamhetsområdet omfattas av något områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken. Inga hos länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen dokumenterade, höga naturvärden berörs direkt. En naturvärdesinventering har gjorts under 2016 som avgränsades till delområden inom planerat verksamhetsområde, samt förekommande våtmarker i området intill planerat verksamhetsområde. Det inventerade området består av skogsmiljöer och öppna ytor intill tåkt och små våtmarksmiljöer. I området för den lite större utökningen i söder, domineras naturmiljön av en rationellt skött ädellövskog. Trädsiktet domineras av medelålders bok.

Den planerade areella utökningen av brytnings- och verksamhetsområdet kommer innebära att ny mark tas i anspråk för brytning. Inga höga naturvärden berörs direkt eller indirekt. Ett befintligt område med påtagligt naturvärde inom pågående verksamhetsområde kommer att tas bort, men liknande ytor skapas löpande i tåktmiljön på andra ställen. Lokalt kommer även ett mindre område med visst naturvärde i anslutning till den befintliga telemasten tas bort. Lokalt försvinner ett mindre kärr om 0,1 ha med visst och påtagligt naturvärde och de negativa konsekvenserna bedöms därför som små - måttliga och långvariga. Efter avslutad tåkt kommer större delen av det forna brytningsområdet att återgå till naturmark och en grundvattensjö tillskapas vilket kommer att ge nya biologiska värden till området och en diversitetsförstärkning för omgivande skogsmark och ge positiva konsekvenser.

Varken det nuvarande eller det planerade verksamhetsområdet för tåkten berör direkt något område som är av särskild betydelse för landskapsbilden. Inget område av riksintresse, enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, för kulturmiljövård berörs. I

närområdet finns lämningar i form av ett flertal fossila åkermarker och även hängnadssystem. Inom planerat täktområde finns inga fornlämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, en arkeologisk utredning har dock visat att det inom planerad utökning av täkten åt väster och söder finns äldre lämningar som behöver utredas vidare innan området exploateras. Skanska kommer att söka tillstånd enligt kulturminneslagen för ingrepp i och eventuellt borttagande av dessa lämningar innan marken exploateras i dessa områden.

Platsen för planerad verksamhet är till stor del redan ianspråktagen för täktverksamhet.

Inga områden av särskild betydelse för landskapsbilden berörs av planerad areell utvidgning. Området är redan idag påverkat av täktverksamhet och det ytterligare ingreppet i landskapet bedöms endast ha lokal påverkan för de som vistas i direkt anslutning till området.

Det fysiska ingreppet, genom borttagande av äldre odlingslämningar, bedöms ge en liten till måttlig lokal påverkan på kulturmiljön. De negativa konsekvenserna bedöms bli små och permanenta.

Verksamheten i täkten påverkar luften genom emissioner från arbetsredskap, den mobila maskinparken, interna transporter inom verksamhetsområdet. Emissionerna från fordon och maskinpark består huvudsakligen av koldioxid, kväveoxider, kolväten, partiklar, kolmonoxid och svaveloxider. Utsläpp av koldioxid bidrar till att förstärka den naturliga växthuseffekten.

Vid planerad normal produktion innebär planerad verksamhet liten skillnad jämfört med idag. Vid maximal produktion enligt ansökan kan utsläpp av klimatpåverkande växthusgaser bli större än i dag. Med hänsyn taget angivna skyddsåtgärder bedöms dock de klimatpåverkande utsläppen på sikt inte bli större utan snarare mindre än idag och planerad verksamhet bedöms inte ge någon ytterligare negativ konsekvens jämfört med nuläget.

Transport av färdigprocessade bergmaterial- och asfaltprodukter från området ut till marknaden sker på lastbil via en drygt 0,6 km lång in- och utfartsväg med anslutning mot Djurhagsvägen. De flesta transportererna går sedan via Djurhagsvägen direkt ut på väg 21. Antalet lastbilstransporter styrs av efterfrågan av de aktuella produkterna.

Någon skadlig påverkan av buller bedöms inte förekomma då gällande riktlinjer för trafikbuller inte kommer att överskridas, och ljudpåverkan bedöms som liten.

Följdverksamheten i form av transporter ger utsläpp till luft som kan ge en lokal/regional och global påverkan. Täkten är dock vällokaliserad med kort transportavstånd till väg 21 och avsättningsområdet.

Tänkbara olyckor vid arbetsplatsen kan främst relateras till sprängningar samt fall och ras vid bergbranter. Olycksrisker för allmänheten och omgivande miljö som kan förekomma i samband med täktverksamhet är maskinhaverier med risk för utsläpp till mark och vatten, risken för fallolyckor och stenkast. Skanska har rutiner för att fortlöpande identifiera olycksrisker och för att kunna reagera i händelse av olyckor och nödsituationer.

Verkställighetsförordnande

Denna tillståndsansökan avser i allt väsentligt samma verksamhet som bedrivs i dag. Det gamla tillståndet kommer att vara gällande till dess att ett nytt tillstånd vunnit laga kraft. Då det nya tillståndet ställer högre krav på verksamhetsutövaren än det tidigare, ligger det i allas intresse att Skanska får ta i anspråk det nya tillståndet så snart som möjligt. Några intressen som skulle kunna lida men härav finns inte.

INKOMNA YTTRANDEN

Sveriges geologiska undersökning (SGU) anför följande.

Behovet av ballastmaterial ökar allteftersom, inte minst i de svenska tätortsregionerna, vilket sökande också lyfter fram till ett av skälen för ansökan. Sökanden anger att bergmaterialets kvalitet är mycket god och därför kan användas för ett antal olika användningsområden, däribland asfaltsballast. Detta är också SGUs erfarenhet från myndighetens tidigare karteringsverksamhet i området.

SGU anser att tillståndet för bortledning av grundvatten inte bör överstiga en specifik maxvolym. SGU tycker att det finns skäl att kvantitativt villkora domen. Enligt den hydrogeologiska utredningen kommer bortledning av yt- och grundvatten uppgå till i genomsnitt 415 000 m³/år vilket är en väsentlig skillnad mot dagens 80 000 m³/år. Om man leder bort en sådan stor mängd grundvatten till ett ytvattendrag kommer den största del av detta vatten inte att bilda grundvatten i grundvattenförekomsten Kristianstadslätten (vattenförekomst SE620811-140088). Därmed berörs grundvattenförekomsten av grundvattenbortledningen. Även om Kristianstadslätten utgör ett stort grundvattenmagasin och 415 000 m³/år inte är så mycket jämfört med uttagsmöjligheterna från magasinet så finns det mycket vatten intecknat i vatten- och miljödomar, vilket innebär att grundvattenmagasinet är starkt påverkat vad gäller den kvantitativa statusen. Det kommer att krävas ett gediget övervakningsprogram med observationsrör, både i jord och i berg, och peglar samt en naturinventering utförd i våtmarkerna. Det är viktigt att tillsynsmyndigheten får vara med och godkänna övervakningsprogrammet.

Länsstyrelsen i Skåne län tillstyrker ansökan under förutsättning att bolagets föreslagna åtgärder vidtas (ex. rotzon, ny sedimentationsdamm, hårdgörande av ytor) samt att nedanstående villkor följs.

Bortledning av grundvatten

Mängden bortlett grundvatten kommer att öka markant. Dock har bolaget inte något yrkande kopplat till bortledd mängd. Bolaget föreslår själv ett villkor om att mäta

den bortledda mängden men det blir svårt för tillsynsmyndigheten att avgöra relevansen av det uppmätta resultatet.

Det finns ett yrkande kopplat till grundvattensänkningen som beskriver lägsta grundvattennivå +18,5 möh, men det finns inget föreslaget villkor kopplat till kontroll av efterlevandet. Länsstyrelsen antar att bolaget avser nämna frågan inom ramen för kontrollprogram men detta är enligt länsstyrelsen inte tillräckligt. Det måste finnas någon sorts yrkande och villkor kopplat till vattenverksamheten som hör ihop. Antingen yrkar bolaget på att få bortleda en viss mängd grundvatten och har ett villkor om att mängden ska mätas, eller så har man ett yrkande om en lägsta grundvattennivå som ska innehållas med ett villkor om var och hur det ska mätas. Länsstyrelsen förespråkar det första alternativet. Om bolaget förespråkar det andra alternativet ska det tydligt motiveras varför man inte vill ha ett tak på den bortledda mängden och bolaget ska då ange hur många mät rör som kommer utföras och dess avstånd från täkten. Nivån måste mätas för att kontrollera att bolaget innehåller nivån +18,5 möh, men kraven på mätpunkter blir betydligt större om det är den enda referens man vill ha för tillståndet.

Vidare framgår det för dåligt vilken väg vattnet tar till recipienten, Vinne å. Bolaget ska redovisa vattnets väg på karta så det är uppenbart vid eventuella frågor gällande bolagets påverkan på flödet nedströms vid exempelvis kapacitetsproblem.

Länsstyrelsens villkorsförslag med motivering

1. Externa massor och avfallsmassor som tas in till behandling (utöver asfalt) och avfallsmassor som används för anläggningsändamål eller efterbehandling inom täktens verksamhetsområde får inte överstiga nivån för mindre än ringa risk enligt nedanstående tabell. Om avfall kan förmodas innehålla andra föroreningsämnen än de i tabellen angivna ämnena får avfallet hanteras först efter riskutredning och godkännande av tillsynsmyndigheten.

Ämne	Halt mg/kg TS	Utlakning CO L/S =0,1 l/kg mg/l	Utlakning L/S = 10 l/kg mg/kg
Arsenik	10	0,01	0,09
Bly	20	0,05	0,2
Kadmium	0,2	0,01	0,02
Koppar	40	0,2	0,8
Krom tot	40	0,2	1
Kviksilver	0,1	0,001	0,01
Nickel	35	0,1	0,4
Zink	120	1	4
Klorid	-	80	130
Sulfat	-	70	200
PAH-L	0,06	-	-
PAH-M	2	-	-
PAH-H	0,5	-	-

Motivering: Bolaget yrkar på att få lagra som en del i att samla in, hantera och återvinna maximalt 150 000 ton asfalt, jord- och schaktmassor, entreprenadberg och betong per år. Länsstyrelsen anser att det måste vara tydligt begränsat i tillståndet vilka föroreningshalter som gäller för det avfall som tas in i tåkten. Verksamheten är belägen i mycket nära anslutning till en av Sveriges största och viktigaste grundvattentillgångar. Bolaget uppger i MKBn att det avfall som avses att tas emot är rena schaktmassor, jord och betong samt asfalt. Bolaget redogör även för att mottagningskriteriet vad gäller föroreningshalt för ovanstående massor kommer vara upp till Naturvårdsverkets riktvärde för känslig markanvändning.

Länsstyrelsen vill tydliggöra att schaktmassor och annan förorenad jord vars föroreningsinnehåll som är förorenat upp till Naturvårdsverkets riktvärde för känslig markanvändning inte ska och kan betraktas som rena. Begreppet ”känslig markanvändning” ska endast användas vid sanering av förorenad mark. I bolagets dagvattenutredning är slutsatsen att halterna av föroreningar i dagvattnet i dagsläget är så pass höga att rening krävs innan dagvattnet kan släppas ut för infiltration.

Bolaget har åtagit sig att endast nyttja massor med klassningen ”mindre än ringa risk” enligt Naturvårdverkets handbok 2010:1 för anläggning i det framtida vattenområdet för täktsjön. Tåktens känsliga recipienter Kristianstadslättens grundvattenförekomst (SE620811-140088) och Vinne å (SE621804-139059) ger enligt länsstyrelsen skäl att kräva att alla externa massor (exklusive asfalt) som tas in i tåkten för användning och/eller behandling inte får innehålla högre föroreningsinnehåll än nivåerna för mindre än ringa risk enligt Naturvårdsverkets handbok 2010:1. Länsstyrelsen anser att dessa gränsvärden även är mer i linje med bolagets beskrivning i ansökningshandlingarna vad gäller de avfallsslag (rena avfallsslag) som avses att tas emot.

2. Den betong som tas emot får endast utgöras av sorterat bygg- och rivningsavfall.
3. Den asfalt som tas emot får inte innehålla stenkolsjära och halterna av PAH ska understiga 70 mg/kg TS (70 ppm).

Motivering: Asfalt med 16-PAH < 70 ppm bedöms vara fri från stenkolsjära och halten är allmänt vedertagen för att tillåta användande av asfalt för återvinning.

4. Lagringsytor för externa massor och asfalt, exklusive ytan för hantering av externa massor i tåktbotten, ska vara ogenomsläpplig för lakvatten.

Motivering: Bolaget har åtagit sig att i samband med anläggande av täta diken och ny dagvattendamm även hårdgöra resterande yta där externa massor med asfalt avses hanteras i den norra delen av verksamhetsområdet. Länsstyrelsen anser även att dessa ytor måste vara ogenomsläppliga för det lakvatten som kan uppkomma från asfalten.

5. Mottagningskontroll och dokumentation av inkomna massor ska ske. Dokumentationen ska minst avse massornas ursprung (inklusive fastighetsbeteckning), typ av massor, avfallsproducentens identitet, mängd

mottagna massor samt uppgifter som styrker att massorna uppfyller haltkriterierna för mindre än ringa risk.

Motivering: Länsstyrelsen anser att det är viktigt att säkerställa att endast rena massor tas in. Därför ska mottagningskontroll och dokumentation av inkomna massor ske.

6. Det vatten som avleds från verksamheten ska passera sedimentationsdamm/ar. Halten av föroreningar i utgående vatten får som årsmedelvärde inte överstiga 5 mg/l totalkväve, 10 mg/l suspenderat material och 1 mg/l olja, mätt som oljeindex. Halterna ska innehållas senast 36 månader efter det att tillståndet tagits i anspråk. Under dessa 36 månader ska begränsningsvärde om 10 mg/l totalkväve, 15 mg/l suspenderande ämnen och 1 mg/l olja (mätt som oljeindex) räknat som årsmedelvärde gälla. Provtagning ska ske minst 6 gånger per år och så jämnt fördelat över året som möjligt.

Motivering: Bolagets förslag till riktvärde vad gäller utsläpp av totalkväve är högt satt. Bolaget skriver att ”Eftersom kväve vanligtvis inte är det begränsande näringsämnet för inlandsvatten finns inte heller någon parameter eller kvalitetsfaktor för ämnet i systemet för statusklassning av sjöar och vattendrag”. Länsstyrelsen vill förtydliga följande vad gäller vikten av att så långt som möjligt arbeta med att minimera utsläpp av kväve till inlandsvatten. I akvatiska system är förhållandet mellan kväve och fosfor förbundna med varandra. I sötvatten är generellt fosfor den begränsande faktorn vid t.ex. algtillväxt i sjöar och vid lägre kvävenivåer gynnas framförallt kvävefixerande cyanobakterier. Men höga nivåer kväve gynnar även andra arter av växtplankton och får dessa att tillväxa kraftigt. När dessa sedan dör och sjunker till botten uppstår syrebrist närmast sedimentytan och sedimentbunden fosfor i detta lager frigörs, vilket leder till ökad övergödning. Växtplanktonsystemet i sjöar är väldigt komplicerat, dynamiskt och växlar snabbt, på bara ett par dagar ibland. Det gör det svåröversäglbart men det gör också att det alltid finns någon art som gynnas av stora näringsämnesmängder och är bra på att

utnyttja den för dagen rådande fosfor/kvävekvoten i vattnet. Under vintermånaderna är kväveförlusterna till bl. a. havet mycket större eftersom den biologiska aktiviteten är låg. Dessutom är nederbördsmängderna större under den här tiden på året. I havet råder det omvända förhållandet och där är kväve den begränsande tillväxtfaktorn för växtplankton. Detta är motivet till att ständigt arbeta för att få ner de höga halterna näringsämnen som råder i skånska inlandsvatten generellt, även om kväve till skillnad från fosfor saknar en specifik bedömningsgrund, vilket även bolaget påpekar, vid klassningen av vatten.

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget avser att vidta flera åtgärder för att optimera vattenreningen bl.a. ny sedimentationsdamm och ombyggnad av befintlig damm. Bolaget avser även att konstruera en rotzon mellan befintliga sedimentationsdammar. Bolaget har i första hand föreslagit att föroreningsinnehållet vad gäller suspenderat material, kväve, oljeindex, bly, koppar och kvicksilver ska kontrolleras inom ramen för bolagets kontrollprogram. I andra hand, och om domstolen anser det skäligt att fastställa begränsningsvärde, vill bolaget ha provotid för att utreda föroreningsinnehållet i utgående vatten.

Länsstyrelsen anser inte att det finns skäl att sätta parametrarna totalkväve, suspenderat material och olja på provotid, Istället anser länsstyrelsen att bolaget ska ges skälig tid att uppfylla begränsningsvärde om 5 mg/l totalkväve, 10 mg/l suspenderande ämnen och 1 mg/l olja, mätt som oljeindex (räknat som årsmedelvärde). Skälig tid att innehålla begränsningsvärdena (inklusive optimering av vattenreningen, konstruktion av ny damm m.m.) bedömer länsstyrelsen i förevarande fall vara 36 månader. Länsstyrelsen vill lyfta fram att erfarenheter från andra täkter i Skåne visar att föreslagna begränsningsvärden går att innehålla. Bolaget har, utöver de åtgärder som avses att vidtas, redovisat flera alternativ för att få ner halten kväve i utgående vatten ex. spridarledning, reningsdammar/våtmarker, reningsverk m.m. Genom att ha en god kontroll och en god hantering av sprängmedel minskar spridningen av kväve och bolaget riskerar inte att överskrida begränsningsvärdet. Eftersom begränsningsvärdet ska mätas som årsmedelvärde kan enstaka mätvärden vara högre utan att villkoret överskrids. Under

intrimningsperioden (36 månader) är det rimligt att bolagets utsläpp av föroreningar regleras. Länsstyrelsen föreslår att bolagets förslag till riktvärden ska sättas som begränsningsvärden under denna tid.

7. Saltning inom täktområdet får inte förekomma.

Motivering: Vägsaltet kan vid höga koncentrationer ge en förändrad vattenkvalitet, främst en ökad hårdhet i grundvattnet, ökad risk för korrosion och risk för ökad metallrörlighet genom marken och inte minst en salt smak i dricksvattnet. Eftersom verksamheten bedrivs under grundvattennivån och att täkten ligger i nära anslutning till Kristianstadsslätten ska saltning inte tillåtas.

Vid huvudförhandlingen har länsstyrelsen lagt till att yrkandet avser alla former av saltning.

Risk och säkerhet

8. Området ska efter avslutad brytning vara utformat på sätt som innebär minsta möjliga olycksrisker för framtida besökare. Lösa jordarter ska tas bort minst tre meter framför brottskanten på det utvidgade området. Framför det renskrapade berget ska en vall med en stenrad anläggas vid utsatta ställen. Efterbehandling av kanter ska ske så fort brytningsområdets yttersta gräns nåtts. Vid tidigare täktområde ska kanter säkerställas i största möjliga mån utan risk för arbetsmiljön.

Kommentar: I bolagets principskiss i efterbehandlingsplan anges den ungefärliga slutliga sjöytan i linje med en pallnivå (+56 m.ö.h). Länsstyrelsen anser att det måste finnas ett tillräckligt stort djup från sjöytan till pallbotten för att undvika att denna slås i vid ett eventuellt fall.

Övriga villkor

9. Det ska finnas ett kontrollprogram för verksamheten. Förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att tillståndet tagits i anspråk.
10. Stenkast till följd av sprängning får inte förekomma utanför verksamhetsområdet.
Vid huvudförhandlingen har länsstyrelsen anfört bl.a. följande. Risken är högst påtaglig och oacceptabel. Det är fråga om direkt livsfara och det är rimligt att bolaget säkerställer att stenkast inte sker.
11. All sprängning ska föregås av signal, tydligt hörbar inom minst 500 meter från verksamhetsområdets gräns.
12. Kemiska produkter och farligt avfall ska hanteras så att spill och läckage inte kan nå omgivningen. Förvaring av flytande kemiska produkter och flytande farligt avfall ska ske på yta som är ogenomsläpplig för de aktuella ämnena, försedd med invallning eller annan konstruktion till skydd mot utsläpp samt i övrigt vara utformad så att nederbörd inte ansamlas.
Uppsamlingsvolymen inom respektive yta ska minst motsvara den största behållarens volym plus tio procent av övriga behållares volym.

Motivering: All hantering av petroleumprodukter bör ske på sådant sätt att spill och läckage inte kan förorena omgivningen och grundvatten. Förvaringen bör ske på en yta som är ogenomsläpplig och invallad. Enligt länsstyrelsens mening är det av största vikt att bolaget upprätthåller en hög ambition att omhänderta och nedbringa olika typer av utsläpp och avfall på ett miljömässigt tillfredsställande sätt. Förslitet material och skrot bör omhändertas direkt för att inte riskera att förorena mark och grundvatten samt för att fastigheterna ska ge ett vårdat intryck. Vid tillfälliga uppställningar kan en dubbelmantlad cistern försedd med påkörningsskydd och droppskydd vara ett alternativ till invallning.

13. Uppställningsplatser för arbetsmaskiner ska vara utformade så att oljespill och läckage från maskinerna inte kan nå omgivningen.

14. Verksamhets- och brytningsområdet samt fixpunkt ska utmärkas i terrängen på väl synligt sätt och markeringarna får inte under exploateringstiden rubbas eller döljas.

Motivering: Gränser för tåktens verksamhetsområde samt fixpunkt bör markeras då tåkten förändras kontinuerligt vid brytning av ny mark. En fixpunkt är en noga positionsbestämd punkt som genom triangulering utgör utgångspunkt för vidare mätningar i dess omgivning. Både tillsynsmyndighet och närboende bör veta var gränserna för tåkten går. Verksamhet och brytning utanför markerade gränser kräver ny prövning.

Buller

Länsstyrelsen yrkar vid huvudförhandlingen att nattperioden ska utsträckas till kl. 07.00.

Prövotid

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget, i andra hand, har föreslagit att metaller i utgående vatten ska utredas vidare i en prövotid. Länsstyrelsen tycker att detta är lämpligt med anledning av resultaten av den dagvattenutredning som bolaget utfört. Länsstyrelsen vill dock poängtera att de riktvärden, vad gäller metaller, som bolaget föreslagit i kontrollprogrammet är högt satta för den här typen av verksamhet och hantering. Bolaget har redovisat att endast rena massor kommer att tas in på området, således bör föroreningarna inte ligga i de nivåer som bolaget föreslagit (ex. för bly och koppar). Vad gäller den betong och tegel bolaget avser att ta emot är det viktigt att det utreds vilken föroreningsspridning som kan förekomma vid krossning. Det är viktigt att bolaget i prövotiden förhåller sig till de gränsvärden som är satta som bedömningsgrunder för tungmetaller vad gäller bedömning av vattenförekomsternas status.

Delegationer

Tillsynsmyndigheten ges möjlighet att föreskriva om ytterligare villkor vad gäller kontroll och provtagning externt avfall.

Ekonomisk säkerhet

Tillståndet till täktverksamhet är för sin giltighet beroende av att sökanden ställer en ekonomisk säkerhet om 7 825 000 kronor för uppfyllandet av de villkor som meddelats ovan. Säkerheten ska godkännas av mark- och miljödomstolen i särskilt beslut och förvaras hos Länsstyrelsen i Skåne län.

Motivering: Länsstyrelsen konstaterar att bolagets förslag till säkerhet är för låg. Föreslagen säkerhet är endast uppräknad med 100 000 kr (4 900 000 kr) från den säkerhet som fastställdes när tillstånd medgavs 2004 dvs. 4 800 000 kr. Trots detta yrkas brytningsområdet näst intill ökas med 60 % i förevarande prövning. Länsstyrelsen vill poängtera vikten av att då staten tar över ansvaret för en ev. efterbehandling måste säkerheten täcka de faktiska kostnaderna exempelvis för administration, upphandling av entreprenad och för genomförande.

Länsstyrelsen har räknat på följande sätt för att få fram en skälig säkerhet.

Uträkning (enligt Miljösamverkan Sverige);

Brytningsområde: 12 kr/m²

Uppräkning 2 % (riksbankens prognos)

Tillståndstid 30 år

Avrundats till närmaste 10 000-tal

$(360\,000\text{ m}^2 \times 12\text{ kr}) \times (1+0,02)^{30} = 7\,825\,082\text{ kronor}$

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun tillstyrker ansökan under förutsättning att utöver av bolaget föreslagna villkor ska följande gälla:

Utsläpp av stoft till luft från asfaltsverket bör begränsas till högst 10 mg/m³ normal torr gas. Begränsningsvärdet ska avse medelvärdet för det samlade antalet mätningar under året.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden instämmer i att det är lämpligt att de slutgiltiga villkoren för utsläpp till vatten utreds under en provotid. Nämnden anser dock att

prövotiden bör vara kortare än de fyra år som bolaget föreslår. Nämnden anser även att syftet med prövotiden måste vara att utreda möjliga åtgärder för att minska utsläppen av kväve och suspenderat material. Nämnden förutsätter därför att de slutgiltiga villkoren för utsläpp till vatten inte kommer att överskrida de nivåer som gäller för verksamheten i nuvarande tillstånd.

Miljö-och hälsoskyddsnämnden anser även att bolaget bör åläggas att utreda möjligheten att utföra kompensationsåtgärder för de våtmarksområden som kommer att påverkas/försvinna i samband med brytningen.

Nämnden har vid huvudförhandlingen uppgivit att beträffande kontrollen av inkomna avfallsmassor yrkar nämnden att villkoret specificeras enligt följande: ”Samtliga inkommande massor på anläggningen ska vara kontrollerade med avseende på föroreningsinnehåll. Massornas transportkedja samt kontrollen ska dokumenteras och sparas i minst fem år.”.

IV och ÖB, anför beträffande fastigheterna XXY och YYX följande. Vattennivån i brunnar får ej påverkas i negativ riktning. Vibrationer i samband med sprängningar får ej orsaka sprickbildning eller andra skador på befintliga byggnader, ej heller på eventuella nybyggnationer. Om det uppstår problem förutsätter de att Skanska reglerar detta fullt ut för ägare, servitutsinnehavare, arrendatorer och hyresgäster.

BH motsätter sig en utökning av Skanskas verksamhet. Hon anför följande. På fastighet YYY finns en grävd brunn och en damm direkt beroende av grundvattnet. Vid påverkan finns en risk att vattennivån kommer att drabbas. Redan idag förekommer små och stora vibrationer i huset när Skanska spränger. Under dagarna hörs dessutom ett monotont störande ljud. Hon är orolig för att en utökad verksamhet från Skanska skulle förvärra störningarna. Detta skulle då få konsekvenser för boendekvalitet och samtidigt sänka värdet på fastigheten.

CC och RS, ZZQ anför följande. När man läser genom ansökan får man känslan att utökningen av verksamheten inte har så många påverkningar. Skanska får det att låta mycket bra. Alla påverkningar påstås öka bara lite grann. Men faktum är att Skanska redan har förstört en stor areal natur och är en mycket störande faktor i dagsläge för alla närboende och för naturen. De påverkas dagligen och tycker att det är mycket jobbigt redan.

Om vi vill ha ett hållbart samhälle måste vi sätta höga krav på verksamheter med stor energiförbrukning. Mycket viktigt är att poängtera att Skanska själv vill bli klimatneutral i 2050. Det kommer inte gå bra om de fortsätter med ”business as usual”.

Angående ljudnivåer tittar bolaget bara på sitt eget ljud. Det finns andra entreprenörer i området som gör mycket ljud, som redan går över gränsvärden (kontakt med kommunen pågår). Detta betyder att ökning av ljudnivåer är ej möjligt! Bolaget måste titta på den kumulativa effekten, t.ex. finns Swerock, JKN Entreprenad och väg 21.

Bolaget skriver att ingen särskild bullrande verksamhet bedrivs på helger, samt att verksamhet normalt förväntas ske vardagar. I dagsläget upplever de mycket ofta helgverksamhet och har svårt att tro detta påstående från Skanska.

De vill se en översikt med hur många timmar verksamheten har pågått under de senaste åren. Förutom det vill de se en mer exakt bedömning hur många timmar/vecka det kommer att pågå helgverksamheter.

Angående skyddsåtgärder skriver bolaget: *Vid behov anpassas verksamheten så att föreslagna villkor för buller innehålls.* Förtydliga detta. Det kan uppfattas som att bolaget vid behov kan låta bli utföra åtgärder för att sänka buller, om det håller sig under gränsvärdet, även om rekommendationen från ljudanalysen säger att det vore bättre att utföra åtgärden.

Bolagets påstående angående nollalternativ för ljudpåverkan är förkastligt och visar att det försöker skönmåla verksamheten. Bolaget skriver: ”*Påverkan på boendemiljön avseende buller...antas bli något mindre med nollalternativet...*”

De och många boende med dem har Skanska som bakgrundsljud i deras liv. Om verksamheten skulle sluta vore det en mycket stor förbättring i boendemiljö, vilket säkerligen skulle avspeglas i huspriser.

De vill gärna veta vad Skanska ska göra åt sänkt värde på runtom liggande fastigheter, som följd av verksamheten. Känner markägare i området till att den utökade verksamheten kan påverka deras möjligheter att få bygglov på deras fastighet? Kan de förvänta sig någon ersättning för den förlorade möjligheten? Dessa frågor behöver besvaras i ansökan.

Tabell 3.4.1. visar den uppmätta stofthalten under 3 år. Det är för få mätningar för att ha som underlag till en MKB. Mätningar bör dessutom utföras av oberoende part då man med så få mätningar kan styra resultatet efter eget behov. Förutom det visar 2014 väldigt höga värden som ligger mycket nära gränsvärden. Hur ska Skanska säkerställa att de inte påverkas negativt av stoftutsläpp? De vill ha mer tydlighet i hur mycket stoftutsläppet förväntas öka, och de vill veta vad Skanska tänker göra i fall värdena överskrids.

Skanska gör kanske en kontrollplan, men ska deras kontrollmätningar kontrolleras? Skanska är ju inte en oberoende part. Och vad gör Skanska om mätvärdena överskrider riktvärden och gränser? Ska verksamheten ställas in tills det åtgärdats? Tvingas de att vidta åtgärder? Är det genomsnittsvärden som inte får överskridas? Det måste finnas mycket mer tydlighet kring dessa frågor. Bolaget får det att låta mycket bra med miljövänlig diesel men faktum är att tabell 3.9.1 visar att energiförbrukningen inte går ner. Att Skanska vill vara klimatneutral i 2050 ser de som enbart fina ord med avsikt att vinna förtroende hos beslutsfattare. Skanska visar enbart på ett tilltag från 2014, vilket är lätt att ta till sig. Problemet uppstår när verksamheten ska jobba bort de sista 50 % av utsläppen. De vill se en realistisk handlingsplan för klimatneutralitet.

Eftersom Skanska söker en långsiktig verksamhet för 30 år undrar de hur bolaget har tänkt sig möta framtida energiproblem. Dagens energiförbrukning består delvis av fossila bränslen som i samhället beräknas fasas ut inom de nästa decennierna. Oljan beräknas ta slut om ca 35 år. Hur kan vi veta att denna troliga omställning inte kommer påverka miljön i större utsträckning än vid denna ansökans tidpunkt? T.ex. flera lastbilar och maskiner i brottet på grund av övergång till el som drivmedel.

Återanvändning av asfalt är 20 %. Detta bör undersökas för möjlig effektivisering.

Tabell. 5.3.1.1. visar mycket höga värden för skakningar. Vissa över 4 mm vilket är gränsvärde. Hur ska Skanska säkra godkända värden framöver? Hur kan de veta om skador på deras hus beror eller inte beror på skakningar? De har haft besök av Skanska som mätte vibrationer hos dem på ZZQ. De vill se resultaten. Det måste vara tydligare vilka skyldigheter Skanska har och hur det tänker säkerställa att det inte kommer att ske skakningar över 4 mm.

Asfaltlukten är mycket störande. Hur ofta antas det uppstå vid produktionsökning?

Naturvärdesinventeringen är bristfällig på åtminstone två punkter. Fladdermöss och fåglar. Det är standard att inventera för fladdermöss och man tycks ha översett att Tykarpsgrottan ligger nära Skanska och har en belägenhet på samma naturliga korridor som Skanska, nämligen längs norrsidan av Nävlingeåsen. Tykarpsgrottan är ett av de bästa övervintringsställena med hela 8 av Sverige 20 arter, t.ex. Bechsteins fladdermus, Sveriges ovanligaste däggdjur, som vill ha högstammig bokskog, vilket finns fläckvis runt Skanska. En snabb koll på Artportalen visar flera fynd; Barbastell, enbart 2 km från nuvarande dagbrott. Fyndbilden i Ullstorp och Maglehem visar med all tydlighet att det är troligt att det finns fladdermöss inom närområdet. Dessutom chans för stärkt skyddsvärda fladdermössarter.

Det är i övrigt fel att anta att den redan pågående verksamheten skulle vara utgångspunkt. Att naturen skulle ha blivit störd till en stabil nivå och därför inte skulle kunna antas bli sämre av lite utökning. Arter kan gradvis försvinna av störningar, det kan vara kvar skyddsvärda arter i området. Likaså kan en utökning utgöra droppen i bägaren som utrotar arter lokalt.

Stör skakningar från Skanska även i själva Tykarpsgrottan, som ligger i samma bergstråk? Störs fladdermössen av det extra ljud och ljus som kommer av utökningen? Finns det fladdermöss i området som avverkas? Och i områden som påverkas?

Skanska påstår att det förmodligen inte förekommer fladdermöss för att det inte finns ihåliga träd. Detta visar att Skanska inte har kompetensen att uttala sig om detta. Fladdermöss är knutna till många olika miljöer, inte nödvändigtvis ihåliga träd. Alla fladdermöss är fridlysta enligt EU art- och habitatdirektiv.

Göingebygdens Biologiska Förening är en ideell förening som har inventerat fladdermöss länge på Nävlingeåsen, bland annat i Tykarpsgrottan och grottorna runt om. Styrelsen har inte mottagit remisshandlingarna då de hör till Hässleholms kommun. De har haft samråd med ordförande i föreningen och han har bett dem att framföra föreningens synpunkt på Skanskas MKB: ”Det behövs en fladdermusinventering” och ”Det är en bra frågeställning huruvida skakningar från Skanska kan störa även i grottorna”.

En inventering borde åtminstone berätta vilka fåglar som kan antas häcka i området. Med tanke på att miljön till stor del utgörs av skog med våtmarker borde inventeringen uppmärksamma t.ex. hackspettsarterna Spillkråka, Mindre hackspett och Gröngöling samt Trana och Röd glada som har stor sannolikhet att häcka inom området. Alla dessa fem arter ingår i EUs fågeldirektiv, varav spillkråkan, trana och röd glada med ”B”-kategori som ska fokuseras extra på vid naturvärdesbedömningar. Spillkråkan har och har länge haft ett permanent revir

mindre än 700 m från nuvarande dagbrott. Trana häckar i små våtmarker i Bockebodaskogen. Hur ska de veta att den inte finns just här?

Det blir negativ påverkan på allmän lugn och ro i skogen. Inventeringen av friluftsliv har missat ett område som allmänheten nyttjar mycket och vanligen uppfattas som en del av Bockeboda. Området är dock privatägt och har en rödmarkerad rutt. Detta område är beläget mycket närmare Skanska än resten av friluftsområdet. Man bör utreda om någon störning kommer att ske där. Detta är även missat i Kristianstad kommuns naturvårdsprogram som Skanska hänvisar till.

Det är inte bara koldioxid som bidrar till växthuseffekt, vilket bolaget antyder. NO_x är en mycket starkare växthusgas och även SO₄ bidrar till klimatförändring.

I ljudanalysen saknas mätningar och prognos för inomhusmiljö i vissa utsatta hus, t.ex. på Djurhagsvägen.

Hur ska Skanska säkra att naturmiljön inte förstörs i större utsträckning än beräknat? Ska Skanska kontrollera grundvattennivå löpande under hela verksamhetsperioden? Ska Skanska få fortsätta verksamheten om det observeras större påverkan än beräknat?

Skanska vill borra i befintliga grävda brunnar. I området är hög risk för radon. Ska Skanska även stå för ett radonfilter, pumphus, underhåll för all framtid? Radonet är ju kvar även om Skanska skulle sluta om 30 år. De kräver mer tydlighet angående dessa frågor.

Skanska föreslår ekonomisk ersättning som gäller för all framtid angående deras energibrunn. Detta kan de inte godta eftersom man aldrig vet om den kommer att sina helt och bli oanvändbar. Skanska har skyldighet även i framtiden att ersätta deras negativa påverkningar på ett sätt som gör det möjligt att bo kvar enligt deras behov och önskemål.

Ökad produktion ger mera total kvävemängd i vattnet. Vattenanalysen säger att det späds mera ut och blir lägre i mg/l. Men hur kommer den samlade ökade kvävemängd att påverka Bockebäcken? Denna bäck torkar ofta ut om sommaren, kan då vattnet från verksamheten påverka bäcken extra mycket lokalt vid tillförselsträckan?

AB och JH, ZQZ och ZZY anför följande. De oroar sig för ökat buller, samt för att närheten till industriområdet sänker värdet på fastigheten och skogen. På deras fastighet finns för närvarande en utarrenderad stuga. Värdet på stugan kommer att påverkas negativt eftersom Skanskas planerade utökning kommer påverka stugan med buller, grundvattenförändringar (finns ingen brunn i dagsläget), sprängningar och trafik.

Ökat buller, sprängningar påverkar deras livskvalitet negativt. Grundvattensänkningen kan påverka skogens tillväxt och värdeutveckling negativt. De oroar sig för att brunnen ska sina eller att vattenkvaliteten förändras negativt. De oroar sig för våtmarken som finns inom deras marker som berikas av rikt fågel-, groddjur-, kräldjur-, djur- och insektsliv. Grundvattensänkningen hotar således många arter.

I deras marker finns giftfria skogbetesmarker där det finns bland annat fridlysta orkidéer. Grundvattensänkning påverkar eventuellt betesmarkerna negativt. Det finns snok, grodor av olika arter, paddor av olika arter, vattensalamandrar, olika fladdermöss (även barbastell), mängd olika häckande fågelarter, rovfåglar, ugglor, olika hackspettsarter. Bokskogen har ett rikt insektsliv. Hela ekosystemet riskerar få förändrade livsvillkor när grundvattnet sänks. De ställer sig ytterst frågande till Skanskas beskrivning att inga naturvärden finns inom området. I våtmarkerna har iakttagits bland annat hjort, älg, räv, hare, mink, grävling, vildsvin, ekorre, rådjur, mård, men även en lo har setts söka efter dricksvatten. De befarar att det rika djurlivet påverkas negativt av grundvattenförändringar, sprängningar, ökad trafik, ökad belysning (särskilt med tanke på sällsynta fladdermössarter).

Redan nu (innan Skanska har tagit nya områden till bruk) störs de av sprängningar och buller. De oroar sig för skador i hus och ekonomibyggnaden. De byggde till 2009 och kan se skador i nybyggda våtutrymmen, där de misstänker att sprängningar, som känns tydligt till deras hus (trots att Skanska beskriver att sprängningar påverkar inom tillåtna gränsvärden), har orsakat skadorna.

De oroar sig över den utökade trafiken som påverkar infart/utfart till riksväg 21/Önnestad negativt. Sträckan är redan mycket olycksdrabbad.

Lukten från asfalttillverkning innebär försämrade inom- och utomhus luft för dem vid östliga vindar.

Deras barn känner oro vid sprängningar. Likaså reagerar husdjur och tamboskap negativt av den stress som sprängningar orsakar.

Bokskogen är hem för många skyddade fladdermusarter och de oroar sig för att Skanskas tänkta utökning stör dessa arter både genom buller, sprängningar och ljus. De anser att man bör undersöka naturvärdena betydligt noggrannare än Skanska har gjort! De önskar bli kompenserade för värdeminskning av deras egendom (fastigheter, skog, betesmark, våtmark)/livskvalitet samt förutsätter att Skanska ersätter samtliga skador som orsakas av Skanskas verksamhet.

EL och PL, XYX, YZZ och YZY, motsätter sig en utökning av Skanskas verksamhet och yrkar att deras fastighet löses in. De anför följande. I dagsläget störs de mycket av Skanskas verksamhet, avståndet från nuvarande bergtäkts södra kant till deras bostad är mindre än 500 m. Om Skanska får utöka blir avståndet mindre än 300 m. De anser att det då blir omöjligt att bo kvar. De motsätter sig att nattperioden förkortas från kl. 07 till kl.06.

Vid sprängningar skakar och vibrerar husen samt porslinet i skåpen. Tidigt på morgnarna hör de buller och annat störande från krossen. Under sommarmånaderna vid torrt väder är luften full av stendamm, i synnerhet vid ostliga vindar.

År 2006 konstaterades en mängd sprickbildningar i fastigheten, varav de allvarligaste var i tre skorstenar. Detta konstaterades vid en undersökning som utfördes av Metron miljökonsult AB. Reparationerna bekostades av Skanska. Då vibrationerna är kraftigare nu vis sprängningarna, hur blir det då vid en utökning av brottet?

Eftersom den utökande täktverksamheten kommer avsevärt närmare deras bostad (XYX) befarar de att problemen blir betydligt större. De undrar vad som händer med växtligheten om grundvattennivån sänks till + 18,5 meter över havet. Blir det samma problem som på Hallandsåsen? Vad händer med fastigheterna; rasar priserna? Vad händer med deras brunnar och vattennivån i kräftdammen?

GB och BB, ZYZ, motsätter sig en utökning av Skanskas verksamhet och anför följande. De störs mycket av verksamheten i dag. Stenbrottet kommer avsevärt närmre dem. Då befarar de ännu större problem. Redan nu skakar huset vid sprängningarna. Bullret från brottet hörs redan nu, tidigt om morgnarna. De undrar vad en sänkning av grundvattennivån till + 18,5 över havet betyder för deras vattenförsörjning, växtligheten och naturen. De undrar även vad som händer med prisbilden på deras fastighet. De har bott där långt innan Skanska etablerade sin verksamhet.

YN och LL, VQV, anför följande. De är väldigt bekymrade över Skanskas verksamhet av flera olika skäl. De hade hoppats på en avveckling i stället för en utökning. Deras fastighet ligger mitt emellan de två bergtäkterna Skanska AB och Swerock AB, ca 1 km från respektive.

De har fått information om att båda industrierna har ansökt om att utvidga sina verksamheter.

De har 2016-11-18 lämnat följande synpunkter och frågor till Skanska.

1. Sprängning/markvibrationer

Deras hus skakar och de befärar att det kan uppstå sprickor i deras skorsten och även i husgrunden. Glas och porslin ”klirrar” i skåpen och det känns rejält i hela kroppen. De känner en ständig oro när det gäller skorstenen och det blir kostsamt för dem att anlita sotare flera gånger om året för att kontrollera att det inte uppstår några sprickor. Är det något Skanska bekostar? Vart vänder de sig om det uppstår sprickor och vem tar på sig ansvaret för eventuella sprängningspåverkande skador på huset?

2. Brytning under grundvattenytan

Kan det påverka deras dricksvattenbrunn?

3. Störande ljud

Krossningen är mycket störande redan idag och ska verksamheten utökas befärar de att det kommer att bli ännu fler timmars krossning.

4. Värdesänkning fastighet

Stor risk för att deras fastighet sjunker (har sjunkit) i värde p.g.a. Skanskas verksamhet.

5. Transporter

Det sker transporter från Skanska söderut på Djurhagsvägen vilket inte är bra. Vägen är definitivt inte dimensionerad för dessa stora fullastade lastbilar med släp och eftersom vägen är smal uppstår det problem vid mötande trafik.

ED och BG, V XV, motsätter sig att Skanskas verksamhet utökas och anför följande. Skanskas transporter orsakar avsevärd miljöpåverkan. Bolaget menar att det inte råder över transporterna. Det borde vara enkelt, om man vill, att ersätta gamla traktorer och använda moderna lastbilar istället. Men då Skanska helt struntar i miljöpåverkan det orsakar och anser att det

inte råder över det, bör bolaget inte få något nytt tillstånd över huvud taget utan snarare bör befintliga tillstånd bli indragna.

Så länge vattnet inte förorenas så går det att borra en ny djupare borra. Då är det betydligt värre med avgaser, föroreningar och trafikbuller, som gör att man helst inte vistas på sin egen mark längre. De äger marken där Skanska kör men kan inte göra något åt det. Det enda som återstår för dem är att sälja fastigheten och flytta till bättre boendemiljö.

Fastigheten blir inte lätt att sälja på grund av olägenheter som Skanska orsakar och de kommer att förlora mycket pengar på försäljningen. De anser därför att de bör få ersättning för att Skanska orsakar en betydande värdeminskning av deras fastighet; minst 500 000 kr.

De har bott på fastigheten i mer än 30 år och miljön har verkligen påverkats då Skanska utökat sin verksamhet och området förvandlas från natur till industriområde.

MN, ZZZ, XVX, XXV, VXX, QXQ, WXW och WXW motsätter sig att tillstånd lämnas till sökt verksamhet och yrkar – såsom han slutligen bestämt sin talan – i första hand att domstolen avslår ansökan.

I det fall domstolen finner att tillstånd bör lämnas yrkar han i andra hand

- Att tillståndet villkoras med maximal mängd grundvatten som får bortledas från täkten under tillståndstiden och per år samt en högsta momentan utpumpning per sekund,
- Ersättning för den skada som ansökt vattenverksamhet medför inom fastigheterna samt att tillståndet villkoras med krav på erforderliga kontroller som möjliggör uppföljning av vattenverksamhetens påverkan på dessa fastigheter och dess skogsbestånd,
- Att tillståndet villkoras med att stenkast till följd av verksamheten inte får förekomma utanför verksamhetsområdet

Han yrkar ersättning för rättegångskostnader i målet med totalt 180 439,50 kr.
(Yrkandet avser nedlagt arbete för den delen av ansökan som rör vattenverksamhet.)

Vattenrättslig sakägare

Vid en bedömning av vilka fastigheter som kan anses berörda av en planerad vattenverksamhet hänvisas normalt till lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV), 9 kap. 2 §, där det bland annat anges att vattenverksamhet ska anses beröra en viss fastighet *"när verksamheten kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt"*

Inom de av honom ägda fastigheterna bedrivs ett aktivt skogsbruk. Det är fråga om ca 65 ha produktiv skogsmark. Inom fastigheterna ZZZ samt XVX är beståndet äldre medan nyplantering skett inom de södra fastigheterna under sommaren 2017 efter länsstyrelsens tillstånd (inägo/åkerarealen är således numera planterad med gran).

Enligt ansökan och den hydrogeologiska utredningen innebär den ansökta verksamheten att grundvattenytans nivå i tåkten sänks med 20 m i förhållande till dagsläget med en avsänkningstratt kring tåkten och ett influensområde, dvs området inom vilket en avsänkning av grundvattenytan om minst 0,3 m kan förväntas ske, sträcker sig långt utanför verksamhetsområdet (se Figur 16 i den Hydrologiska utredningen, Bilaga A1, M4 till ansökan). Enligt den hydrogeologiska utredningen är den maximala grundvattensänkningen i tåktens södra delar hela 67 m. Såvitt avser den aktuella våtmarken inom ZZZ uppges att det är troligt att det inte kommer att finnas något grundvatten i jorden när det södra brytområdet är fullt utbrutet, samt att miljön kommer att förändras till en torrare miljö och att vissa arter kan missgynnas eller försvinna lokalt (jfr s 72-73 i MKB, Bilaga A1). Detta område är alltså beläget inom hans fastighet. Avsänkning sker även inom ett stort antal andra fastigheter som inte ägs av Skanska och det är således inte korrekt angivet att det område där avsänkning kommer att ske enbart omfattar Skanskas egna

fastigheter (jfr Skanskas påstående i ansökan avsnitt 8.1). Att förutsättningarna för nyttjande av hans fastigheter samt ett flertal andra fastigheter i området kring tälten förändras väsentligt med anledning av den ansökta vattenverksamheten, och därmed även skogsbruksverksamheten, är något som Skanska överhuvudtaget inte nämner i ansökan.

Det är uppenbart att hans fastigheter ingår i den kategori fastigheter som avses i 9 kap. 2 § 3 p LSV och att han därmed är vattenrättslig sakägare i målet. Huruvida det finns brunnar inom fastigheterna saknar betydelse i sammanhanget. Brukligt vid vattenverksamheter som innebär en inte obetydlig påverkan på grundvattenförhållandena är att ange samtliga fastigheter och andra rättighetsinnehavare inom influensområdet som sakägare och det är anmärkningsvärt att så inte har skett i det aktuella fallet, med hänsyn till den stora grundvattensänkning det är fråga om. Det kan upplysningsvis nämnas att samtliga fastighetsägare inom influensområdet angavs som sakägare i den ansökan om vattenbortledning som låg till grund för nu gällande vattendom från 2005.

Av den hydrogeologiska utredningen i målet framgår att hans fastigheter med god marginal är belägna inom influensområdet för den ansökta vattenverksamheten. Inom fastigheterna bedriver han ett aktivt skogsbruk, något som också bekräftas i miljökonsekvensbeskrivningen, där det anges att planerad utökning av verksamhets- och brytningsområdet i huvudsak berör produktiv skogsmark. Det är vidare ostridigt att våtmarken på hans fastighet kommer att påverkas kraftigt och troligen helt försvinna.

Skanska har avfärdat risken för skada på hans fastigheter med att utredd våtmark inte besitter några högre naturvärden eller fyller någon särskild funktion för området. Något stöd för det senare påståendet har inte presenterats. Enligt honom är det inte orimligt att anta att våtmarken bland annat kan utgöra en viktig vattenreserv för omkringliggande skogsbestånd. Så som utvecklas nedan ser han även risker för skogsbeståndet på grund av eventuella riktningsförändringar i ytvattenflödena och höga vattenstånd till följd av det bortledda vattnet.

Risker för påverkan på våtmarker och skogsbestånd från täktverksamhet har i andra sammanhang bedömts utgöra sådana risker att markägarna haft ställning som vattenrättsliga sakägare i målet.

För att anses som sakägare i vattenrättslig mening är det tillräckligt att det föreligger en konkret risk för skada. Det är ostridigt att den ansökta verksamheten kommer att påverka hans fastigheter och det föreligger därmed även en uppenbar risk för skada, såväl på fastigheternas fysiska skick och marknadsvärde som den skogsbruksverksamhet som bedrivs inom dessa.

Han hänvisar till NJA 2004 s. 590 och dom från Nacka tingsrätt i mål M 463-08.

Påverkan till följd av ansökt verksamhet

Stora delar av hans fastigheter är belägna helt i anslutning till det utökade täktområdet och i princip utan något skyddsavstånd mot täkten. Risken för påverkan genom stenkast vid sprängning samt påverkan genom damning är uppenbar. En avverkning inom Skanskas fastighet innebär även att en lång yta skog inom ZZZ och XXV exponeras för vind med risk för stormskador. Avsänkningen av grundvattenytan inom den södra delen av täktområdet anges till maximalt 67 m i förhållande till dagsläget; en sådan sänkning innebär rimligen att förhållandena i omgivningen måste ändras dramatiskt.

Skanskas påståenden om den marginella påverkan från vattenverksamheten förefaller därmed något märklig. Den ansökta vattenavledningen innebär en femfaldig ökning av dagens bortledning om i medeltal 2,6 l/s till beräknade 13 l/s, men bedöms trots detta inte ge några effekter nedströms i form av ökad erosion eller översvämning i diken och bäckar, vilket såvitt förstås beror på bolagets avsikt att anlägga en ny damm samt täta diken.

Inte bara grundvattennivån och flödet ut från täkten via diken ändras utan också avrinningsförhållandena, då tillrinningsområdet till täkten ökar (se Figur 2 i sökan-

dens komplettering, Bilaga 1). Den ändrade ytavrinningen inom fastigheten ZZZ kommer naturligtvis även att påverka jordlagren och därmed förutsättningarna för växtligheten. Även inom fastigheterna XXV, QXQ, WXW och VXX finns samma problematik och en uppenbar risk att torrare mark leder till sämre förutsättningar för skogsbruket.

Ansökt verksamhet antas medföra att våtmarken inom hans fastighet helt eller delvis torrläggs och att grundvattnet i jorden kring våtmarken försvinner helt när det södra brytningsområdet är fullt utbrutet. Skanska har avfärdat eventuella skador på grund av verksamheten med att våtmarken saknar högre naturvärden.

Skanska har anfört att våtmarken inte fyller någon särskild funktion för området. För detta påstående hänvisas till ingiven naturinventering. Naturinventeringen berör emellertid inte våtmarkens betydelse för omkringliggande skog. Någon grund för Skanskas påstående att våtmarken saknar betydelse för skogsbeståndet har således inte presenterats. Överhuvudtaget saknar ansökan utredningar av hur planerad vattenverksamhet - med grundvattensänkning och eventuella riktningsförändringar i ytvattenflödena runt verksamhetsområdet som följd - kan komma att påverka omkringliggande skogsbruksverksamhet. Att dessa frågor inte har utretts är anmärkningsvärt då flertalet parter i målet, så tidigt som under samrådet, påtalade en oro för planerad vattenverksamhets påverkan på skogsbeståndet.

Det noteras att bolaget anger att en bortledning om maximalt 20 l/s är tillräckligt, men det är svårt att utläsa skälen för detta. I bolagets nu gällande dom tillåts en maximal bortledning i inledningsskedet om 30 l/s vid öppnande av en ny brytnivå nedåt. Såvitt känt var dåvarande pumpning mycket omfattande, och ledde till svår översvämningsproblematik nedströms vilket i sin tur orsakade skogsdöd inom ett område som i sin tur ökade flödena ytterligare. Skanskas bedömningar avseende inläckaget till tälten och behovet av bortledning behöver underbyggas och relateras till tidigare förhållanden på ett sätt som visar att det finns fog för de bedömningar som görs.

Enligt uppgifter i målet har årsflödet av bortpumpat vatten från tälkten under perioden 2008 till 2015 varit ca 83 000 m³ med ett medelflöde på 2,6 l/s. Ett maximalt årsflöde uppmättes år 2008 med ca 116 000 m³ och ett medelflöde på 3,7 l/s. Vid en utökad tälktverksamhet enligt ansökan beräknas maximalt bortledd mängd vatten uppgå till ca 413 000 m³ per år med ett medelflöde på 13,1 l/s.

I dag leds det bortpumpade vattnet via de två dammarna på verksamhetsområdet, under Grönalundsvägen och över till fastigheten Kristianstad QZQ. I samband med tillfälligt höga vattenstånd har nuvarande dikessystem översvämmats med följden att fastigheten delvis stått under vatten. Då fastigheten Kristianstad QZQ angränsar till samt är högre belägen än det norra skiftet av hans fastighet Kristianstad ZZZ ser han en risk i att höga vattenstånd på förstnämnda fastighet även kan komma att drabba skogsbeståndet på den sistnämnda.

Han instämmer i SGU:s krav på att kvantitativt villkora ett eventuellt tillstånd för bortledning av grundvatten på så sätt att bortledningen inte får överstiga en specifik maxvolym. Att, så som Skanska föreslår, reglera frågan genom det allmänna villkoret är inte tillräckligt tydligt och är svårt att följa upp genom tillsyn. Det noteras att nuvarande tillstånd, utöver en lägsta avsänkingsnivå för grundvatten, anger en maximal mängd vatten som får bortledas per år, inklusive villkor för högsta momentana utpumpning per sekund.

Han anser att ett eventuellt tillstånd ska villkoras med maximal mängd grundvatten som får bortledas från tälkten under tillståndstiden och per år samt en högsta momentan utpumpning per sekund.

Vidare kan konstateras att sänkning av grundvattenytan inte utgör en vattenverksamhet utan en konsekvens av den vattenverksamhet i form av bortledning som ansökan avser. Det antas att syftet med ansökan inte är att sänka grundvattennivån utan att detta är en oönskad konsekvens av tälktverksamheten. Maximal avsänkning regleras lämpligen som ett villkor för ansökan.

Den deponi inom fastigheten ZZZ som Skanska uppger har redovisats "indirekt" är belägen på en högre nivå än planerad täktbotten, men lägre än kringliggande mark. Skanska har anfört att det, när trycknivån sänks i berg, kan ske ett ökat läckage genom jordlagren till den underliggande berggrunden. Deponin ligger inom det område som enligt den hydrogeologiska utredningen kommer att avsänkas.

Den sänkta täktbotten innebär därmed en risk för ökat vattenflöde genom deponin och till följd av detta ökad spridningsrisk. Skanska har inte på ett betryggande sätt motiverat varför ansökt verksamhet inte innebär en ökad risk för spridning av föroreningar och det är angeläget att frågan utreds närmare.

Han anser att underlaget avseende konsekvenser av damning från verksamheten är bristfälligt. Brytningen kommer högst sannolikt att orsaka en icke obetydlig damning inom hans fastighet. Beroende på mängden damm som lägger sig på träden befaras att skogsbeståndets tillväxt kan komma att hämmas. Han anser att bolagets villkorsförslag 7 bör ändras så att skyddsåtgärder ska vidtas på hela verksamheten, inte bara in- och utfartsväg.

Skanska har motsatt sig det av länsstyrelsen föreslagna villkoret att stenkast inte får uppkomma utanför verksamhetsområdet och anfört att ett sådant villkor vore orimligt. Till stöd för detta har bolaget bifogat en utredning från Metron där det anges att det skulle krävas att brytområdet placeras 200 meter innanför verksamhetsområdesgränsen för att stenkast garanterat kan hållas inom verksamhetsområdet.

Ansökt verksamhetsområde ligger i fastighetsgränsen mot tre av hans fastigheter och planerat brytningsområde är endast cirka 20 meter från fastighetsgränserna, alltså långt ifrån de enligt Metron angivna 200 metrarna. Skanska har inte heller presenterat någon utredning av lämpliga skyddsåtgärder för att minska risken för kast, så som exempelvis tyngdtäckning.

Det bör vara en självklarhet att en täktverksamhet planeras och bedrivs på ett sådant sätt att stenkast inte kan ske utanför av verksamhetsutövaren kontrollerat verksamhetsområde. Uppgifterna att stenkast inte garanterat kommer att hållas inom verksamhetsområdet förvånar därför, i synnerhet mot bakgrund av att Skanska i MKBn angett att verksamhetens yttre gräns, vilken ska förses med staket, utgör ett maximalt skyddsområde, samt det faktum att nuvarande tillstånd är förenat med villkor som anger att stenkast till följd av sprängning inte får förekomma utanför verksamhetsområdet.

Stenkast in på hans fastigheter har redan under nuvarande verksamhetsperiod varit ett problem och Skanska har vid tidigare tillfälle tagit ansvar för skador orsakade av stenkast. Med nu planerade avstånd mellan brytområde och hans fastigheter ökar risken för stenkast markant och inskränker därmed möjligheten att nyttja fastigheterna på ett alltför långtgående sätt, som inte kan anses ligga inom ramen för den påverkan som kan anses godtagbar utan ersättningsrätt.

Han åberopar en utredning från Nitro Consult avseende kastrisker kring bergtäkter och rekommenderade säkerhetsavstånd. Utredningen bekräftar Metron Miljökonsults konstaterande att det vid produktionssprängning av förevarande slag alltid förekommer stenkast. Även då sprängningsförfarandet sker kontrollerat och med vidtagande av allmänt vedertagna sprängtekniska säkerhetsrutiner så som förladdning, tändföljd, bergrensning, borrhålsprecision, laddning av salvans första rad etc. är de normala kastlängder som är att räkna med ca 105-210 meter framåt och 50-120 meter bakåt. Vid bestämmande av en säkerhetszon dubblas detta avstånd till 210-420 meter framåt och 100-240 meter bakåt. Med beaktande av att planerat brytområde uppskattningsvis endast är 20-30 meter ifrån hans fastigheter Kristianstad ZZZ och XVX måste det vara ostridigt att det regelbundet kommer att ske stenkast långt in på dessa fastigheter. Han menar att ansökt verksamhet inte kan anses tillåtlig med en sådan långtgående påverkan på intilliggande fastigheter.

Det noteras att Skanska överklagade nu gällande villkor för verksamheten om att stenkastning inte får ske utanför verksamhetsområdet. Miljödomstolen lämnande yrkandet utan bifall och anförde att det ur säkerhetssynpunkt är nödvändigt att det inte förekommer stenkast från sprängningar utanför verksamhetsområdet. Vidare att det inte kan anses orimligt att verksamheten anpassas för att förhindra sådana risker, vare sig detta sker med användning av skyddsmattor eller mindre sprängsatser vid sprängning nära gränsen eller genom att brytområdet till viss del minskas.

Kravet på lokalisering i 2 kap 6 § miljöbalken är ett försiktighetsmått som gäller vid såväl nyetablering som utökning av befintliga verksamheter. Han anser att Skanska inte visat att ansökt verksamhet, med de otillräckliga skyddsavstånd för stenkast som föreligger, uppfyller miljöbalkens krav på lämplig lokalisering. Det framstår som uppenbart att andra aspekter än miljömässiga överväganden ligger bakom aktuell utformning av det utökade täkt- och verksamhetsområdet. Han anser att tillåtligheten av ansökt verksamhet kan ifrågasättas utifrån miljöbalkens krav på lämplig lokalisering.

Prövningens omfattning och underlag

Som huvudregel enligt miljöbalken gäller att det ska ske en samlad prövning av de verksamheter som bedrivs på en plats och som har ett samband med varandra. Ett skäl för separata prövningar kan vara att verksamheterna bedrivs av olika juridiska personer. Trots detta bör ändå en bedömning ske om verksamheterna har ett sådant samband att en gemensam prövning av dessa bör ske. Om så inte vore fallet skulle principen om en samlad prövning enkelt kunna kringgå genom att en verksamhetsutövare delar upp sina verksamheter i separata bolag. Så är inte tanken med miljölagstiftningen, som föreskriver att en prövning ska utformas så att domstolen kan ta ställning till och reglera alla relevanta aspekter av en verksamhet/projekt med fokus på de samlade störningar som drabbar omgivningen.

Ansökan uppges inte omfatta de verksamheter som bedrivs inom verksamhetsområdet av Sydsten, Asfalt beläggning, Infraservice eller vägavdelningens verksamheter. Dessa verksamheter ingår emellertid, såvitt känt, i Skanska-koncernen och verksamheterna har en likartad miljöpåverkan som den täkt- och

återvinningsverksamhet som nu är föremål för prövning. Skanska har dock inte motiverat varför inte alla delverksamheter som bedrivs inom verksamhetsområdet ingår i prövningen. För omgivningen uppfattas dessa verksamheter som en enhet och de borde därför prövas gemensamt. Inte heller innehåller ansökan och underlag någon beskrivning av dessa övriga verksamheter och deras miljöpåverkan.

Även om slutsatsen i det nu aktuella fallet leder till att det inte kan anses lämpligt att pröva alla verksamheter inom verksamhetsområdet gemensamt måste de kumulativa effekterna av de olika verksamheterna beskrivas för att ge en korrekt bild av de samlade störningarna för omgivningen, exempelvis av samtliga transporter som sker från området, bullersituationen för omgivningen, damning m.m.

Skanska bör således inkludera alla verksamheter i täktområdet i prövningen eller annars redovisa varför det finns objektiva godtagbara skäl för att frånga principen om en gemensam prövning i det nu aktuella fallet. I alla händelser måste handlingarna kompletteras med ett underlag för att bedöma den kumulativa påverkan från samtliga verksamheter.

Även ifråga om den täktverksamhet och de övriga verksamheter som nu omfattas av ansökan måste ett betydligt bättre underlag redovisas där bolagets hittillsvarande verksamhet och miljöpåverkan beskrivs. Det finns i princip ingen information om den nuvarande verksamheten och det framgår inte hur stora mängder bergmaterial som återstår i täkten, var dessa är belägna, vilka mängder externa massor inklusive asfaltupplag som finns i täkten. Det saknas saklig information som motiverar de mängder externa massor som planeras att tas in till täkten och hur mycket sådana massor som idag finns inom täktområdet och även placeringen av dessa massor. Denna information krävs för att på ett korrekt sätt bedöma behovet av ett nytt tillstånd till de olika verksamheter som ska bedrivas, om Skanskas bedömningar avseende miljöpåverkan är befogade samt för att kunna kontrollera att ett eventuellt tillstånd innehålls.

Skanska bör även redovisa det faktiska brytningsområdets överensstämmelse med tillståndsgivet område. Det finns anledning att befara att bolagets hittillsvarande verksamhet inte i alla avseenden har bedrivits i enlighet med tidigare meddelade tillstånd. Skanska bör således på ett transparent och tydligt sätt redovisa förhållandena i tåkten idag, för att en bedömning av ett eventuellt nytt tillstånds omfattning och miljöpåverkan ska kunna bedömas.

Tillåtligheten

Enligt miljöbalkens bestämmelser ska en MKB innehålla en beskrivning av förhållandena om tillstånd inte ges, det s.k. nollalternativet. Vidare ska en MKB innehålla en redovisning av alternativa platser, om sådana är möjliga, samt alternativa utformningar tillsammans med dels en motivering varför ett visst alternativ har valts.

Skanskas motivering för att bedriva fortsatt verksamhet vid befintlig tåkt istället för att öppna en ny tåkt kan möjligen godtas som en rimlig utgångspunkt. Däremot saknas motivering till den valda utformningen av verksamheten och lokaliseringen av ny täktyta. Det är uppenbart att en fördjupning av tåkten i nu aktuell omfattning medför betydande omgivningspåverkan genom avsänkning av grundvattennivån samt bortledning av mycket stora vattenvolymer samt att denna påverkan skulle vara betydligt mindre vid ett minskat täktdjup. De naturvärdesbedömningar som utförts utvisar inte några stora naturmiljövärden i angränsande markområden, ingen förekomst av fornlämningar, skyddade arter eller andra skyddsvärda miljöer enligt sökandens egen bedömning. Detta talar således för att en utvidgning av tåkten istället borde ske genom ianspråktagande av ny mark kring tåkten. Inte heller motiveras varför utvidgningen av tåkten ska ske i ett smalt område söderut och varför just detta område är särskilt lämpligt för tåktverksamhet. För den angränsande fastigheten ZZZ innebär denna utvidgning en stor negativ påverkan.

Val av utformning av det nya brytningsområdet för närmast tankarna till att sökanden har låtit fastighetsindelningen och det faktum att utvidgningen är belägen

inom den egna fastigheten styra det nya områdets lokalisering och utformning. Detta är inte i enlighet med hur alternativutredningen enligt miljöbalken är avsedd att tillämpas och Skanska måste därför komplettera ansökan med en seriös alternativutredning som visar att den ansökta utformningen av verksamheten uppfyller miljöbalkens krav på bästa lokalisering och utformning ur miljösynpunkt.

Behovet av ett nytt tillstånd måste motiveras, särskilt i ljuset av den stora miljöpåverkan som verksamheten innebär i form av påverkan på grund- och ytvatten samt transporter. Det återstår såvitt får förstås mer än sex år innan Skanskas nuvarande tillstånd till täktverksamheten löper ut. Det borde därmed finnas betydande mängder berg kvar i området att bryta ut. Ansökan saknar emellertid uppgift om hur stor del av de 25 miljoner ton som ansökan avser som utgörs av redan tillståndsgivet berg, och var detta berg är beläget. Som nämnts ovan motiveras inte heller med någon grad av konkretisering bakgrunden för behovet av hantering av de externa mängder avfall och annat material som ansökan omfattar.

Kravet i 2 kap. 6 § miljöbalken på att det för en verksamhet ska väljas en plats där ändamålet med verksamheten kan uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön är av central betydelse vid bedömningen av om en verksamhet är tillåtlig. Kravet på lokalisering ska tillämpas även vid utvidgning av befintliga verksamheter och vid omprövning av tillstånd, varvid det enligt förarbetena till bestämmelsen som utgångspunkt inte är orimligt att ställa krav på omlokalisering. Vid bedömningen ska platsen som sådan vara lämplig, inte bara i relation till andra alternativa platser. Om det finns olika alternativ att uppnå ändamålet med en verksamhet har MÖD uttalat att den lokalisering som medför minsta intrång och olägenhet från miljösynpunkt ska väljas. I de fall riskerna med en verksamhet, även efter vidtagna skyddsåtgärder, inte kan anses acceptabla anses lokaliseringen olämplig.

Skanska har valt att utöka nuvarande täkt dels genom fördjupning, dels genom ianspråktagande av en relativt smal markremsa mellan av andra ägda fastigheter. Bredden på det tillkommande brytningsområdet är så pass smalt, ca 300 meter, att

det inte finns plats för en minskning av brytningsområdet med de 200 meter som krävs för att förhindra stenkast utanför området. Tillkommande verksamhetsområde är således för smalt för att bergtäktsverksamhet ska kunna bedrivas i enlighet med rimliga och skäliga villkor. Han ifrågasätter därför om vald lokalisering kan anses vara den lämpligaste ur miljö- och omgivningssynpunkt och anser att det intrång och de risker som lokaliseringen innebär för omgivande fastigheter, i synnerhet vad gäller stenkast, är sådana att sökt verksamhet inte kan anses tillåtlig.

Huvudförhandling

Vid huvudförhandlingen har MN anfört bl.a. följande. Signal vid sprängning är en upplysning och ingen skyddsåtgärd. Innan sprängning gör bolaget ingen skallgång i området. Om bolaget inte kan garantera att kast inte sker vid sprängning får skyddsmattor användas. Det är fråga om potentiellt dödande stenkast. Den aktuella verksamheten får extrema konsekvenser för hans fastigheter. Det är nästan frågan om en tvångsinlösen utan ersättning.

SS och AP, XXvägen XX, Önnestad anför följande. De är grannar till företaget och stenbrottet och påverkas negativt trots avståndet på över en kilometer från verksamheten. De berörs mer av buller och sprängningar än vad representanterna för Skanska tycks eller vill förstå.

De är framför allt väldigt bekymrade, ledsna och arga över att en utökad verksamhet kommer att innebära betydande ökning av buller, ännu mer påfrestningar på huset och tomten pga. ännu fler sprängningar, ökad trafik av tunga fordon på XXvägen och en grundvattensänkning som kommer att påverka naturen i området negativt och risk för torka i området brunnar.

Buller

De arbetar båda dagtid så de störs (i nuläget, de kommer båda att hinna bli pensionärer inom 30 års tid) av ljudet från verksamheten kvällstid. De bor uppe på Nävlingeåsen, 61 m.ö.h. Deras grannar som bor lägre märker skillnad i ljud när de går ut med hunden och kommer upp till deras hus. Här låter mer än hos dem som

bor närmare bergtäkten men lägre. Att ljud hörs olika mycket beroende på hur högt beläget platsen ligger på i förhållande till ljudkällan verkar inte vara något som Skanska tagit med i sina beräkningar av hur ljud transporteras och upplevs. För att skapa en verklig bild av hur deras verksamhet påverkar omgivningarna borde höjdläge varit med som ett mätvärde i deras undersökningar. De hör tydligt tutorna från maskiner som backar och ett ständigt, malande buller som från ett godståg som aldrig kör förbi kvällstid. Det är värre när vinden ligger på från det hållet som Skanska ligger (nordväst, vilket ofta är kvällstid) medan vinden ofta ligger på från det håll den andra bergtäkten i området, Swerock, ligger åt (österifrån) på morgonen. I Skanskas bullerrapport benämns medvind från verksamheten som "värsta scenario". Det ger en falsk känsla av att det inte händer så ofta, men att vinden ligger på från väst är inget ovanligt i Skåne. Värsta scenario är alltså vanlig vardag för många av oss boende i området. Och det är en betydande ökning av material som bolaget ansöker om att få krossa; 1 150 000 ton material ska krossas - varje år - i 30 års tid! Det blir en väldig massa störande buller bara från krossarna.

Skanska har anlitat företaget AF-Infrastructure AB Ljud och Vibrationer för att göra en prognos över hur bullernivåerna i området kan tänkas bli om bolagets ansökan blir godkänd. I rapporten förklaras under avsnitt 6.1, Beräkningsmetod, att beräkningsmodellen som bolaget använt sig av har en osäkerhetsgrad på +/- 2 dBA. Bolaget väljer att utelämna vad det innebär i praktiken; att en förändring på +3 dBA kan innebära en fördubbling av ljudet (källa: Länsstyrelsen i Skåne). Vid en genomgång av siffrorna i Skanskas redovisade tabeller bör det alltså hela tiden finnas med att nära en fördubbling av ljudnivån kan upplevas av kringboende mot det som företaget beskriver.

Under avsnitt 7.1, Allmänt och förutsättningar, står att de gjorda beräkningarna har förutsatt att en av asfaltkrossarna ska skärmas av i två riktningar med en 4 m hög bullervall. De ser gärna att Skanska gör allt bolaget kan för att minska bullret från sin nuvarande verksamhet. Samtidigt undrar de som bor högt upp på åsen och redan nu tydligt störs av verksamheten; vart tar ljudet vägen förbi ljudvallarna? Snett

uppåt upp mot åsens höjd? I så fall riskerar det att blir ännu mer buller här uppe. Det vill de verkligen inte.

I tabell 3 redovisas beräknade värden som alla hamnar under eller precis under gränsvärdet på 50 dBA så länge man inte lägger på felmarginalen på +2 dBA. Det hade varit intressant att veta hur bolaget gjort dessa uträkningar (står bara en hänvisning till "en nordisk beräkningsmodell" i 6.1 Beräkningsmetod). I avsnitt 7.1.2 redovisas enbart värden utifrån antagandet att en bullerdämpad bergborr har använts. Finns en sådan på Skanska idag? Hur hade värdena sett ut om en sådan inte använts? Bolaget borde ha redovisat värden för bergborr med och utan bullerdämpning i samma tabell för att ge en tydligare och sannare bild av bullernivåerna. Detsamma gäller för tabell 6 och tabell 7. Här står även att det inte finns något behov av bullerdämpande åtgärder för att riktvärdena ska innehållas. Vilka värden skulle erhållits med bullerdämpande åtgärder? För de som bor runt omkring så skulle det verkligen uppskattas om bullerdämpande åtgärder används där det går, oavsett om det krävs för att klara riktvärdena eller inte. Gissningsvis skulle det också bidra till en bättre arbetsmiljö för anställda i bergtäkten.

De kan inte nog betona kommentaren i avsnitt 8, Kommentarer och slutsatser, om att det är liten eller ingen marginal till riktvärdena i en del av mätvärdena och att driften av de stationära krossarna och siktarna bör begränsas kvällstid för att öka dem. I MKBn väljer Skanska att helt utelämna det. Till denna kommentar bör också felmarginalen på +2 dBA tas med i beräkningen. Ett värde som ligger på gränsvärdet kan alltså i verkligheten innebära att gränsvärdet överstigs med 2 dBA.

Skanska skriver att det skulle innebära en konkurrensnackdel för bolaget att behöva begränsa sin verksamhet kvällstid. Så klart att det skulle. Alla begränsningar innebär en nackdel för alla verksamheter, bergtäkt eller inte. Om mark- och miljödomstolar runt om i landet skulle lyssna på företags argument om att inskränkningar i driften skapar konkurrensnackdelar och godkänna ansökningar baserat på dem är jämförbart med föräldrar som skulle ge efter när barn säger "Men

alla andra får!". Om en domstol godkänner en ansökan baserat på det argumentet blir nästa tvungen att göra detsamma för att det inte ska bli orättvist och hela systemet med lagar, regler och riktvärden blir meningslösa. Skanska trycker också hårt på att "samhället har ett stort behov" och att "samhället kräver" för att rättfärdiga produktion sena timmar och stor del under dygnet. Ett sådant resonemang är skrämmande eftersom det lika gärna kan användas som argument för dygnet-runt-produktion (vilket den här ansökan känns som en uppvärmning för). Visst, många tycker att det är störikt behöva sänka hastigheten och att sitta i bilköer vid vägbyggen. Men om det nu är så att "samhället" vill få asfalt kvälls- och nattetid för att kunna bygga för att undvika störningar för trafiken dagtid så borde man inte se några vägbyggen dagtid. Men det gör man. "Samhället" kan alltså vänta och anpassa sig efter förutsättningarna som ges och gör det också. De som bor i närheten av bergtäkter är en del av "samhället" och de värderar en tyst och lugn boendemiljö oerhört högt. Det är dock något som Skanska inte tjänar några pengar på.

Sprängningar

Skanska har anlitat företaget Metron för att skriva en riskanalys gällande sprängningarna i den ansökta utvidgningen av verksamheten. I rapporten beskrivs olika beräkningar. De saknar faktiska mätvärden som kan jämföras som kontroll till de beräknade värdena. Vissa vardagar har de varit hemma och upplevt hur det känns när det sprängs i området. Eftersom de bor mitt emellan två bergtäkter kan de inte med 100 % säkerhet säga att det är Skanska som spränger, det kan även vara Swerock. De har dock antecknat tid, datum och upplevelse för varje tillfälle för att kunna jämföra med företagets loggbok om behov uppstår. Vid flera tillfällen har de upplevt först en smäll med små vibrationer följt av en rejäl smäll och att hela huset skakar så att glastrutor och glas i skåpen skallrar ett par sekunder senare. Riktigt obehagligt! Och då bor de alltså över 1 km från sprängningsområdet. Skanska hävdar att dessa vibrationer inte ska kunna skada huset. Bolaget hänvisar till sina beräkningar som säger att där de bor ska det vibrera mindre än 1 mm/s. Det säger dem ingenting. De enda de vet är att det som sagt skakar rejält i huset och det känns som att den typen av vibrationer måste påverka grunden huskonstruktionen

negativt. Vad gör de om de hittar sprickor? Det känns inte troligt att Skanska kommer att ta något som helst ansvar för den påverkan som bolagets verksamhet har på fastigheter och människors hälsa med tanke på hur bolaget svarat de som klagat. Bolaget är tydlig med att det inte kommer att montera någon mätpunkt på deras fastighet nuläget. Om bolaget får tillstånd till utökad verksamhet kommer det ju att vara för sent... Vad kommer Skanska att göra om det visar sig att buller- och vibrationsnivåerna överskrider och det är sprickor i folks fastigheter? Bolaget låter konsekvent bli att svara på frågor om det eller svarar att bolaget inte har för avsikt att ersätta. Inget av bolagets svar hjälper folk som får problem på grund av Skanskas verksamhet.

Vattenavsänkning

Den hydrogeologiska undersökningen för Skanskas räkning har gjorts av WSP. Skanska vill tömma ut nästan dubbelt så mycket vatten per år, 415 000 m³/år istället för dagens tillstånd på 210 000 m³/år. Det kommer att innebära en stor negativ påverkan på naturen i området häromkring och grundvattnet som de är beroende av. Skanska är dock av en annan uppfattning.

WSP har gjort en undersökning i provrör under tre veckors tid enligt avsnitt 4.3, Provpumpning. Baserat på vad WSP såg då gör de sedan bedömningar 30 år framåt i tiden. WSP beskriver analyserna med ord som att resultaten "antyder att röret är installerat i ett heterogent berg med sprickzon i en riktning". "Antyder" ger inte ett särskilt förtroendefullt intryck. Saker som "antyder" och "bedöms" visar att det råder osäkerhet, vilket i sig inte är konstigt. Skanska har inga problem att skicka in rapporten full av antaganden och bedömningar som underlag till mark- och miljödomstolen. För dem som bor här i området är det dock ett stort problem att det inte går att säga mer säkert vad som kommer att hända vid utökad täktverksamhet. Det handlar ju om deras framtida vattenförsörjning. Om det inte går att säga säkert ska försiktighetsprincipen råda!

I tabell 4 konstateras att det skett en nivå-sänkning i K3 och en höjning i K6 under provpumpningsperioden men detta bedöms inte bero på provpumpningen. Vad bedöms det bero på istället då? Ingen förklaring ges.

I avsnitt 5.3, Nybildning av grundvatten, förklaras att en modell baserad på grundvattennivåer och nederbörd för perioden 2012-2015 använts. Vad säger att grundvattennivåer och nederbördsmängd kommer att vara samma som under den här perioden under de kommande 30 åren? Med tanke på klimatförändringarna är det väl snarare mer sannolikt att de inte kommer att vara desamma? Det hade varit värdefullt om WSP även gjort beräkningar på ökad respektive minskad nederbörd så att det gick att dra slutsatser utifrån flera olika scenarion.

I avsnitt 5.7, Simulering av nivåer vid efterbehandling, framkommer att det inte bara handlar om en avsänkning av vattennivån i området under 30 år till (vilken ju redan nu sänkts till +37 m) utan totalt 105 år! Först sänkningen under de 30 år som Skanska nu menar att de kommer att bryta plus upp till 75 år till efter avslutad täktverksamhet då "sjön" som såret i berget ska omvandlas till ska fyllas på av vatten från området tillsammans med regnvatten. En utökad täktverksamhet kommer alltså att påverka mark- och grundvattnet här i området mer än tre gånger så lång tid som täktverksamheten blir godkänd för! Och då har de inte ens berört att täktverksamheten med stor sannolikhet inte kommer att avslutas om 30 år. Med tanke på hur det sett ut efter Skanskas senaste stora ansökan 2004 är det mer troligt att bolaget kommer att ansöka om flera små utökningar av verksamheten inom snar framtid. Det kommer att leda till att bolaget bryter, krossar och avsänker vattennivån till maxgränserna långt tidigare än om 30 år och därefter lämnar in ännu en stor ansökan om ca 10 år. Allt baserat på företagets tidigare historia.

WSP gör flera antaganden och ett stort antal bedömningar. Om antagandena och bedömningarna är fel, vad händer då? Hur kommer Skanska att handla om vattennivån sjunker i folks brunnar och de plötsligt står utan vatten? WSP har inventerat folks brunnar i området. Inventeringarna utfördes i december och april. Med tanke på att det oftast är lägst nivåer i brunnar på somrarna hade det väl varit

mer logiskt och rättvisande att mäta då istället? Med tanke på senare års torkperioder och vattenbesparingar runt om i landet låter det makabert att "dra proppen ur hålet" i ett berg och därigenom dränera ett stort område på vatten. Redan idag görs det och det i sig är skrämmande! Rent vatten är ju det viktigaste vi har. För dem som bor mitt emellan två bergtäkter så kommer naturen här att dräneras från två håll. WSP konstaterar torrt att en våtmark inom dräneringsområdet för Skanskas tänkta täktområde kommer att torrläggas. Samtidigt vill Skanska få det att låta som att markvattnet inte påverkas av en avsänkning av bergsvattnet. Som om det ena inte ligger ovan det andra. WSP skriver också att två dammars nivå inte kommer att påverkas. Nej, inte nivån i dammarna kanske, men vattendragen därifrån kommer ju att torrläggas en större del av året, vilket i sin tur påverkar omgivande växt- och djurliv.

Det som inte berörs alls är hur vattenkvalitén i brunnarna kan påverkas om avrinningen ökar i området. Om vatten forsar ut i bergtäkten med 13 l/s, vilket är mer än dubbelt så mycket mot vad bolaget pumpar ut idag, innebär det rimligtvis att ytvattnet även transporteras ned genom marken snabbare. Vattnet i deras brunnar renas på sin väg ned genom jordlagren. Om hastigheten ökar kommer reningstiden att bli kortare - vattnet i brunnarna blir inte lika rena. Vilka risker för människors hälsa innebär det?

Mitt emellan två verksamheter som spränger

Som de tidigare skrivit känner de stor oro över att bo i en fastighet mitt emellan två bergtäkter. Om något händer med huset eller brunnen känns risken överhängande att de båda verksamheterna kommer att skylla på varandra och inte ta något ansvar för hur deras dagliga produktioner påverkar omgivande människors hälsa, egendom och naturmiljöerna. Bergtäkternas verksamheter bidrar till att huspriserna samtidigt sjunker i hela området, en värdeminskning som är svår att sätta ett pris på och begära ersättning för från de båda verksamheterna.

Naturvärdesinventeringen

Författaren till naturvärdesinventeringen, Ola Bengtsson vid företaget Pro Natura, beskriver fåglar och växter med artnamn vid flera tillfällen. När han rör sig i områden med naturvärdesklasserna 3 och 4 går han över till att delvis benämna djur och växter i grupper istället, "insekter", "grävande insekter", "flera olika arter trollsländor", "andra våtmarksarter", "mossaarter" och "en relativt artrik insektsfauna". Varför? Det är ju i dessa områden som det är än viktigare att artbestämma djuren för att bättre kunna skapa sig en uppfattning om hur skyddsvärda områdena är. Fladdermössarter berör han inte överhuvudtaget. Varför? Det finns flera fladdermusarter i skogarna runt om i Bockeboda, något som lyftes redan på mötet med Skanska för ett år sedan. Dåligt att det inte nämns med ett ord i inventeringen.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Skanska bedömer på sidan 4 att omgivningspåverkan i form av buller och de negativa effekterna blir små. Detta trots att de pratat med människor ansikte mot ansikte på möten och läst en mängd inskickade synpunkter från närboende till bergtäkten som vittnar om hur dåligt de mår på grund av bullret från Skanskas verksamhet. "Verklighetsfrånvänd" och "ignorant" är väl de ord som bäst beskriver beteendet hos Skanskas representanter. Läs och lyssna på dem istället för att ignorera och låtsas som att problemen inte existerar!

Det blir löjligt när meningarna för nollalternativet formuleras med "kan antas bli mindre" gällande buller, föroreningar, damning och naturpåverkan. Allt kommer med all säkerhet att bli betydligt mindre vid nollalternativet. Det låter underbart!

De undrar lite över jämförelseåret 2025. Skanska skriver att det är så långt som det nuvarande tillståndet gäller. Som de har förstått det så har bolaget redan sänkt vattennivån till 37 m, vilket väl är den nivå bolaget har tillstånd till? Kan bolaget då verkligen fortsätta spränga vidare i sju år utan att fortsätta att sänka vattennivån? Om inte så är ju nollalternativet nu, alldeles snart.

Skanska skriver på sidan 5 att "..vibrations- och luftstöt vågsnivåerna kommer att kunna hållas på nivåer så att störningarna minimeras. Påverkan av sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg bedöms i första hand vara lokal och består av att man som boende kan känna av vibrationer och luftstöt våg när man befinner sig i bostadshus/byggnader i anslutning till tåkten i samband med sprängning." Det fortsätter i nästa stycke med "Den tillfälliga störning som kan upplevas vid några eller samtliga av de årliga sprängningarna som sker, vid närliggande bostadshus bedöms med angivna skyddsåtgärder innebära en liten negativ konsekvens för boende i anslutning till tåkten." Det är intressant att bolaget i ena stund räknar bort dem som fastighet i anslutning till tåkten och nästa räknar dem som sådan. För det måste bolaget ju göra i och med att det beskriver det som det gör? De och deras grannar, som bor över en kilometer från där sprängningarna görs, känner ju med stort obehag när sprängningarna görs och det vet ju Skanska om. Om bolaget fortsätter att räkna bort dem som berörda fastigheter så innebär det att det fabulerar uppe i det blå. Igen. För det bolaget skriver är ju ren osanning. Hur menar bolaget att det ska kunna minimera störningarna? De har ju ännu inte lyckats särskilt väl. Eller spränger bolaget en massa som de aldrig märker? Nollalternativet låter väldigt trevligt!

När det gäller ersättningen för energibrunnen så är det ju rent trams! Bolaget har räknat ut hur mycket pengar det kan innebära i ökade elutgifter för ägarna under en 30-årsperiod baserat på historiska siffror. Tror bolaget verkligen att det kommer att vara samma siffror som gäller under de nästkommande 30 åren? Helt absurt att erbjuda 1 000 kr i ersättning för all framtid! I MKB:n låter det så vackert att de ska "...ersätta ägaren till energibrunnen ekonomiskt". Jo, det hade ju en ersättning på en krona också inneburit att de hade gjort.

Skanska drar slutsatsen att fladdermössen inte påverkas eftersom förekomsten av gamla träd är liten. Fladdermöss utnyttjar dock alla skogens bohål och hållrum som skogen kan tänkas erbjuda, även på marknivå. Det går alltså inte dra slutsatsen att det inte finns en betydande förekomst av fladdermöss för att det inte finns gamla

träd. Inventeringen gjordes också efter att groddjuren lämnat de blötor som de fötts i. Det kan alltså mycket väl finnas groddjur i området som planeras att sprängas bort. Bolaget skriver också att det inte finns några fridlysta arter noterade hos Artportalen inom det planerade verksamhetsområdet. På sidan 8 skriver Skanska att en grundvattensjö kommer att ge nya biologiska värden till området och innebära en diversitetsförstärkning. Intressant resonemang... Klart att det blir en diversitetsförstärkning om bolaget först tar bort allt liv som lever i skogen och spränger bort berget som skogen står på. Efter det innebär ju varje liten tillkommen art en förstärkning.

I tabell 3.1.1. Planerad normal arbetstid på sidan 31, står den lilla men ack så farliga friskrivningsklausulen "Vid leverans till projekt som kräver leverans av material andra tider (än vardagar kl. 04-16) kan verksamhet förekomma hela dygnet och på helgen". Med tanke på utvecklingen av verksamheten och Skanskas argument i övrigt känns det som ett scenario som snabbt kan komma att bli standardförfarande. Och bolaget verkar vilja få fria händer att bestämma när och hur ofta detta behov av längre produktionstid infaller. De vill inte att bolaget ska ha möjlighet till något av det.

I samma tabell står att "Antalet sprängningar kan dock variera över tid..." Jo, det förstår de, men totala antalet bör ju inte överstiga 30 st. något år om det nu är det bolaget anger. Om bolaget vet att det kommer att bli fler än så är det den högre siffran som bör anges, inte ett medeltal utsmetat på 30 års tid. De borde redovisa i årsintervall istället om bolaget, som det verkar, vet att det kommer att bli fler sprängningar än 20-30 st./år.

I dagens moderna samhälle borde det vara enkelt att göra en smstjänst som boende kan ansluta sig till för att få info om kommande sprängningar i området. Det är stor skillnad att vara förberedd på att det kommer en stor smäll mot att det plötsligt bara smäller högt och skakar kraftigt! Renhållningen skickar ut om tömning dagen innan, då borde Skanska kunna skicka ut om planerade sprängningar.

Angående transporterna som beskrivs på sidan 43 så undrar de hur stor del av de tunga fordonen som kör åt andra hållet på XXvägen istället för den korta vägen ut till rv 21. De upplever det som att det går en hel del tunga fordon förbi på vägen som inte alls är anpassad för detta. De vill inte ha fordonen här. Det bästa vore om Skanska kunde ha en egen utfart från verksamheten istället för att leda ut all trafik via den skarpa svängen på XXvägen.

På sidan 60 visar Skanska att bolaget inte är berett att göra mer än absolut minsta möjliga förbättringar för att minska bullret. Bolaget vill bara använda en bullerdämpad borr på över pall. Varför inte på de lägre? Det borde väl rimligtvis minska bullret mer för de boende? Varför lägger bolaget ribban så lågt?

Bolaget envisas med att göra den felaktiga bedömningen att ljudpåverkan endast blir liten. Bolaget skriver att "påverkan på boendemiljön m a p buller i tåktens omgivning kan antas bli något mindre med nollalternativet jämfört med utökad verksamhet och nuläget". Snacka om underdrift och förskönande ordalag.

På samma ställe utelämnar bolaget rekommendationen om att skippa kvällsdrift för att skapa marginal till riktvärdena (som annars överskrids om de räknar in felmarginalen).

På sidan 62 i avsnitt 5.3.2, Miljöpåverkan och konsekvenser jämfört med nuläget, skriver bolaget att "Det finns ett antal bostadshus som enligt utredningen har en tillåten markvibration på 8 mm/s, men de flesta bostadshus har en högre tillåten markvibration". Vad menas med det?

På sidan 63 skriver bolaget att "Den tillfälliga störning som kan upplevas vid några eller samtliga av de årliga sprängningarna som sker, vid närliggande bostadshus bedöms med angivna skyddsåtgärder innebära en liten negativ konsekvens". Vad är det för skyddsåtgärder som ska tillkomma som de inte har idag? Menar bolaget att de boende kommer att få det mycket bättre om det får utöka verksamheten eftersom det kommer att införa en massa åtgärder som de inte har idag? Annars låter det

väldigt konstigt att bolaget kan göra bedömningen att det endast blir en liten negativ konsekvens med tanke på vad de hört och läst om omkringboendes upplevelser av dagens verksamhet.

På sidan 72 skriver Skanska att "Avsänkningen i jordlagren inte är beräknad men den kan antas ha en mindre utbredning än trycknivåsänkningen i det ytliga jordlagret". Jaha, vad baserar bolaget det antagandet på? Uppenbarligen inte någon beräkning i alla fall. Lite längre ned konstaterar de att "det är troligt att det inte kommer att finnas något grundvatten i jorden inom det området (våtmark klass 4) när det södra brytområdet är fullt utbrutet. Det låter som att bolaget självt insett att antagandet ovan inte stämmer.

På sidan 73 skriver bolaget att inga höga naturvärden finns i området som det vill bryta i. Inventeringen av området gjordes dock efter att eventuella groddjur kläckts och tagit sig upp ur vattensamlingarna. Den är alltså inte helt tillförlitlig.

På sidan 74 skriver bolaget att det finns stor risk att några av de inventerade brunnarna påverkas negativt och måttlig risk för några. Hur illa ska det behöva bli för att bolagets tillstånd ska dras in? Hur stor skada ska behöva till?

På sidan 75 konstateras att området där grundvattnet avsänks aldrig kommer att få tillbaka dagens nivåer igen efter avslutad täktverksamhet. Hur påverkar det skogarna och vattendragen häromkring? För att använda Skanskas egen retorik; De gör bedömningen att det innebär stor negativ påverkan.

Finns det några garantier för att Skanska inte återigen kommer att lämna in en ansökan om förlängd verksamhet inom eller efter den ansökta 30-årsperioden? På sidan 85 menar Skanska att behovet av transporter kommer att minska eftersom det kommer att behövas mindre bitumen om bolaget återvinner material. Eftersom allt återvunnet material kommer att transporteras till Skanska med lastbil är väl sannolikheten större att antalet transporter kommer att öka istället för att minska?

Bolaget poängterar gärna att det levererar till Kristianstad och Hässleholm men verkar ovilliga att tala om hur långt det transporterar asfalten som produceras. Den transporteras bara "längre"... Hur stort är området för asfaltförsäljningen?

Naturskyddsföreningen i Kristianstad och Bromölla anför följande.

Naturskyddsföreningen saknar en inventering av fladdermöss i stenbrottet och dess närområde. Nävlingeåsens fortsättning i riktning mot Hässleholm har många fladdermusarter med bland annat den mycket sällsynta Bechsteins fladdermus. Dessa övervintrar bland annat i kalkgrottorna vid Ignaberga, t.ex. Tykarpsgrottan där hela 8 fladdermusarter övervintrar. Det finns möjlighet att några av de skyddsvärda fladdermössen bor och trivs i miljön intill Skanskas stenbrott. Den sällsynta barbastellen har t.ex. hittats endast några kilometer från stenbrottet. Göingebygdens Biologiska Förening inventerar fladdermössen i kalkgrottorna och är likaså intresserade av deras förekomst på övriga delen av åsen och vid stenbrotten i Önnestad. Alla fladdermusarter är fridlysta enligt EUs art- och habitatdirektiv.

Föreningen önskar också en riktig inventering av de häckande fåglarna i det område som Skanska vill exploatera. Spillkråka, mindre hackspett och röd glada är exempel på skyddsvärda arter som kan misstänkas häcka i närområdet.

Sökandebolaget, Skanska, anför i bemötande följande.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Skanska menar att en provotid om fyra år avseende utredning av reningsteknik för rimliga utsläppsnivåer till vatten gynnar miljön. Avsikten är att det med anläggande av de nya dammarna kommer att ske en bättre rening av utgående vatten och att man under provotiden ska kunna utreda hur kvalitén ska kunna optimeras med vald teknik. Detta kan uppnås vid en längre provotid eftersom det tar tid att utforma dammar, ta provresultat, analysera och därefter vid behov pröva nya metoder och tekniker för att på så sätt optimera reningen. Funktionen på reningsanläggningarna kan antas vara bättre efter några år än i direkt anslutning till att de har anlagts.

Förekomst av metaller och vissa ämnen som eventuellt finns i upplagen ska också utredas och belysas i provotidsutredningen. Vilken reningsmetod som i sådant fall bör användas är något som provotiden ska utvisa och där miljönyttan även gynnas av en längre provotid än en kortare som kommunen föreslår.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anger inte någon grund för kravet på utredning av kompensationsåtgärder. Skanska vidhåller vad som anförts tidigare i inlägga av den 15 september 2017, angående kompensationsåtgärder med följande tillägg. Enligt förarbetena till 16 kap. 9 § p. 3 miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 2 s. 209) har det betydelse hur allvarligt intrång som verksamheten medför, vid bedömningen av om krav ska ställas på kompensationsåtgärder. Vid denna bedömning ska hänsyn även tas till vilken nytta ett krav på åtgärder skulle medföra. Enligt förarbetena bör det i första hand ställas krav på skadeförebyggande åtgärder enligt 2 kap. miljöbalken, och om dessa inte räcker kan det bli aktuellt att föreskriva om kompensationsåtgärder (a. prop. s. 18). I förevarande fall medför inte verksamheten något allvarligt intrång. Våtmarken innehar inte några högre naturvärden eller annan funktion som innebär att den begränsade påverkan från verksamheten utgör ett allvarligt intrång.

Skanska vidhåller i ansökan föreslaget villkor 12. Enligt praxis är det vedertaget att utsläpp av stoft från asfaltverk begränsas till 20 mg/m³ normal torr gas (ntg). Det är teoretiskt möjligt med befintlig teknik att på det aktuella asfaltverket installera stoftavskiljare med filter som precis, dock utan marginal, klarar ett medelvärde för stofthalt om 10 mg/m³ normal torr gas när det är helt nytt men inte efter en viss tid. För att uppnå en förbättrad rening, som möjligen kan uppnå det föreslagna kravet, krävs en investering om ca sex miljoner kr i Önnestad kombinerat med ett tätare filterbyte om fyra till sex gånger per år jämfört med en-två gånger per år eller än mer sällan. Ett filterbyte kostar i dagsläget 50 000 -100 000 kronor och tar ca två-fem dagar att genomföra. Detta får således en stor inverkan på produktionen då filterbyte under ett år kan driftstöra produktionen med upp till en månad arbetstid.

Låga nivåer, under 10 mg/m^3 normal torr gas har uppmätts i utsläpp från ett helt nytt asfaltverk som Skanska installerade 2016. Skanskas erfarenhet från befintliga asfaltverk byggda på 80- och 90-talen med moderna filter (från 2000-talet), däribland verket i Önnestad, är att utsläppshalterna ligger mellan $10\text{-}20 \text{ mg/m}^3$, normal torr gas.

Skanska menar att det är tveksamt om det är tekniskt möjligt att innehålla det av nämnden föreslagna begränsningsvärdet för befintligt asfaltverk och att det inte heller är ekonomiskt rimligt att uppnå. Asfaltverket är lokaliserat på ett förhållandevis stort avstånd från bebyggelse och det finns ingen risk för överskridande av miljökvalitetsnormer i området. Skanska menar att miljönyttan av att minska utsläppshalten från den aktuella punktkällan är försumbar.

Skanska vidhåller i ansökan föreslaget villkor 13, med en viss revidering enligt nedan. Det är inte vanligt förekommande att villkor om stoftutsläpp anges för krossanläggningar med hänsyn till den ringa miljönyttan.

Det finns en teknisk möjlighet att minska stofthalten till 10 mg/m^3 . Ett filter som enligt leverantör ska klara ett medelvärde om 10 mg/m^3 normal torr gas innebär en investering på ca tre miljoner kronor. För att säkerställa den låga utsläppsnivån kan det också förväntas behöva ske fler filterbyten. Utsläpp från finkrossen utgör en punktkälla och den miljömässiga vinningen blir därför marginell sett till den damning som uppkommer i hela tåkten. Detta gäller för samtliga branschens tåktverksamheter och inte enbart den nu aktuella.

Skanska menar att det av nämnden föreslagna begränsningsvärdet inte är ekonomiskt rimligt att uppnå i dagsläget i förhållande till den ringa miljönytta ett sådant filter skulle innebära med hänsyn till krossens bidrag i form av en punktkälla för stoftutsläpp i omgivningen.

Vid huvudförhandlingen har bolaget uppgivit bl.a. följande. Vad gäller kontroll av buller har nämnden vid sin tillsyn tolkningsföreträdare. Bolaget godtar ett villkor om

att bullernivåerna kan sänkas med 5 dB(A) om det skulle visa sig att impulsljud förekommer. Bolaget bedömer dock att det inte kommer att bli fråga om impulsljud. Ifråga om provisoriska föreskrifter motsätter sig inte bolaget att sådana meddelas i samma nivå som dagens gällande villkor. Ifråga om kontroll av inkomna avfallsmassor medger bolaget en ändring i enlighet med nämndens yrkande. Det finns fasta rutiner för mottagning och kontroll av inkommande avfall för att säkerställa att de inte förvaras under längre tid än tre år. Bolaget har varken utrymme eller intresse av att deponera avfall. Den maximala lagringen enligt bolagets yrkande är densamma som den årliga.

Länsstyrelsen

Skanska vidhåller i ansökan föreslaget villkor 2. En fixpunkt är inom lantmäteriet en noga positionsbestämd punkt, som genom avvägning utgör utgångspunkt för vidare inmätningar i dess omgivning. Dessa var tidigare vanligt förekommande i täkter då de låg till grund för utplacering av gränser etc.

Med dagens GPS-teknik finns inte längre något behov av fixpunkter då mycket bra noggrannhet uppnås enbart med fältinstrument. Skanska anser därför att ett tillstånd inte behöver förenas med ett villkor angående fixpunkt.

Skanska motsätter sig att nattperioden ska utsträckas till kl. 07.00 och hänvisar till den ändrade praxis som följer av Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller från 2015.

Skanska motsätter sig länsstyrelsens föreslagna villkor 6 och vidhåller att domstolen skjuter upp avgörandet vilka slutliga villkor som ska gälla för utsläpp till vatten.

De av länsstyrelsen föreslagna halterna är betydligt strängare än dagens gällande villkor, vilket bedöms som oskäligt då avledning sker till samma recipient. Skanska menar att villkoret måste vara rimligt att uppnå, baserat på nuläget är de föreslagna nivåerna för höga. Skanska menar att det för den här typen av verksamhet generellt är svårt att uppnå så låga årsmedelhalter.

I det fall mark- och miljödomstolen finner det skäligt att fastställa begränsningsvärden i villkor anser Skanska att frågan bör utredas under en provotid om fyra år avseende samtliga föreslagna (totalkväve, suspenderat material, oljeindex, koppar, bly och kvicksilver) parametrar. Bolaget godtar att de begränsningsvärden som gäller idag får gälla som provisoriska föreskrifter.

Skanska menar att länsstyrelsens detaljerade krav (villkor 8) inte är lämpliga eller befogade. Skanska anser också att området efter avslutad brytning ska utformas på sätt som innebär minsta möjliga olycksrisker för framtida besökare. Detta bör dock framgå av den efterbehandlingsplan som ska upprättas slutligt tre år innan verksamheten beräknas upphöra. Hur utformningen av efterbehandlingen ska utformas bör fastställas i efterbehandlingsplanen och inte i ett villkor i tillståndet. Efterbehandlingsplanen kommer att upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. Skanska åtar sig att i denna plan och inom området minimera olycksrisken för framtida besökare.

Skanska motsätter sig länsstyrelsens villkorsförslag 1. Skanska vidhåller att det åtagande som bolaget har gjort avseende användningen av massor med en föroreningsrisk som är mindre än ringa risk för de massor som nyttjas i anslutning till vattenområdet för den framtida täktsjön är fullt tillräckligt till skydd för miljön. Halterna i övriga jord- och schaktmassor som tas emot får inte överstiga nivåer för känslig markanvändning (KM) enligt Naturvårdsverkets generella riktvärden. Skanska menar också att kravet på riskutredning är diffust och leder till en oklarhet om vad som gäller för att innehålla villkoret. Skanska menar också att den kontroll som beskrivs i avsnitt 3.5.1 i MKB:n är tillräcklig i övrigt med avseende på risken för förekomst av annan förorening.

Skanska motsätter sig villkorsförslag 2. Det är oklart vad som avses med sorterat och inte heller motiverat. Skanska menar att de mottagningskriterier som angetts i avsnitt 3.5.1 ger ett bättre skydd för miljön än det av länsstyrelsens föreslagna

villkor. Skanska menar att villkor 1 är tillräckligt för avsett ändamål. Skanska har för övrigt i ansökan inte yrkat på mottagning av tegel.

Angivna halter i villkorsförslag 3 motsvarar de halter som Skanska angett i Mottagningskriterier i avsnitt 3.5.1 i MKBn.

Skanska motsätter sig villkorsförslag 4 i sin helhet och menar att villkoret är onödigt strängt med hänsyn till den ringa risk för förorening som kan uppkomma utifrån de geologiska och hydrogeologiska förhållandena (se beskrivning i komplettering den 15 september 2017) och de massor som hanteras i verksamheten. Lakbarheten i de massor som avses återvinnas kan erfarenhetsmässigt antas vara liten. Att hårdgöra ytan, i enlighet med Skanskas åtagande i komplettering vilket medför att huvuddelen av vattnet kommer att avrinna mot planerad sedimentationsdamm, bedöms vara tillräckligt skydd för miljön.

Skanska motsätter sig inte första meningen i villkorsförslag 5, det är i enlighet med vad bolaget har åtagit sig i ärendet och ingår i bolagets rutiner. Skanska ifrågasätter dock behovet av att dokumentera vilken fastighet massorna härrör från. Skanska menar att vad som ska dokumenteras hanteras i egenkontrollen av verksamheten. Skanska har i avsnitt 3.5.1 i MKBn redogjort för de mottagningskriterier som avses gälla i Önnestad och vilka uppgifter som bolaget anser vara relevant. Länsstyrelsens föreslagna villkor 1 anger begränsning avseende föroreningsinnehåll, villkor 5 innebär en onödig dubbelreglering.

Skanska menar att, i det fall domstolen finner behov av ytterligare reglering av mottagningen av externa massor utöver det som bolaget har uppgett i ansökan och vad som gäller av bolagets föreslagna villkor bättre sammanfattar och reglerar verksamheten än länsstyrelsens föreslagna villkor 1-5.

Skanska motsätter sig villkorsförslag 7. Saltning kan behöva ske av säkerhetsskäl för halkbekämpning och för dammbindning vid långvarig torr väderlek.

Skanska menar att det i ansökningshandlingarna har visats att grundvattnet dras mot lägsta punkten, pumpgropen, inom brytningsområdet varför det inte råder någon risk för direkt förorening av grundvattnet. Vattnet från täkten avleds som ytvatten.

Skanska menar därför att länsstyrelsens villkor är obefogat och dessutom förhindrar möjligheten att vid vissa väderförhållanden genomföra effektiv damm- och halkbekämpning. Skanska åtar sig att nyttja saltning sparsamt.

Skanska menar att villkorsförslag 10 är orimligt och motsätter sig förslaget. Självklart är det Skanskas mål och ambition att det aldrig ska ske stenkast till följd av sprängning som kan hamna utanför verksamhetsområdet. Skanska iakttar största försiktighet i samband med sprängning och har alltid säkerhet som första och största avvägande vid bedömning av hur, var och när en sprängning ska ske. Däremot finns det en rad omständigheter som Skanska trots att alla säkerhetsrutiner och åtgärder vidtagits, inte kan förutse. Det handlar bl.a. om bergets sammansättning, ev. förekomst av sprickor samt att sprängladdningen inte betett sig som man planerat. Skanska ska på grund av sådana omständigheter inte kunna göra sig skyldig till villkorsbrott när man utfört sprängning på vedertaget sätt för branschen. Såsom villkoret är formulerat, att det inte får förekomma, innebär dock motsatsen. Skanska kommer att vidta försiktighetsåtgärder för att minimera risken.

Vid huvudförhandlingen har bolaget uppgivit att om stenkast föranleder skada på egendom så kommer bolaget att ersätta det. Bolaget åtar sig att vidta de försiktighetsmått som framgår av s. 67, aktilaga 79.

Skanska motsätter sig del av villkorsförslag 11 och anser att begreppet "tydligt hörbar" är för oklar och därför bör strykas. Bolaget medger krav på att all sprängning ska föregås av signal.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter om sprängarbete AFS 2007:1 anger att varning med signaler kan ske omedelbart för sprängning. I Skanskas interna rutiner anges att

signal ska ske innan sprängning. Beroende på bland annat väderförhållanden kan signalen bli mer eller mindre hörbar varför den delen av villkoret bör utgå.

Så som villkorsförslag 12 är utformat kan det tolkas som att det inte är tillåtet att nyttja mobila tankar inom verksamhetsområdet. För de maskiner som inte kan flyttas eller inte kan flyttas på ett enkelt sätt så som en banddriven bormaskin behöver tankning kunna ske på plats för användningen varför det finns ett behov av att nyttja mobila tankar i verksamheten. Bitumen som är en petroleumprodukt förvaras inte i dubbelmantlad tank, bitumen stelnar snabbt när temperaturen går ned, vilket skulle ske vid ett eventuellt läckage.

Villkorsförslag 13: För de maskiner som inte kan flyttas eller inte kan flyttas på ett enkelt sätt, så som en banddriven bormaskin, ska uppställning kunna ske utanför särskild uppställningsplats. Bolaget hänvisar till sitt villkorsförslag.

Länsstyrelsen föreslår i villkorsförslag 10 att stenkast inte får förekomma utanför verksamhetsområdet. Sprängning av den typ som utförs i en bergtäkt medför alltid att berg kastas framåt. Detta gäller även vid sprängningar inom fastigheten Kristianstad XXX m.fl. Av denna anledning har Skanska åtagit sig ett antal försiktighetsåtgärder. Trots dessa kan en enstaka sten vid någon sprängning kastas bakåt. Av denna anledning avlyses och hålls även detta område under uppsikt så inte obehöriga uppehåller sig inom detta område vid själva sprängtillfället. För att utesluta risken för kast krävs att borrhålsdimensionen minskas radikalt vilket i sin tur skulle innebära att flera andra parametrar såsom hålsättning, pallhöjd mm också skulle behöva minskas. Ovanstående är förenat med en stor ökning av brytkostnaderna och i förlängningen gör det omöjligt att bryta berg närmare 200 meter från verksamhetsområdet.

Angående länsstyrelsens krav på ytterligare reglering av vattenverksamheten, i form av villkor om mängd vatten som bortleds alternativt ett yrkande om en lägsta grundvattennivå som ska innehållas, vill Skanska påtala att man i ansökan har yrkat tillstånd till att bortleda yt- och grundvatten och att avsänka grundvattennivån under

brytningstiden till lägst nivå +18,5 meter över havet (RH 2000) inom brytområdet. Något ytterligare villkor som anger lägsta grundvattennivå utöver det som anges i ett tillstånd bedöms innebära en onödig dubbelreglering, och som dessutom saknar syfte. I den hydrogeologiska utredningen som har gjorts beräknas 415 000 m³ vatten bortledas från verksamhetsområdet i genomsnitt per år vid fullt utbruten täkt. Av denna mängd utgör ca 80 % grundvatten. I Skanskas förslag till villkor 9 samt i förslag till kontrollprogram anges även att en flödesmätning ska ske och journalföras (se förslag till kontrollprogram avseende vatten, bilaga A3 till ansökan, "utpumpat vatten från brytningsområdet, (Volym)").

Den lägsta grundvattennivå inom brytningsområdet kommer att bli den nivå som erhålls i pumpgropen på täktbotten. Nivån kan kontrolleras med pegel, eller liknande installerad i eller i direkt anslutning till pumpgropen, någon ytterligare mätpunkt synes inte relevant för ändamålet. Nivåmätning ska ske genom föreslagen mätmetod i kontrollprogrammet, se bilaga A3 till Ansökan, med tillägg enligt ovan, d.v.s. "Grundvattennivån ska kontrolleras med pegel eller liknande mätteknik, installerad i eller i direkt anslutning till pumpgropen". Eftersom Skanska inte heller ska tillgodogöra sig det bortledda vattnet i sin produktion, utan i stort sett bara omleder vattnet till recipient finns inget skäl att reglera volymen bortlett vatten i tillståndet. Vid bortledningen kommer såväl grund- som regnvatten att bortledas tillsammans och det är ogörligt att redovisa vad som är vad i bortledningen. För att ha kontroll på verksamhetens påverkan på omgivningen genom avsänkningen av grundvatten som uppstår vid vattenbortledningen har Skanska yrkat att grundvattennivån i den lägsta punkten inom brytområdet inte får understiga +18,5 meter över havet. Volym bortlett vatten i genomsnitt per år har beräknats konservativt och de konsekvenser som bedömts uppstå härav baseras på denna beräkning.

Mot bakgrund av ovan anser Skanska att vattenverksamheten regleras på erforderligt och tillfredsställande sätt genom de yrkanden och förslag till villkor som angetts i ansökan.

Länsstyrelsen föreslår en högre säkerhet än den Skanska har beräknat som skälig. Skanska menar att den schablon för beräkning av säkerhet som anges i rapporten "Efterbehandling av täkter": Miljösamverkan Sverige 2006-11-30, i de flesta fall överskattar behovet av säkerhet, vilket också är fallet för den planerade verksamheten. Kostnaden för efterbehandling är inte densamma generellt över hela det planerade brytningsområdet, så som anges i miljösamverkans schablon. Skanska har i beräkningen av säkerhetens belopp tagit hänsyn till att en stor del av brytningsområdet kommer att bli sjö, där inga efterbehandlande åtgärder krävs annat än längs sjöns kantzoner. Skanska anser att det är fel att inte beakta täktsjön i beräkningen av säkerhet. Som konsekvens av att miljösamverkans modell används blir stora summor låsta under lång tid i onödan och till ingen nytta. Säkerheten bör istället räknas fram utifrån ett mer rationellt vis baserat på faktiska kostnader för maskiner och flytt av utrustning, städning samt en uppräknings. Skanska anser att det i ansökan angivna beloppet, med en normal inflationsfaktor, väl tillgodoser behovet av säkerhet.

Vid huvudförhandlingen har bolaget uppgivit att det godtar en penningvärdesförändring om 2 procent.

SGU

I ansökan har det föreslagits villkor om att kontrollprogram ska inges till tillsynsmyndigheten inom tre månader från det att tillståndet har tagits i anspråk. Skanska har föreslagit nivåmätning i sex (inledningsvis i åtta) observationsrör samt i fyra enskilda brunnar.

Av den hydrogeologiska utredningen framgår att en våtmark och en damm kan komma att påverkas av vertikal trycksänkning i berg. Utförda beräkningar utgår från att grundvattennivåsänkningen i jord är densamma som avsänkningen i ytvatten och är således att betrakta som konservativa. Aktuell damm tillförs redan idag vatten och en marginell ökning av tillfört vatten bedöms krävas i framtiden. Kontroll av grundvattennivåer i anslutning till dammen har föreslagits av Skanska. En naturinventering av den våtmark som kan komma att påverkas har gjorts och har

bifogats ansökan, se bilaga Al-M1, s. 12. Våtmarken hyser inte några höga naturvärden eller särskild viktig funktion för området och någon särskild kontroll av våtmarken bedöms inte som skälig.

Skanska vill återigen påtala att den mängd vatten som beräknas bortledas utgörs av både grund- och ytvatten. Vad avser påverkan på grundvattenförekomsten Kristianstadsslätten har WSP gjort följande bedömning.

Den enda skillnaden mot dagens situation är att en del av det vatten som idag transporteras via jord och berg ner till grundvattenförekomsten Kristianstadsslätten istället kommer att ledas direkt till Bockebäcken. Även från Bockebäcken kan dock infiltration ske ned till grundvattenförekomsten Kristianstadsslätten. Denna infiltration kan dock möjligen bli mindre än den infiltration som sker idag. Den eventuella minskningen av infiltration bedöms dock vara marginell i förhållande till den totala nybildningen av grundvatten i den Norra Kristianstadsslätten.

IV

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På de aktuella fastigheterna, XXY och XYX finns, enligt brunnsinventeringen, tre grävda brunnar (ZY, XY och YZ). Endast en av dessa brunnar (XY) nyttjas för dricksvattenförsörjning. Det finns stor risk att vattenförsörjningen från denna brunn kommer att påverkas av planerad verksamhet. Skanska erbjuder, vilket angetts i ansökan (avsnitt 8.2) avhjälpande åtgärd genom att borra ny brunn på berörd fastighet till ett djup som tillförsäkrar dricksvatten- och övrig normal vattenförsörjning för berörda fastighets-ägare.

Riskenivåer med avseende på vibrationer i bostadshus, till följd av sprängning, finns redovisade i svensk standard och dessa är generellt mycket högre än villkor i gällande täktillstånd och vad som föreslås i ansökan. Riskanalys i samband med sprängning har utförts och rapport har bilagats MKB som bilaga M10.

I Riskanalysen anges att sprängningar som kommer att ske på ett avstånd som är mindre än 400 m från bostadshus så ska försiktighet vidtas i avseende samverkande laddning som ska minskas till max 70 kg för att inte överskrida en vibrationsnivå som är högre än 4 mm/s. Denna säkerhetsåtgärd ska vidtas för att inte överskrida begränsningsvärdet men har inget med skador på huset att göra med hänsyn till byggnadens konstruktion och dess grundläggning. Vibrationsmätningar i samband med sprängning som gjorts under del av 2017 på fastigheten XXY visar på ett högsta vibrationsvärde om 2,2 mm/s. Fortsatt kontroll av vibrationer kommer att ske inom ramen för kontrollprogram för verksamheten. Enligt förslag i genomförd riskutredning för sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg, kommer vibrationsmätning i samband med sprängning att ske på bostadshuset på fastigheten XXY.

BH

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På den aktuella fastigheten YYY finns, enligt brunnsinventeringen, en grävd brunn (Ull 7:15). Bedömd framtida avsänkning i den aktuella brunnen är liten och avsänkningen bedöms inte innebära någon risk för negativ inverkan på vattenförsörjningen från den aktuella brunnen.

Fastigheten är belägen på långt avstånd, över 1,2 km från det planerade brytningsområdet. Vibrationsnivåerna på detta avstånd från sprängplatsen kommer att vara väl inom marginalen för föreslaget villkor avseende vibrationer. Angivna värden i villkorsförslag är s.k. komfortvärden, som har satts utifrån mänsklig upplevelse.

CC och RS

Angående bullerpåverkan vill Skanska påtala att relevant samverkande bullerpåverkan har redovisats i bullerutredningen. Vägtrafikbuller och industribuller

har olika karaktär. Det saknas accepterade metoder för addering av buller från olika typer av källor såsom t.ex. buller från trafik och industri.

Skanska menar att en minskning av energianvändningen beaktas och eftersträvas på anläggningen. Skanska följer noggrant utvecklingen på energimarknaden och följer också noggrant den tekniska utvecklingen vad gäller möjligheter att konvertera till nya mer miljövänliga bränslen. Planering för energibesparande åtgärder i bolaget som helhet finns dessutom redan reglerat i annan lagstiftning (bl.a. lagen om energikartläggning i stora företag).

Skanska har i ansökan redovisat en riskutredning med avseende på sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg (se Bilaga M10 till MKB:n), av utredningen framgår vilka skyddsåtgärder som behöver vidtas för att innehålla föreslagna vibrationsnivåer.

I Bilaga A1, MKB:n, till ansökan har Skanska redogjort för förmodad luktpåverkan till följd av asfalttillverkningen och relevant påverkan på naturmiljön och friluftslivet. Skanska har med stöd av sakkunnig naturinventerare bedömt att fågel- och fladdermusinventering inte är nödvändig för prövning av ansökan. Skanska har i avsnitt 5.2.2 beskrivit både direkt och indirekt påverkan på friluftslivet. Ingen utökning av stoftutsläpp förväntas, gällande och föreslagna begränsningsvärden bedöms kunna innehållas. Skanska har redovisat förslag till kontroll av vatten i ansökan och kontroll avses ske under hela tillståndstiden.

I enlighet med förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll ska verksamhetsutövaren kontrollera sin verksamhet. Tillsynsmyndigheten granskar den kontroll som verksamhetsutövaren genomför.

Angående synpunkter på inventering av arter hänvisar Skanska till yttrande från ProNatura som utfört naturvärdesinventeringen.

I den hydrogeologiska utredningen, (se bilaga 4 i bilaga M4 till MKB:n), har påverkan på närliggande brunnar för vatten- och energiförsörjning bedömts. Grundvattensänkningen kan påverka energibrunnen på fastigheten genom att effektutbytet mellan kollektor och omgivande berg blir mindre, varpå energibrunnens kapacitet kan minska. Den beräkning som har gjorts är en konservativ beräkning, d.v.s. med god marginal, av en framtida energiförlust vilken ligger till grund för bedömningen av ersättning för energibrunnen. Brunnen används inte vid tidpunkten för inventeringen. Skanska menar att den i ansökan föreslagna ersättningen är skälig. På den aktuella fastigheten finns ytterligare en grävd brunn som inte används och en borrhäls brunn som nyttjas för dricksvattenförsörjning. Bedömd avsänkning i den grävda brunnen är mindre än 0,1 m och för den borrhäls brunnen är bedömd avsänkning 0,8 m och den aktuella borrhäls brunnen har 43 m vattenpelare ovan pumpen. Risken för påverkan på dricksvattenförsörjningen från både befintliga brunnar på den aktuella fastigheten bedöms vara liten. Skulle oförutsedd skada mot förmodan uppstå kan rättsliga åtgärder vidtas enligt miljöbalken inom den tid som kommer att anges i en eventuell tillståndsdom.

AB och JH

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På fastigheten ZZY finns ingen brunn registrerad i brunnsinventeringen. På VQQ finns en borrhäls brunn. Bedömd avsänkning är maximalt 0,4 m och den aktuella brunnen har 24 m vattenpelare ovan pumpen. Det är liten risk att vattenförsörjningen från denna brunn påverkas av den planerade verksamheten.

Den naturvärdesinventering som gjorts har utförts enligt Svenska standard på fältnivå. Bolaget menar att den är relevant för att kunna bedöma miljöpåverkan. Bolaget har vidare i Bilaga A1, MKB, beskrivit påverkan som förväntas på naturmiljön till följd av utökad verksamhet i takten i avsnitt 5.7 och specifikt till följd av grundvattenavsänkningen, se avsnitt 5.6.

Den tillkommande trafiken, till följd av planerad utökad verksamhet, utgör en liten del av det totala trafikflödet på riksväg 21. Den ökning av trafiken som kommer att ske bedöms inte medföra en ökning av bullernivåerna.

Det buller som alstras från verksamheten och transporterna innehåller gällande riktvärden och föreslagna villkor. Detta beskrivs närmare i MKBn, se avsnitt 6.2. Antalet sprängningar beräknas uppgå till mellan 20-30 st. per år för planerad verksamhet. Detta innebär i stort sett ingen ökning från pågående verksamhet. År 2015 var antalet sprängtillfällen 25 st.

Beträffande ersättning för fastighetens värdeminskning är sådan fråga inte föremål för prövning i detta mål varför den lämnas utan avseende.

EL och PL

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På fastigheten YZY finns två brunnar, en grävd och en borrhäls (används ej). Det finns liten risk för påverkan på vattenförsörjningen från den borrhäls brunnen (VY).

På fastigheten XYY finns tre brunnar, två borrhäls och en grävd (används ej). Det finns en måttlig risk för påverkan på vattenförsörjningen från den borrhäls brunnen YY på fastigheten XYY. Brunnen ZZ försörjer kräftdammen med vatten, även här finns en måttlig risk för påverkan. Skanska har i ansökan (se avsnitt 8.2 samt Bilaga A3) föreslagit en utökad kontroll av vattennivå för dessa brunnar. Visar kontrollen att vattenförsörjningen från någon av brunnarna påverkas negativt kommer Skanska avhjälpa detta genom att i första hand fördjupa dem, alternativt vid behov borra ny brunn. Kräftdammen tillförs redan idag vatten från borrhäls brunn. Skanskas planerade kontroll och åtagande om avhjälpande säkrar tillgången till vatten för kräftdammen.

Skanska har i ansökan redovisat en riskutredning av sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg, se bilaga M10 till MKB:n. Av denna framgår att verksamheten kan bedrivas med innehållande av föreslagna villkor avseende vibrationer och luftstöt våg. Angivna värden är s.k. komfortvärden, som har satts utifrån mänsklig upplevelse.

Vid huvudförhandlingen har bolaget uppgivit att det motsätter sig ELPL yrkande om inlösen av fastigheten men åtar sig att stå för eventuella driftskostnader som ELPL får till följd av att vattennivån sjunker i hans damm. Bolaget har vidare uppgivit att ELPL fastighet kommer att tas med som en mätpunkt när det nya verksamhetsområdet tas i anspråk.

GB och BB

Skanska har i ansökan redovisat en riskutredning av sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg, se bilaga M10 till MKB:n. Av denna framgår att verksamheten kan bedrivas med innehållande av föreslagna villkor avseende vibrationer och luftstöt våg. Någon betydande ökad störning i samband med sprängning förväntas därför inte. Skanska kommer att mäta vibrationer i bostadshuset på fastigheten ZYZ i enlighet med förslag till kontroll i riskutredningen. Under 2017 har vibrationsmätning i samband med sprängning skett under en period på bostadshuset på fastigheten ZYZ, och högsta uppmätta nivå är 1,7 mm/s.

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat en bullerutredning, se bilaga M9 till MKB:n. I bullerutredningen presenteras den framtida beräknade ljudutbredningen i kartor och även i ett antal beräkningspunkter, varav fastigheten ZYZ är en av beräkningspunkterna, den framtida verksamheten beräknas inte i något fall överskrida 45 dBA i den aktuella beräkningspunkten.

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På fastigheten ZYZ finns två brunnar, en grävd

som inte nyttjas och en borrhål som nyttjas för vattenförsörjning. Det finns liten risk för påverkan på vattenförsörjningen från den borrhålen. Övrig påverkan på växtligheten till följd av den framtida grundvattenavsänkningen redovisas i avsnitt 5.6 i MKB:n som bifogats ansökan.

LL och YN

Skanska har i ansökan redovisat en riskutredning av sprängningsinducerade vibrationer och luftstöt våg, se bilaga M10 till MKB:n. Av denna framgår att verksamheten kan bedrivas med innehållande av föreslagna villkor avseende vibrationer och luftstöt våg. Bostadshuset på fastigheten VQV är beläget på ett stort avstånd från den planerade verksamheten och vibrationsnivåerna till följd av sprängning i Skanskas täkt förväntas här vara väl under begränsningsvärdena i föreslaget villkor.

En hydrogeologisk utredning inkluderande en brunnsinventering har bifogats ansökan. Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat bedömd påverkan på vattenförsörjningen för närliggande brunnar, se bilaga 4 till Bilaga M4, Hydrogeologisk utredning. På fastigheten VQV finns en borrhål. Brunnen är belägen utanför påverkansområdet för grundvattenavsänkning. Någon risk för påverkan på vattenförsörjningen från den aktuella brunnen bedöms inte föreligga.

Skanska har i ansökningshandlingarna redovisat en bullerutredning, se bilaga M9 till MKB:n. I bullerutredningen presenteras den framtida beräknade ljudutbredningen i kartor och även i ett antal beräkningspunkter. På bullerutbredningskartorna redovisas beräknat buller i tre nivåer 40-45, 45-50 och > 50, nivåer under 40 dBA redovisas inte på kartan. Av bullerutbredningskartorna framgår att buller, vid den aktuella bostaden på fastigheten VQV, från verksamheten beräknas understiga 40 dBA, vilket innebär att de riktlinjer som gäller för industribuller kommer att innehållas med marginal.

Merparten av transporterna går och kommer fortsättningsvis att gå via väg 21.

BG och ED

De kunder som köper materialet från tåkten står för huvuddelen av transporter. Skanska råder därför endast över en mindre andel av transporter till och från tåkten. De transporter som Skanska råder över ska dock uppfylla vissa miljökrav, detta har redovisats i avsnitt 6.3 i MKB:n. För att begränsa påverkan på miljön och minska förbrukningen av bränsle gäller interna riktlinjer.

För den andel av leveranser där Skanska handlar upp transporter läggs stor vikt vid att transporter använder så miljövänliga fordon som möjligt. Skanska arbetar aktivt med att minska förbrukningen av fossila bränslen för samtliga transporter, bl.a. med krav som ställs i Skanskas policy som gäller för såväl interna som externa transportörer. Leverantörer ska leva upp till de miljökrav som Skanska ställer, vilka beskrivs i huvudsak i avsnitt 6.3 i MKB:n.

Naturskyddsföreningen

Skanska hänvisar till yttrande från ProNatura som utfört naturvärdesinventeringen

MN

Så som det får förstås gör inte MN gällande att Skanska inte har rådighet över bortledningspunkten. Bortledningspunkten ligger inom Skanskas egen fastighet över vilken Skanska således har rådighet.

Beträffande frågan om MN ställning som sakägare i frågan om vatten-verksamhet enligt 9 kap. 2 § p. 3 LSV gör Skanska följande bedömning. Av 9 kap. 2 § p. 3 LSV framgår att

"Vattenverksamhet skall anses beröra en viss fastighet

- 1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i verksamheten,*
- 2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för verksamheten eller för en anläggning i samband med verksamheten, eller*

3. när verksamheten kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt."

Skanska har, efter de utredningar som har gjorts inför upprättandet av tillståndsansökan, bedömt att MN fastighet inte berörs på det sätt som nämns i punkten 3. Anledningen till detta är att (i) skogsbeståndet är mestadels beroende av nederbördsvatten och inte grundvatten vare sig i jord- eller berglager, och att (ii) den våtmark som kan påverkas av grundvattenavsänkningen, se mer om den i den hydrogeologiska utredningen bilaga A1-M4, som finns på MN fastighet inte besitter några högre naturvärden eller fyller någon särskild funktion för området, se mer om det i naturvärdesinventeringen A1-M1 s 12, där "våtmarken" anges som långsmal skogbevuxen fuktsvacka omgiven av planterad granskog. Fuktsvackan är grund och visar inga tecken på källpåverkan och bedöms heller inte vara nödvändig för skogsbeståndet. Skanska har mot bakgrund av ovan inte bedömt att vattenverksamheten kommer att påverka hans fastighet. MN har varit delaktig i samråd och erhållit allt underlag precis som alla fastighetsägare inom influensområdet. Huruvida MN ska betraktas som sakägare lämnas till domstolen att avgöra.

Skanska menar att de frågor som MN lyfter avseende omgivningsbeskrivning och risk för stenkast, påverkan på nedströms vattendrag samt förutsättningar för växtligheten, i huvudsak har behandlats i ansökningshandlingarna. Deponin finns indirekt redovisad i figur 6, som fyllnadsmaterial, i den hydrogeologiska utredningen (Bilaga M4 till MKB:n). Deponin ligger utanför tillrinningsområdet i ytligt berg både avseende nuläget och framtida täkt.

Den framtida planerade dagvattenhanteringen innebär att vattnet från verksamhetsområdet inte heller avrinner mot deponin och någon påverkan kommer inte att ske.

Skanska är väl medveten om vad som gäller kring samlad prövning och menar att relevant samverkande miljöpåverkan med de verksamheter som inte omfattas av ansökan har beskrivits i ansökningshandlingarna se bl.a. MKB avsnitt 3 och 4 m.fl. Av nulägesbeskrivningen framgår vilka andra verksamheter som förekommer inom verksamhetsområdet. Sydsten är ett eget bolag, vars betonganläggning har anmälts enligt miljöbalken separat. Betonganläggningen kan klart avgränsas från bergtäkts- och asfaltsverksamheten. För de övriga verksamheter som MN har nämnt används enbart kontorsbyggnader och materialupplag inom verksamhetsområdet vilka inte omfattas av vare sig anmälnings- eller tillståndsplikt enligt miljöbalken.

Skanska menar att lokaliseringsutredningen väl uppfyller krav på alternativredovisning.

Skanska tillbakavisar MN påstående om att, för det fall tillstånd meddelas som yrkats, det blir fråga om ett obegränsat tillstånd till bortledning av allt inläckande vatten. Skanska har genom den hydrogeologiska utredning som utförts beräknat förmodad genomsnittlig årsvolym som kommer att bortledas. Skanska ska genom sin egenkontroll tillse att effekterna av bortledningen av vatten inte blir större än den påverkan som redovisats. Det kan heller inte bli fråga om ett obegränsat villkor eftersom lägsta grundvattennivå i brytområdet inte får understiga +18,5 meter över havet. Utredningen visar klart och tydlig förväntad påverkan och Skanska menar att det därför inte heller föreligger några stora osäkerheter med inläckande mängder och påverkan på omgivningen på så sätt MN påstår. Skanska vill särskilt framhålla att det inte är Skanska som utfört den hydrogeologiska utredningen utan att denna skett av anlita konsult som är expert på området. Trovärdigheten bör istället vara mycket stor i de resonemang kring påverkan och inläckande mängder som tagits fram av experter på området.

Skanska menar att föreslagna villkor är tillräckliga och relevanta för den planerade verksamheten.

Skanska menar att den ansökta verksamheten är beskriven på ett relevant och tillräckligt sätt.

En avsänkning av grundvattenytan i ytligt berg kan även ge en avsänkning i jordlagren, vilket har beskrivits i ansökningshandlingarna. Det som främst styr skogens eller gräsmarkens tillgång på vatten på friska eller torra jordar är dock mängden nederbörd och jordlagrens vattenhållande förmåga. Produktiv skogsmark är normalt belägen på friska till torra moränjordar och det finns liten risk för negativ inverkan på skogsbruket i sådana områden. Det finns dock en risk att en våtmark på MN mark kommer att minska i storlek eller försvinna helt. Det är dock inte troligt att detta leder till sämre förutsättningar för skogsbruket. Det kan som jämförelse konstateras att t ex utdikning historiskt nyttjas för att förbättra förutsättningarna för skogsbruket, vid utdikning skapas en ökad syretillgång till trädens rötter och tillväxten i skogen ökar.

Risken för stenkast utanför verksamhetsområdet är liten, men det kan förekomma. Skanska vidtar alla de säkerhetsaspekter som är erforderliga för att minimera stenkast. Skulle skada uppkomma på skog till följd av stenkast ersätter Skanska detta. Självklart är det Skanskas mål och ambition att det aldrig ska ske stenkast till följd av sprängning som kan hamna utanför verksamhetsområdet. Skanska iakttar största försiktighet i samband med sprängning och har alltid säkerhet som första och största avvägande vid bedömning av hur, var och när en sprängning ska ske. Däremot finns det en rad omständigheter som Skanska trots att alla säkerhetsrutiner och åtgärder vidtagits inte kan förutse. Det handlar bl.a. om bergets sammansättning, ev. förekomst av sprickor samt att sprängladdningen inte betett sig som man planerat. Skanska kommer att vidta försiktighetsåtgärder för att minimera risken för stenkast i samband med sprängning.

Angående risken för stormskador på skogen så finns det flera åtgärder som kan vidtas i skogsbruket för att minska risken för stormskador. Sådan risk hänger även ihop med skötseln av skogen. Den avverkning som Skanska gör sker i samråd med

sakkunnig angående skogsbruksåtgärder. Anpassning sker då även för att förebygga stormskador på intilliggande skog.

MN har yrkat ersättning för rättegångskostnader i målet med belopp som senare kommer att anges. För det fall domstolen anser att MN är sakägare avseende vattenverksamheten vill Skanska tydliggöra att eventuella rättegångskostnader enbart kan avse frågor som tydligt har med vattenverksamheten att göra och inte frågor som rör målet i övrigt. Skanska hänvisar härtill vad som anförts i Skanskas ansökan avsnitt 8.2.

Vid huvudförhandlingen har bolaget uppgivit att beträffande bostaden på fastigheten ZZZ, skifte 2, kommer att vidtas motsvarande bullerdämpande åtgärder som i väster och söder. Den som befinner sig i området har tre minuter på sig att avlägsna sig från det att varningssignalen ljuder till att sprängning sker. Innan signalen ljuder har personalen gjort s.k. avhysning. Bolaget föreslår att man ska lämna information om sprängningar genom sms och/eller e-post. Bolaget avser att skicka brev till varje enskild berörd med fråga om hur de önskar blir informerade inför sprängning. Ifråga om grundvattennivåsänkning kommer växterna att tillgodogöra sig regnvattnet. Generellt tar växtlighet sällan upp vatten djupare än en meter ner i marken. Gran har dessutom ett ytligt rotsystem. Ifråga om de av MN yrkade rättegångskostnaderna är det väl tilltaget men bolaget överlåter till domstolen att avgöra skäligt belopp. Rätten bör notera att många frågor vid huvudförhandlingen har berört den miljöfarliga verksamheten.

SS och AP

Grunden för att kunna bedriva viss verksamhet kvällstid utgår från beräkning av bullernivåer. Enligt praxis och enligt Naturvårdsverkets riktlinjer för industribuller anges att industriverksamhet som bedrivs kvällstid inte ska överstiga ekvivalent ljudnivå om 45 dBA. Den verksamhet som Skanska avser bedriva kvällstid kan bedrivas inom ramen för denna begränsning.

Vibrationskontroll har gjorts kontinuerligt i samband med sprängning på ett antal intilliggande bostadshus och det kommer även att göras framöver. Resultat av tidigare mätningar från åren 2012-2016 finns redovisat MKB, avsnitt 5.3. Mätning på ytterligare fastigheter har skett under 2017. När det gäller vibrationer till följd av sprängning ska normalt riktvärde på 4 mm/s innehållas för samtliga kringliggande fastigheter, vilket medför att de fastigheter som är belägna närmast platsen där sprängning sker kommer att begränsa sprängningen. Vidare medför detta i förekommande fall att vibrationsnivån inte överstiger 1 mm/s vid avstånd överstigande 1 000 meter. Påförda vibrationer mindre än 1 mm/s orsakar inte byggnadsskador på en i övrigt stabil konstruktion. SS och AP bostadshus är beläget på ett avstånd över 1 000 m från befintligt och även planerat utökat brytningsområde. I den riskutredning, se bilaga M10 till MKB:n, som har tagits fram som underlag för ansökan har man bedömt att det endast finns grund för att inventera bostadshus belägna om 1 kilometer från planerat brytningsområde. SS och AP bostadshus är beläget på ett större avstånd från brytningsområdet och omfattas därför inte av inventeringen.

Hydrogeologiska experter har gjort den hydrogeologiska utredningen utifrån vedertagna metoder. Vad avser brunnsinventeringen har det tagits hänsyn till att det sker naturliga variationer i grundvattenytans läge, varför den bedöms som relevant även när den gjordes under perioden december-april.

Vid avslutad verksamhet kommer inte längre grundvatten att bortledas, någon fortsatt avsänkning av grundvatten kommer därför inte att ske i enlighet med planerad verksamhet efter avslutad drift. Det kommer dock att ta lång tid innan grundvattennivåerna i området har nått planerad slutlig nivå. Skanska kan inte garantera att nytt tillstånd inte kommer att sökas i framtiden. Förevarande tillståndsansökan gäller ett tillstånd som kan sträcka sig 30 år framåt i tiden. Skanska har av naturliga skäl ingen vetskap nu om hur man resonerar om bergtäktens framtid när dessa 30 år börjar närma sig sitt slut. Även då kommer en ny tillståndsprövning att behöva ske om så skulle bli aktuellt.

Angående synpunkter på inventering av arter hänvisar Skanska till yttrande från ProNatura som utfört naturvärdesinventeringen.

Bedömningsgrunderna för MKB finns redovisade i avsnitt 1.4 samt i varje delavsnitt under kapitel 5. Skanska menar att det förväntade transportarbetet är beskrivet på ett representativt sätt.

Pro Natura anför i yttrande följande. De miljöer som kommer att beröras vid en eventuell utvidgning av täktverksamheten - belägna väst och sydväst om befintlig täkt - inventerades i samband med den naturvärdesinventering (NVI) som genomfördes 2016. Som framgår av redovisad NVI finns endast relativt begränsade naturvärden i det område som eventuellt kommer att beröras. I de öppna markerna alldeles intill täkten samt i en mindre våtmark finns naturvärden som motsvarar klass 3 enligt framtagna standard för naturvärdesinventering medan bokskogsmiljöerna samt en restyta intill en telefonmast bedömdes hysa naturvärden motsvarande klass 4. Övriga skogsmiljöer består av unga gran- eller björkplanteringar utan förhöjda naturvärden. Bokskogen är ung till medelålders och rationellt skött. Äldre eller mogna träd saknas och död ved förekommer endast i liten omfattning.

Fladdermöss behöver skogsmiljöer med åldriga träd, grottor eller andra utrymmen för fortplantning, övernattning och övervintring medan födosök oftast sker i brynmiljöer, över öppna marker eller vattenytor. Inga av dessa miljöer förekommer i det område som kan bli aktuellt vid en eventuell utvidgning av täktverksamheten. Det är fullt möjligt att själva tätkanten och de randmiljöer som skapas i direkt anslutning till täkten kan fungera som jaktmarker. Några sådana sektioner kommer att påverkas vid en eventuell täktutvidgning men denna typ av miljöer kommer i så fall att nyskapas på andra ställen. Någon total reduktion av sådana kantzonsmiljöer kommer därför inte att äga rum. Tvärtom kommer kontaktytan mellan skogsmark och öppen täkt att öka vid en eventuell utvidgning. På längre avstånd från täkten finns äldre odlingsmarker, våtmark- och vattenytor samt uthus och

ekonomibyggnader som möjligen skulle kunna vara av intresse för fladdermöss men dessa kommer inte att påverkas av en täktutvidgning och därmed inte heller deras eventuella potential att hysa fladdermöss.

När det gäller värden för fågellivet bedömdes dessa också som mycket begränsade i det område som ev. kommer att beröras av en täktutvidgning. I Naturskyddsföreningens skrivelse nämns spillkråka, mindre hackspett och röd glada som exempel på skyddsvärda fåglar i närområdet. Hackspettar som spillkråka och mindre hackspett behöver äldre och varierade skogsmiljöer med god förekomst av död ved för att trivas och ofta grova träd för sina bobyggen. Skogsmiljöerna inom det aktuella området består som tidigare nämnts av unga till medelålders träd och äldre bestånd med grövre träd och död ved saknas. Miljöerna är därför inte särskilt lämpliga för hackspettar. Den röda gladan är främst knuten till ett varierat mosaiklandskap där öppna marker och mindre skogsbestånd förekommer omväxlande. Arten förefaller att undvika större skogsområden, särskilt om dessa domineras av barrplanteringar. Gladan häckar i skogsdungar omgivna av öppna marker eller i skogskanter nära öppna miljöer. Boet placeras i mogna, ofta högvuxna lövträd, gärna i grövre grenklykor. Det aktuella området väst och sydväst om täktområdet är en del av ett landskap som domineras av skogsmark med betydande andel barrplanteringar. Små, öppna odlingsmarker finns fortfarande även om mycket har planterats igen. Detta är sannolikt inte ett optimalt landskap för den röda gladan. Bokskogsmiljöerna inom det område som kan bli aktuellt för täktutvidgning är medelålders och träd med grövre grenklykor lämpliga för gladan är ovanliga. Inte heller detta är att betrakta som optimala miljöer för gladan. Fältarbetet vid genomförande av naturvärdesinventeringen genomfördes i mitten av juni 2016. Vid denna tid har häckande glador ungar i boet. Inga glador noterades under fältarbetet och inte heller kunde några större fågelbon noteras. Detta stärker bilden av att skogsmiljöerna här inte är lämpliga för den röda gladan.

Sammantaget kan sägas att skogsmiljöerna inom det området i vilken täktutvidgning kan bli aktuell har en struktur som tydligt signalerar att de omfattats av rationellt skogsbruk. Äldre träd saknas liksom till största delen död ved. Denna

typ av miljöer har ofta en ganska trivial fågelfauna främst bestående av generallister, vanliga arter som kan överleva också i kraftigt människopåverkade miljöer. Det finns inga strukturer i dessa miljöer som indikerar att de är lämpliga vare sig för fladdermöss eller mer krävande fågelarter. De öppna zonerna intill täkten erbjuder möjligen jaktmarker för fladdermöss men i den mån vissa sektioner försvinner vid en eventuell täktutvidgning så kommer nya liknande sektioner att tillskapas i större omfattning. Även om landskapet i vidare bemärkelse hyser flera krävande arter i flera olika organismgrupper är det dock inte troligt att inventering av fåglar eller fladdermöss, inom det område som berörs vid en täktutvidgning, i nämnvärd omfattning skulle bidra till det kunskapsunderlag som behövs för att avgöra om en täktutvidgning kan äga rum eller ej.

DOMSKÄL

Prövningens avgränsning

Ansökan avser endast den verksamhet som bedrivs av sökandebolaget. Det innebär att verksamheter som bedrivs av annan inom området - såsom lagring av gasol - inte omfattas av tillståndsprövningen. Mark- och miljödomstolen kan inte ex officio kräva att ansökan ska omfatta sådana verksamheter (jfr 16 kap. 8 § miljöbalken).

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen bedömer att miljökonsekvensbeskrivningen, med de förtydliganden och tillägg som skett under målets handläggning, uppfyller kraven på en sådan beskrivning enligt 6 kap. miljöbalken, i dess lydelse före den 1 januari 2018. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Tillåtlighet

Inom aktuellt område har täktverksamhet bedrivits under flera decennier. Omfattande investeringar vid etablering har gjorts. Bergkvaliteten är god (syenit). Materialet avsätts i första hand i Kristianstads, Hässleholms och Östa Göinges kommuner. Samtidigt finns flera bostäder lokaliserade i täktens omedelbara närhet.

Närboende har påtalat att de upplevt störningar genom bl.a. damning, buller och vibrationer.

Mark- och miljödomstolen bedömer att det inte utan orimliga merkostnader skulle gå att finna en från miljöskyddssynpunkt bättre plats för täkt av berg med motsvarande kvalitet. Den sökta platsen uppfyller därmed kravet i 2 kap. 6 § miljöbalken. Det finns inte skäl att kräva att utvidgningen av täktområdet söderut ska ske på annat sätt än vad som framgår av täktplanen.

Vidare bedömer domstolen att det är möjligt att föreskriva villkor om sådana skyddsåtgärder, försiktighetsmått och begränsningar att verksamheten inte kan befaras föranleda olägenhet av väsentlig betydelse. Därmed föreligger inte hinder mot det sökta tillståndet på grund av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Hinder föreligger inte heller i förhållande till miljöbalkens bestämmelser i övrigt. För vattenverksamheten föreligger båtnad så länge som täktverksamheten pågår. Tillstånd ska därför lämnas till såväl den sökta miljöfarliga verksamheten som vattenverksamheten. Tillstånden ska i båda fall tidsbegränsas till 30 år.

Tillståndens utformning

Tillståndet till miljöfarlig verksamhet bör, vad gäller uttag av material, utformas med utgångspunkt i sökandens yrkande.

Beträffande tillståndet att lagra avfall bör tillståndsmeningen kompletteras med de uppgifter om kategorier och mängden avfall som bolaget uppgivit i målet, jfr 22 kap. 25 a § miljöbalken.

Nuvarande tillstånd av bortleda grundvatten innehåller en begränsning av den maximala mängden överskottsvatten som får avledas. SGU, länsstyrelsen och enskilda sakägare har yrkat att tillståndet även i fortsättningen ska avse en viss mängd grundvatten. Domstolen instämmer i detta och noterar att det är bortledningen av vatten som utgör själva vattenverksamheten. Avsänkningen av

grundvattenytan är en endast effekt av denna verksamhet och bör istället begränsas genom villkor, se nedan.

Bolaget har uppgivit att bortledning av inläckande grund- och ytvatten kommer att uppgå till i genomsnitt 415 000 m³/år vid fullt utbruten täkt. Av denna volym uppskattas cirka 80 % utgöra grundvatten. Detta bör anges som en begränsning av tillståndet till vattenverksamhet.

Villkor för tillståndet till miljöfarlig verksamhet

Ett allmänt villkor bör föreskrivas enligt praxis. Genom detta blir bolaget bl.a. bundet vid de åtaganden om skyddsåtgärder m.m. som det gjort i målet.

Sedvanligt villkor om avgränsning och utmärkning av brytnings- resp. verksamhetsområde bör föreskrivas, liksom om lägsta täktbottennivå.

Befintlig skogsvegetation utgör ett skydd mot såväl buller som damning. Därför bör sådan avverkning som bolaget råder över, samt avbaning av ytliga jordlager inte ske i snabbare takt än vad som är nödvändigt för brytningen.

Villkor om krav på varningssignal inför sprängning bör föreskrivas i linje med bolagets förslag. Länsstyrelsens krav om signalens hörbarhet på visst avstånd är alltför beroende av störningar i form av vind samt av mottagarens perceptionsförmåga för att kunna uppfylla kravet på tydlighet och kontrollerbarhet hos ett villkor.

Vid den fortsatta bedömningen av vilka villkor som ska gälla ska beaktas att flera av de enskilda fastighetsägare som yttrat sig i målet anført att man idag känner sig störda av buller, vibrationer, damning och lukt från den befintliga verksamheten.

I Naturvårdsverkets "Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller" (rapport 6538), som gavs ut i april 2015, anges riktvärden för buller dagtid under tidsintervallet kl. 06.00-18.00. Riktvärdet för buller dagtid är enligt vägledningen

50 dB (A) ekvivalent ljudnivå vid bl.a. bostäder. Av vägledningen framgår att riktvärdena för buller är avsedda att användas som utgångspunkt och vägledning för den bedömning som ska göras i varje enskilt fall. Vidare anges att nivåerna i normalfallet bör vara vägledande för bedömningen av om buller utgör en olägenhet men det anmärks också att det kan finnas skäl att tillämpa andra nivåer, såväl högre som lägre, liksom andra tider.

Enligt gällande tillstånd för verksamheten får bullret mellan kl. 06.00-07.00 inte överstiga 40 dB (A). Bolaget har yrkat att begränsningsvärdet för denna tidsperiod nu ska bestämmas till 50 dB (A) och att då få bedriva starkt bullrande verksamhet. Enligt utförda bullerberäkningar framgår att bullret från de verksamheter som bolaget vill bedriva mellan kl. 06.00-07.00 uppgår till som högst 48 dB (A) vid närmaste bostadshus. Mark- och miljödomstolen bedömer att en ändring av bullerbegränsningen på sätt som bolaget yrkat skulle innebära en betydande ökning av störningarna i omgivningen. Bolaget har inte visat att en fortsatt begränsning av bullrande verksamhet mellan kl. 06.00-07.00 till 40 dB (A) skulle medföra orimliga merkostnader. Därför bör den period som betecknas ”nattetid” även för den utvidgade tåkten anges till kl. 22.00-07.00 (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 februari 2016 i mål M 4949-15) .

Ett villkor bör innebära begränsningar och inte ange vad som är tillåtet. Regleringen av verksamhetens drifttider bör därför ange de tider när specifika arbetsmoment inte får bedrivas. Bolaget har föreslagit begränsning av momenten borrar, sprängning och asfaltkrossning. Mark- och miljödomstolen bedömer, med ledning av vad som uppges i ansökan om olika bullerkällors bidrag till ljudemissionen, att även avbaning och skutknackning och förkrossning bör inkluderas. Annan krossning bör inte bedrivas nattetid.

Bolaget har yrkat att sådan verksamhet som har direkt samband med leveranser, vid behov ska få ske även vid andra tider än helgfria vardagar. Mark- och miljödomstolen bedömer att yrkandet kan medges, förutsatt att det finns en

beställning av material som styrker behovet av detta undantag. Något krav att informera tillsynsmyndigheten vid varje enskilt tillfälle är inte nödvändigt.

Av ovannämnda vägledning från Naturvårdsverket framgår att buller som karakteriseras av ofta förekommande impulser är särskilt störningsframkallande och att riktvärdena för buller därför bör sänkas med 5 dB (A). Mark- och miljööverdomstolen har i dom den 29 maj 2012 i mål M 5955-11 uttalat att sådana skrivningar snarast torde vara att betrakta som ett råd till tillståndsmyndigheten att skärpa kraven då särskilt störande former av ljud förekommer. De bör således inte vara en del av själva villkoret. I vad mån sådant buller förekommer i det enskilda fallet ska därför avgöras när villkoren bestäms.

Skutknackning bedrivs endast dagtid och är erfarenhetsmässigt ett sådant arbetsmoment som typiskt sett orsakar impulsljud. Bolaget har inte visat att det skulle råda andra förhållanden i detta fall. Av miljökonsekvensbeskrivningen framgår att skutknackning sker i nära anslutning till det utsprängda berget, på plats som är väl skärmd och långt från bebyggelse. Platsen följer brytfronten. Mark- och miljödomstolen bedömer att det är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt att begränsa bullerimmissionen då skutknackning sker till 45 dB (A) (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 april 2018 i mål M 6236-17).

Bullret bör enligt fast praxis (se ovannämnda MÖD avgöranden) kontrolleras minst vart tredje år.

Markvibrationer och luftstöt våg ska begränsas till den nivå som bolaget yrkat och remissmyndigheterna godtagit. Analysmetoden bör lämpligen anges i kontrollprogrammet.

Länsstyrelsen och MN har yrkat att ett villkor föreskrivs varigenom stenkast utanför verksamhetsområdet förbjuds. Bolaget har motsatt sig ett sådant villkor men åtagit sig att vidta skyddsåtgärder för att förhindra liknande händelser. Mark- och miljödomstolen bedömer att en sprängning alltid innehåller ett viss mått

av osäkerhet beträffande förflyttningen av bergmaterial och att det inte torde vara möjligt att kontrollera detta i sådan grad att det går att garantera att stenkast utanför verksamhetsområdet aldrig kan inträffa. Ett villkor som innebär förbud mot stenkast bör därför inte föreskrivas. Bolaget är dock, genom det allmänna villkoret, bundet av sitt åtagande om skyddsåtgärder. För det fall behov av ytterligare åtgärder skulle uppstå bör frågan om villkor delegeras till tillsynsmyndigheten.

Det är viktigt att åtgärder vidtas för att förhindra damning för verksamhetens olika delar samt luft från asfaltstillverkning. Bolaget har åtagit sig att vid behov bevattna vägytor och upplag samt kapsla in de fasta krossarna. Även saltning kan förekomma i begränsad omfattning för att binda damm. Beträffande lukt har bolaget bedömt risken för uppkomsten av störningar som liten. Mark- och miljödomstolen bedömer att det idag inte finns anledning att föreskriva villkor om konkreta skyddsåtgärder i dessa avseenden, utan delegerar frågan till tillsynsmyndigheten.

Bolaget har yrkat på begränsningsvärden på 20 mg/m^3 för utsläpp av stoft från asfaltsverk och finkross. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har yrkat att utsläppet av stoft från asfaltsverket begränsas till 10 mg/m^3 . Bolaget har motsatt sig detta då det skulle fordra installation av nya stoftavskiljare till en kostnad av cirka sex miljoner kronor i kombination med tätare filterbyte. Mark- och miljödomstolen bedömer att begränsningsvärdet bör bestämmas i enlighet med bolagets yrkande.

Bolaget har uppgivit att mängden avfall som lagras samtidigt inte kommer att överstiga 150 000 ton. Detta ska fastställas som villkor, jfr 22 kap. 25 a § miljöbalken.

Av 4 § avfallsförordningen (2011:927) följer att avfall endast får lagras för en kortare period än tre år innan det återvinns. I annat fall anses lagringen utgöra en deponi. Detta bör tydliggöras genom ett villkor.

Länsstyrelsen har yrkat att begränsningsvärden föreskrivs för innehållet av föroreningar i externa massor som tas emot. Bolaget har motsatt sig en sådan

reglering, men förslagit en begränsning av föroreningsinnehållet motsvarande vad som klassas som känslig markanvändning enligt Naturvårdsverkets generella riktvärden för förorenad mark.

Mark- och miljödomstolen gör i detta fall följande bedömning. Det är olämpligt att i detta sammanhang använda riktvärden som tagits fram för ett annat ändamål – framtida användning av ett förorenat markområde. Tillståndet att ta emot och lagra avfall är begränsat till sådana avfallstyper som inte innehåller stenskolstjära eller som inte utgör farligt avfall av någon annan anledning. Det ankommer på tillståndshavaren, med beaktande av vad som anges i 13 b § avfallsförordningen, att kontrollera att inga andra avfallsslag tas emot. Någon ytterligare reglering i detta avseende är inte nödvändig, med undantag för massornas innehåll av PAH, där begränsningsvärdet bör bestämmas i enlighet med bolagets och länsstyrelsens samstämmiga uppfattning.

Det saknas laglig grund att överlåta åt tillsynsmyndigheten att medge mottagande av andra avfallstyper än de som omfattas av tillståndet. En sådan ändring får hanteras enligt bestämmelserna i 1 kap. 4 § miljöprövningsförordningen (2013:251).

Botten av nuvarande asfaltsupplag utgörs av packad, krossad asfalt. Bolaget har åtagit sig att i samband med anläggande av täta diken och ny dagvattendamm även hårdgöra resterande yta där externa massor med asfalt hanteras. Mark- och miljödomstolen bedömer, med hänsyn till vilka typer av avfall som tillståndet omfattar, att det inte finns skäl att kräva ogenomsläppliga lagringsytor. Villkor bör ställas med krav på bolaget att inom två år hårdgöra alla lagringytor för avfallsmassor, med undantag för den lagring som sker i täktbotten.

Länsstyrelsen har yrkat att saltning inom täktområdet ska förbjudas. Bolaget har motsatt sig detta, men har åtagit sig att vara återhållsam med användning av salt för halkbekämpning och dammbindning. Mark- och miljödomstolen bedömer att det finns en teoretisk risk att saltning kan förorena grundvattnet. Denna risk bedöms

dock inte vara så stor att det kan uppväga nyttan av åtgärden, varför något villkor om förbud nu inte ska föreskrivas. Frågan bör delegeras till tillsynsmyndigheten om recipientkontrollen i framtiden skulle visa på behov av skyddsåtgärder.

Mark- och miljödomstolen bedömer att frågan om villkor för utsläpp till vatten bör sättas på provotid på sätt som bolaget yrkat. Fyra år är en rimlig tid för att nå representativa förhållanden. Bolaget har godtagit att nuvarande begränsningsvärden får gälla som provisorisk föreskrift.

Villkor om skyddsåtgärder vid förvaring och hantering av kemikalier bör föreskrivas med utgångspunkt i såväl bolagets som länsstyrelsens förslag, på sätt som framgår av domslutet.

Bolaget och länsstyrelsen är eniga om de krav som bör ställas på kvaliteten hos de massor som används för anläggningsändamål. Det är dock inte tillräckligt att hänvisa till en tabell i Naturvårdsverkets handbok 2010:1, utan begränsningsvärdena bör anges i själva villkoret.

Förslag till efterbehandlingsplan ska, minst tre år i förväg, ges in till tillsynsmyndigheten, som genom delegation ges möjlighet att föreskriva ytterligare villkor. Efterbehandlingen är ett moment i den tillståndgivna verksamheten och ska vara avslutad inom tillståndstiden.

Länsstyrelsen har framhållit vikten av att det vid efterbehandlingen åstadkommes ett tillräckligt djup från sjöyta till pallbotten för att undvika personskador vid fall. Denna fråga får hanteras av tillsynsmyndigheten inom ramen för delegationen.

Det har inte framkommit att verksamheten kan komma att orsaka sådan skada på våtmarksområden eller andra allmänna intressen att kompensationsåtgärder kan krävas.

Villkor för tillståndet till vattenverksamhet

Villkor om lägsta nivå för avsänkning av grundvattenytan bör fastställas så som bolaget yrkat. Kontroll bör ske i enlighet med vad bolaget föreslagit.

Bolaget har uppgivit i miljökonsekvensbeskrivningen att pumpkapaciteten inte kommer att utökas. Villkor om maximal momentan utpumpning bör föreskrivas på samma nivå som gäller idag. Den bortledda vattenvolymen ska beräknas och journalföras.

Villkor om skyldighet för bolaget att vid behov anordna tillfällig vattenförsörjning bör föreskrivas så som bolaget slutligt bestämt sitt yrkande.

Ekonomisk säkerhet

Enligt 16 kap. 3 § miljöbalken får ett tillstånd för sin giltighet göras beroende av att den som avser att bedriva verksamhet ställer säkerhet för kostnaderna för det avhjälpande av en miljöskada och de andra återställningsåtgärder som verksamheten kan föranleda. Enligt 9 kap. 6 e § miljöbalken får tillstånd till täkt ges endast om det för uppfyllandet av de villkor som ska gälla för tillståndet ställs säkerhet enligt 16 kap. 3 §.

I detta fall torde säkerhet behöva ställas för de kostnader som kravet på efterbehandling i villkor 22 beräknas kunna medföra. Några andra villkor torde inte vara aktuella.

Bolaget har föreslagit att säkerheten beräknas till 4 900 000 kr. Länsstyrelsen har beräknat behovet av säkerhet till 7 825 000 kr.

Mark- och miljödomstolen bedömer, med beaktande av att en stor del av brytningsområdet i framtiden kommer att bli sjö, att säkerheten bör bestämmas i enlighet med bolagets förslag. Domstolen erinrar om möjligheten enligt 24 kap. 5 § första stycket 12 miljöbalken att ändra säkerhetens storlek.

Igångsättningstid m.m.

Den tid inom vilken den tillståndgivna miljöfarliga verksamheten ska ha satt igång bör bestämmas till två år enligt bolagets yrkande. Bolaget har uppgivit att tillståndet tas i anspråk när fortsatt täkt sker utanför det område eller under de nivåer som omfattas av nuvarande tillstånd.

Arbetstiden för vattenverksamheten bör bestämmas till tio år, i enlighet med bolagets slutliga yrkande. Dock ska tiden, enligt fast praxis, börja löpa från dagen för lagakraftvunnen dom.

Tiden för anmälan av oförutsedd skada bör bestämmas till tjugo år, i enlighet med bolagets slutliga yrkande.

Ersättning för skada

Enligt 31 kap. 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken vidtar en åtgärd som skadar annans egendom betala ersättning för vad som skadas.

Bolaget har åtagit sig att till ägaren av fastigheten ZZQ utge 1 000 kr som ersättning för energibortfall från brunn för all framtid. Mark- och miljödomstolen bedömer att det inte finns skäl att ifrågasätta beräkningen.

Fastighetsägarna CC och RS har uppgivit att de inte godtar att ersättningen utges att gälla för all framtid, eftersom de inte vet om brunnen kommer att sina helt och bli oanvändbar.

Eftersom det i framtiden kan framkomma att aktuell energibrunn drabbats av nu oförutsedd skada är det enligt mark- och miljödomstolens bedömning inte lämpligt att ersättningen ska avse för all framtid.

EL och PL har yrkat att deras fastighet löses in. AB och JH, ED och BG samt MN har yrkat ersättning för värdeminskning/skador.

Eftersom det är fråga om två olika typer av beviljade tillstånd, dvs. tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken och tillstånd till miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken, prövas nu aktuella yrkanden i två delar (se nedan).

Enligt 31 kap. 16 § miljöbalken ska den som med stöd av tillstånd enligt 11 kap. vidtar en åtgärd som skadar annans egendom betala ersättning för vad som skadas.

Enligt 31 kap. 17 § miljöbalken ska fastigheter som drabbas av synnerliga olägenheter av en verksamhet, för vilken tillstånd till vattenverksamhet har meddelats enligt 11 kap., lösas in om ägaren begär det.

Mark- och miljödomstolen finner att det av utredningen inte framgår att aktuella fastigheter till följd av nu beviljat tillstånd till vattenverksamhet drabbas av ersättningsgilla skador/ synnerliga olägenheter. Yrkandena ska därför avslås.

Vad gäller yrkandena om ersättning resp. inlösen av fastighet ifråga om beviljat tillstånd till miljöfarlig verksamhet finner mark- och miljödomstolen att sådana anspråk inte kan prövas inom ramen för detta mål, utan får väckas genom stämning enligt 32 kap. miljöbalken.

Prövningsavgift

Bolaget har vid huvudförhandlingen uppgivit att de beräknade kostnaderna för de planerade vattenanläggningarna numera uppgår till 250 000 kr. Det innebär att grundavgiften ska vara 5 000 kr och inte 1 500 kr. Bolaget har medgett att domstolen ändrar den slutliga prövningsavgiften till 25 500 kr.

Rättegångskostnader

MN har yrkat ersättning för rättegångskostnader med totalt 180 439,50 kr, avseende den del av bolagets ansökan som omfattar vattenverksamhet.

Enligt 25 kap. 2 § miljöbalken ska sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet svara för motparternas kostnader vid mark- och miljödomstolen. (Det finns vissa undantag från denna regel som inte är aktuella i detta mål.)

Fråga är om MN är bolagets motpart i målet. Med motpart avses den som har rätt att föra talan som sakägare. Rätten att vara part, dvs. rätten att föra talan som sakägare, tillkommer varje person som kan tillfogas skada eller utsättas för annan olägenhet genom den verksamhet för vilken tillstånd söks, om risken för skada eller olägenhet rör ett av rättsordningen skyddat intresse och inte är enbart teoretisk eller helt obetydlig (se rättsfallet NJA 2004 s. 590).

Enligt 9 kap. 2 § 3. LSV ska vattenverksamhet anses beröra en viss fastighet när verksamheten kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

MN fastigheter gränsar till det aktuella verksamhetsområdet. Eftersom den tillståndsgivna verksamheten kommer att innebära en sänkning av grundvattnet i inte obetydlig omfattning bedömer mark- och miljödomstolen att de olägenheter som MN ev. kan komma att utsättas för genom aktuell vattenverksamhet inte är helt obetydliga. Han är därför sakägare i målet. Till följd av detta är han att se som bolagets motpart och därmed berättigad till ersättning för sina rättegångskostnader vad gäller ansökan om tillstånd för vattenverksamhet.

Enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken ska ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för

tillvaratagande av partens rätt. Ersättning ska ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

I den av MN inlämnade kostnadsräkningen anges bl.a. följande. Totalt upparbetat arvode avseende vattenverksamhet motsvarar

AL (15,2 tim à 2 600 kr)	39 520 kr
KB (42,5 tim à 1 800 kr)	76 500 kr
Resor t.o.r. huvudförhandling (6,3 tim x 900 kr)	5 670 kr
Deltagande vid förhandling (11,1 tim à 1 800 kr)	19 980 kr
Moms 25 %	35 417,50 kr
Utlägg för resa och boende vid förhandling	3 352 kr
Totalt belopp (inkl. moms)	180 439,50 kr

Enligt praxis (NJA 1997 s. 854) kan det i allmänhet inte krävas att en part, för att erhålla ersättning för ombudskostnad, i detalj redogör för det arbete som utförts, vare sig i fråga om nedlagd tid eller beträffande vidtagna åtgärder. Prövningen av skäligheten av yrkade kostnader sker med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning samt med hänsyn till den omsorg och skicklighet med vilket arbetet har utförts.

Mark- och miljödomstolen anser att det är skäligt att MN avseende ombud ska beviljas ersättning för resor till huvudförhandlingen, nedlagt arbete för deltagande vid huvudförhandling samt utlägg för resa och boende vid huvudförhandlingen. Den återstående frågan är vilken ersättning i övrigt som är skälig för av ombuden nedlagt arbete under målets handläggning.

Mark- och miljödomstolen noterar att MN ombud har yttrat sig till domstolen skriftligen vid tre tillfällen. Det är fråga om utförliga skrivelser.

Med hänsyn till målets beskaffenhet, omfattning och innehållet i ingivna skrivelser bedömer mark- och miljödomstolen att skälig ersättning för ombuden även i denna del är yrkat belopp, jämte ränta. Bolaget har inte invänt mot att ersättning även ska omfatta mervärdesskatt.

Verkställighet

Nuvarande tillstånd till täktverksamhet gäller till och med den 31 december 2024. Bolaget har yrkat verkställighet med hänvisning till att tillståndsgiven mängd berg i det närmaste är slut, samt att det nya tillståndet kommer att ställa högre krav på verksamhetutövaren.

Grundregeln är att ett beslut om tillstånd enligt miljöbalken inte får tas i anspråk förrän det vunnit laga kraft. Gäller det en täkt finns risk att irreversibla skador uppstår på naturmiljön under den tid ett överklagande handläggs. Mark- och miljödomstolen bedömer att det inte finns tillräckliga skäl att meddela verkställighet. Yrkandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV425)

Överklagande senast den 26 juni 2018.

Urban Lund

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius samt de särskilda ledamöterna Bo Selmer och Torbjörn Brorson.

Skanska Asfalt och Betong AB

SKANSKA

Exploateringsplan Önnestad bergtäkt
Önnestad 4:62 m fl

Datum 20170426

Planerat verksamhetsområde

Planerat brytningsområde

Del av tidigare brytningsområde, delvis utbrutet

Hömpunkt planerat verksamhetsområde

Hömpunkt planerat brytningsområde

Pumpgröp nuläge

Befintligt ledning

Befintligt dike där fördrojning, mindre dämning planeras

Planerad Ledning

Befintligt dike öppet/kulverterat

Planerat dike, pumpning dagvatten

Planerat självfallsdike

Befintligt sedimentationsdamm

Planerad rotzon

Planerad dagvattendamm

Planerad huvudsaklig brytkning

Koordinatsystem SWEREF99TM

Höjdsystem RH2000

Skala 1:5 000 (A3)

0 75 150 300 Meter

